

Alfred Hitchcock —maestrul „suspansului”

„Cînd faci un film trebuie să ai în vedere un singur lucru — ca spectatorul să nu adoarmă”. Aceasta a fost devisa lui Alfred Hitchcock, maestrul „suspansului”, autor a 54 de filme, majoritatea — mari succese de casă. Publicul lui Hitchcock a urmărit filmele cu interes sau cu răsuflarea tăiată. Și astăzi, la zece ani după dispariția lui — la 13 august 1989 ar fi împlinit 90 de ani —, peliculele lui sînt preferate de spectatori.

Alfred Joseph Hitchcock s-a născut, în 1899, în cartierul londonez Soho. La 15 ani, descoperă filmul, la 20 începe să lucreze la o casă britanică de filme, după care se mută la studiourile „Ufa” din Germania. Primul său film artistic îl realizează în 1925 la München — „Grădina plăcerilor”. Eroina principală este actrița Alma Reville, cu care se va căsători în anul următor. Va turna încă 11 filme mute, după care, în 1929, este autorul primului film vorbit. În 1934, urmează „Omul care știe prea multe”, iar după doi ani — „39 de scări”. Numele lui Hitchcock începe să se impună în lumea cinematografiei.

Desăvîrșirea carierei de regizor începe în 1939, cînd pleacă la Hollywood. Calitatea filmelor sale se datorește artei montajului, dezvoltată cu virtuozitate, psihologiei personajelor și umorului negru în bună tradiție britanică. A dat dovadă de o imaginație bogată în a găsi unghiuri inedite și neobișnuite de filmare; tema și acțiunea sînt urmărite cu mare finețe de obiectivul aparatului de filmat.

Filmele poliște au părăsit tiparele clasice. Publicul lui Hitchcock nu alegea împreună cu anchetatorul pentru descoperirea răufăcătorului sau a criminalului, ci îl cunoaște. El urmărește succesiunea faptelor, reacțiile psihologice ale personajelor. În fond, el își păcălește spectatorii, care, deși cunosc autorul crimei, sînt surprinși de cursul acțiunii. Misterul și „suspansul” sînt omniprezente și, în același timp, nimic nu se petrece întimplător. Fiecare scenă și unghi de filmare sînt minuțios studiate. De altfel, Hitchcock avea să mărturisească în legătură cu improvizația: „Prefer să improvizez la masa de lucru — este mai ieftin și mai avantajos”.

Una din curiozitățile sale este că Hitchcock a avut, aproape în fiecare film al său, un rol episodice: fie că îi apare fotografia, fie că joacă un rol secundar. A început să facă acest

lucru încă din 1926, dar, la vremea respectivă, din motive economice, fiindcă nu putea plăti actorii.

Publicul nu cunoaște, încă, filmul său cel mai șocant: este un documentar despre atrocitățile naziste, bazat pe mărturiile foștilor deținuți în lagărele de la Auschwitz, Bergen-Belsen, Buchenwald. A fost intitulat „F 3080” și a rămas neterminat. Se află în arhivă la recomandarea forurilor americane și britanice.

Cariera cinematografică a lui Hitchcock a fost încununată de succes. Regizorul John Frankenheimer, de la Hollywood, a spus că cine nu a fost influențat de Hitchcock în cariera lui acela mai are de învățat. „Numele, profilul și vocea sa lugubră au devenit în toată lumea emblema filmului de „suspans”, caracterizat printr-o notă de insolență și

LUMEA DE IERI DE AZI DE MIINE

folosind tehnici pur cinematografice”, nota cu admirație regizorul L. Halliwell. „Nu există un alt cineast care să știe atît de bine ca el să descrie procedeele folosite pentru a explica mecanismul povestirilor pe care le spune, în același timp, lui și noua”, va observa, cu entuziasm François Truffaut.

A murit la 20 aprilie 1980, în timp ce turna „Noaptea scurtă”, cel de-al 54-lea film al său.

Haos la Düsseldorf

După „accidentele virale” ale calculatoarelor, care au dovedit că orice cod, oricît de sofisticat, poate fi „îmbolnăvit”, recent, a apărut în R.F.G. un studiu de anticipație despre un grav accident la o rețea de calculatoare, care paralizază întregul sistem de comunicații. Informaticienii Volker Hammer și Ulrich Pordesch, împreună cu alți doi cercetători, Alexander Rossmagel și Peter Wedde, au imaginat un asemenea haos, în anul 2019, într-un oraș-fantomă: Düsseldorf.

Într-o dimineață, toți locuitorii orașului au constatat că nimic nu mai funcționează: începînd cu semafoarele automate, cu metroul și tramvaiele conduse de roboți, pînă la marile firme și întreprinderi, toate — cu ușile închise ermetic. Cauza? Terminalele calculatoarelor au amuțit. Orice încercare de a obține informații sau îndrumări de la autorități este zadarnică. Niște viruși fictivi sau o defecțiune mică, dar greu detectabilă, au paralizat, în această zi de luni a anului 2019, sistemul de comunicații al orașului.

Evoluția automatizării sistemului informațional a permis autorilor să facă o schiță amănunțită a „stării de excepție”. Dacă se mențin actualele tendințe în evoluția tehnicii de calcul, înseamnă că, în cîțiva ani, calculatoarele cu o capacitate mai

mare de un megabit vor fi ceva uzual, comunicațiile prin cablu vor transmite și imagini foto sau în direct. Programele calculatoarelor vor permite verificarea în detaliu a fiecărei verigi a proceselor de producție și, implicit, dirijarea lor. Acesta pare să devină viitorul societății dirijate prin rețelele electronice. Cînd calculatoarele personale vor atinge performanțele computerelor foarte puternice, un număr de angajați vor putea lucra la terminalul de la domiciliu, fiind conectați la rețeaua respectivă de coduri și programe. Este posibil ca, de pildă, în domeniul financiar-bancar, toate operațiunile să fie efectuate automat. Robotizarea va aduce după sine imense hale de producție fără nici un om; tehnica video va evolua atît de rapid, încît va fi ultramodern „să faci vizite video”, fără a te mai deplasa la prietenii ori rude. Fiștele, locul de muncă acasă, în fața unui terminal de calculator, va permite descongestionarea traficului rutier.

Autorii nu ezită, însă, să tragă concomitent un semnal de alarmă: aparenta simplificare și accelerare sau perfecționare are ca urmare implicății sociale, deoarece tehnica „inteligentă” poate provoca, foarte repede, pierderea calificării și a locului de muncă.

Noua tehnică sofisticată ascunde

și pericole ce nu pot fi, în prezent, decit presupuse: defecțiuni care se pot transmite sau multiplica automat într-o rețea sau în mai multe, legate între ele, uzarea unor canale din cauza folosirii lor intense de mai mulți beneficiari, imposibilitatea de a corecta la timp o greșală, care poate fi transmisă automat altor coduri de programe, ceea ce înseamnă comenzi sau răspunsuri eronate, imposibilitatea de a localiza rapid și eficient o defecțiune.

Toate aceste aparate sînt mari consumatoare de energie —, ca atare, „funcționarea” lor cu defecțiuni sau comenzi eronate este deosebit de costisitoare, nemaivorbind de posibilitatea producerii unor accidente grave. În cazul în care aprovizionarea ar fi complet computerizată, orice defecțiune poate însemna perturbarea bunei funcționări a acestor servicii. În fine, un virus accidental sau inoculat cu reavoință

poate paraliza și provoca pagube imense, de pildă în rețeaua bancară și financiară.

Autorii, în pofida imaginii atrăgătoare din punct de vedere științifico-fantastic, subliniază și necesitatea inventării unor sisteme sigure de securitate a programelor, codurilor și rețelelor de calculatoare.

Tehnica viitorului — este una din concluziile principale — nu trebuie să aibă drept scop creșterea profiturilor, a concurenței pe piață, căci, astfel, apare insecuritatea și există pericolul unor accidente imprevizibile și cu repercusiuni ireversibile. Ea trebuie să aibă ca obiectiv înlăturarea riscurilor, dezvoltarea multilaterală și lărgirea orizontului de cunoștințe.

Grupaj realizat de
Magda Cadia

Hemingway și Cuba

Ernest Miller Hemingway a văzut Havana pentru prima dată în aprilie 1928, în timpul unei escale de două zile în capitala Cubei a vasului englezesc pe care călătorea împreună cu cea de-a doua soție a sa, Pauline Pfeiffer.

Pe atunci, Hemingway avea 29 de ani; lucrase deja ca reporter în Europa, ca șofer de ambulanță în pri-

mul război mondial, și publicase primul său roman (Și soarele răsare), care se bucurase de un oarecare succes. Nu era, nici pe departe însă, un scriitor cu faimă — avea nevoie de o a doua ocupație pentru a avea din ce trăi — și nu avea un domiciliu stabil. Havana era atunci — ca și astăzi, de fapt — unul din cele mai frumoase orașe din lume.

Pasiunea lui Ernest Hemingway pentru Cuba a ținut douăzeci de ani

Și totuși, Hemingway nu a scris nimic despre impresia pe care i-a lăsat-o prima sa vizită în Cuba. De obicei, articolele sale conțineau observații interesante asupra locurilor vizitate și oamenilor întâlniți, dar, la acea dată, scriitorul își impusese o pauză în activitatea de ziarist pentru a se putea dedica, în întregime, scrierii de romane. Șase ani mai târziu însă, primul articol scris, după această lungă tăcere, se referea la Cuba. Acesta a fost urmat de multe altele, legate de șederea sa în acea țară, dar nici unul din ele nu ne ajută să-i reconstituim viața particulară. Singurul lucru cu un caracter mai personal, despre care vorbeau ele, era pasiunea sa constantă pentru pescuitul în largul mării. „Acest pescuit, scria Hemingway în 1956, a fost motivul care, pe vremuri, mă aducea în Cuba”. Afirmația, făcută după ce trăise deja 23 de ani în Cuba, ne îndreptățește să credem că, între timp, descoperise și alte motive, mai profunde sau cel puțin mai numeroase, pentru a se stabili în Cuba, decit simpla plăcere a pescuitului.

Atracția exercitată de Cuba asupra scriitorului nu poate fi descrisă ca o dragoste la prima vedere, ci, mai degrabă, ca un proces lent, dar continuu, despre care putem găsi referiri în întreaga sa operă de maturitate. În 1932, în timpul celei de-a doua călătorii în Cuba, el părea convins că, în sfârșit, își găsise un domiciliu stabil la Key West, în Statele Unite, unde se născuse fiul său și unde își terminase al doilea roman. De atunci, a mai făcut nemăsurate călătorii în Cuba, în special pentru a pescui. Acestea i-au permis să vină în contact cu oamenii mării, care au fost cei mai buni prieteni ai săi pînă la moarte și care l-au ajutat să cunoască o lume aparte, descrisă mai târziu în operele sale.

În timpul șederii la Havana, Hemingway frecventa un anume restaurant, „Floridita”, specializat în bucătărie marină. Dar, așa cum avea să scrie mai târziu, ceea ce îl atrăgea la acest local nu era mîncarea sau băutura, ci posibilitatea de a cunoaște cit mai mulți oameni. „Găsești acolo oameni veniți din toate locurile pe unde ai trecut vreodată”, scria el. Sint ofițeri de marină, funcționari de la vamă sau biroul de emigrări, cartofori, scriitori în devenire sau deja afirmați, senatori, doctori veniți la vreun congres, membri ai Legiunii americane, cîștigătoare ale concursurilor de frumusețe, tipi care or să moară peste o săptămînă, tipi care or să moară peste un an, citeodată directorul băncii la care ai bani depuși și încă alți cițiva, ca să nu mai vorbim de cubanezi”.

15 mai 1960, singura lui întâlnire cu Fidel Castro

Cînd povestea toate acestea, Hemingway era deja laureat al Premiului Nobel. Deși această înșiruire seamănă mai mult cu o carte de telefon plină de nostalgie, este greu să nu recunoști multe din personajele operei sale, ușor modificate, dar purtînd amprenta inconfundabilă a locului unde le-a cunoscut — restaurantul „Floridita”, care astăzi adăpostește, într-o nișă, bustul lui Hemingway.

Lîngă „Floridita” se află un hotel, „Ambos Mundos”, unde se instala Hemingway ori de cîte ori dormea pe uscat. La întoarcerea din războiul civil spaniol, acesta a devenit locul unde se retrăgea pentru a scrie. Camera pe care o închiria era întotdeauna aceeași: la etajul cinci, în aripa de nord-est. După cum Hemingway însuși avea să scrie, „camerele din aripa de nord-est a hotelului Ambos Mundos au ferestrele îndreptate spre nord, de unde poți vedea catedrala, intrarea în port și marea, și spre est, de unde se vede peninsula Casablanca, acoperișurile tuturor caselor situate între hotel și peninsula, și întregul port”. Mai tirziu, într-un interviu devenit faimos, Hemingway spunea: „Hotelul Ambos Mundos era un loc bun pentru scris”. Probabil că, pe atunci, scriitorul era deja cuprins de nostalgie, căci camera nu era, nici pe departe, locul curat și luminos pe care Hemingway și-l dorea pentru a scrie. Era o cameră întunecoasă, de 16 metri pătrați, cu un pat dublu, două

noptiere, o masă și un scaun. Astăzi, hotelul este rezervat pentru profesori și funcționari ai Ministerului învățămîntului superior, dar, în memoria ilustrului său oaspete de altădată, camera de la etajul cinci, aripa de nord-est, este incuiată și intactă, conținînd, între altele, o ediție veche din „Don Quijote”, în spaniolă, pusă la întimplare pe masă.

Nici o femeie nu putea suporta camera aceasta lipsită de viață. Frumoașa Pauline Pfeiffer l-a părăsit pe Hemingway într-un moment deosebit de greu, dar Martha Gellhorn, care i-a urmat, a găsit o soluție inteligentă. A închiriat o casă la numai

cițiva kilometri de Havana, unde soțul ei putea să scrie liniștit, iar ea să se simtă bine.

În total, Hemingway a trăit în Cuba 23 de ani. Într-un articol publicat în 1949, el încerca să explice de ce a stat acolo atîta timp, dar s-a pierdut într-un labirint de motive. Vorbea despre adierea proaspătă și blîndă a vîntului în zilele calde, despre posibilitatea de a crește cocoși de luptă, despre șopirile care trăiesc în vii, despre cele 18 specii diferite de mango din curtea sa și despre curentul Goltului, care se afla la numai 45 de minute de casă și unde putea prinde mai mulți pești decît oriunde.

Între toate aceste motive, destul de evazive, a introdus un paragraf cit se poate de semnificativ: „În Cuba te duci pentru că acolo poți acoperi soneria telefonului, ca să nu fii obligat să răspunzi, și lucrezi în aerul răcoros al dimineții mai bine decît ai putea lucra oriunde altundeva”. La sfîrșitul paragrafului a adăugat, ca o diversivă sau din cochetărie: „Dar acestea sînt secrete profesionale”. Acest adaos nu era necesar, deoarece toată lumea știe: motivul pentru care un scriitor își alege locul unde scrie este unul din misterele creației literare.

Havana a fost singurul domiciliu stabil al lui Hemingway. Acolo și-a petrecut jumătate din anii cei mai productivi ca scriitor și a creat principalele sale opere: o parte din „Pentru cine bat clopotele”, „Peste riș și printre pomi”, „Bătrînul și marea”, „Insule în derivă”.

Tot acolo a scris multe din articolele sale și a făcut numeroase încercări de a realiza acel roman proustian despre aer, pămînt și mare, pe care a dorit întotdeauna să-l scrie. Și totuși, aceștia sînt anii cei mai puțin cunoscuți din viața sa.

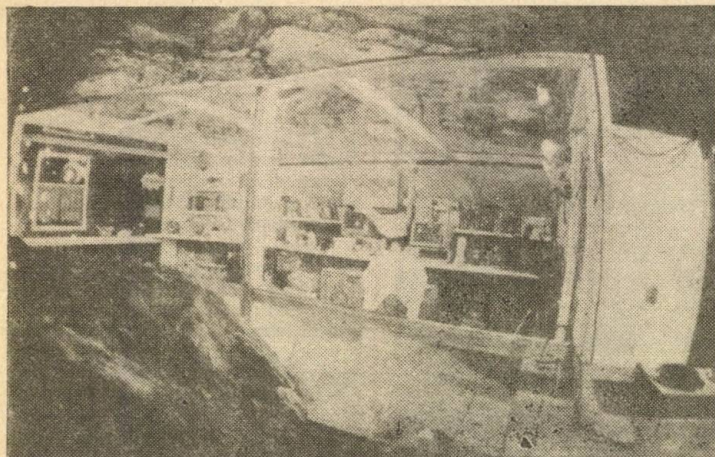
Mihaela Rodina

Ceasul nostru biologic

- Un experiment subteran demonstrează că ceasul interior al organismului se poate deregla
- Din punct de vedere chimic, omul se schimbă radical în timpul nopții

„Stefania Follini” poate fi iertată pentru faptul că a pierdut noțiunea timpului. La data de 13 ianuarie 1989, ea a coborît într-o grotă de lîngă Carlsbad, New Mexico, unde avea să petreacă mai mult de patru luni, în cadrul unui experiment me-

nit să investigheze felul în care stresul, determinat de o perioadă lungă de izolare, poate influența călătoria în spațiu. Un institut de cercetări italian, denumit Explorări de pionierat, a ales-o pe Follini dintr-un grup de 20 de voluntari, pentru motivul

Casa subterană conținea rafturi cu cărți, un computer, o saltea de dormit și... un soare de hîrtie

că ea dovedise mai multă putere de rezistență și forță interioară. Timp de 131 de zile, Stefania a locuit singură într-un modul de plexiglas, de 24 de metri pătrați, la o adîncime de 9 metri sub pămînt, lipsită de orice sursă de lumină naturală sau alt mijloc prin care să-și poată da seama de scurgerea timpului. La începutul lunii iunie, a ieșit la suprafață, conform programului, dar, după calculele ei, trebuia să fie abia jumătatea lui martie.

De-a lungul șederii subterane, timpul i s-a părut mai lung. Ziua crescuse la 25, apoi la 48 de ore. Follini avea tendința să doarmă între 22 și 24 de ore, pentru ca, apoi, să fie activă timp de 30 de ore. Mîncă mai rar și în felul acesta a slăbit aproape 8 kilograme. Pe scurt, ceasul ei biologic s-a dereglat complet.

Experimentul a atras atenția asupra unui nou domeniu al științei, denumit „cronobiologie”, care studiază comportamentele ritmice interioare ale corpului uman. Astăzi, cercetătorii își dau seama că multe caracteristici umane, de la funcții fiziologice de bază, cum ar fi tensiunea și temperatura corporală, pînă la acuitatea minții și stările sufletești, urmează anumite tipare de comportament. Unele cicluri nu țin mai mult de cîteva secunde; permeabilitatea inimii la anumiți ioni chimici fluctuează în mai puțin de un minut. Alte cicluri se măsoară de-a lungul a cîtorva luni; unii oameni cad într-o adîncă stare depresivă în timpul iernii, pentru a se înviora din nou în timpul verii.

Cele mai cunoscute cicluri sînt cele „circadiene”, de la latinescul „circa dies” care înseamnă „aproximativ o zi”. Ciclul somn-veghe este

poate exemplul cel mai clar, dar generarea de hormoni ai organismului fluctuează, de asemenea, într-un mod extrem de semnificativ în decursul a 24 de ore. Din punct de vedere chimic, omul se schimbă radical în timpul nopții.

Activitatea de coordonare a ciclurilor zilnice se concentrează într-un grup de circa 10 000 de celule nervoase, care, la un loc, nu depășesc mărimea unei gămălii de ac, localizate în hipotalamus. Anumite cronometre biologice par să primească semnalul activității lor de la temperatură sau presiunea barometrică, dar multe din ele sînt corelate cu ciclurile luminii și întunericului, generate de răsăritul și apusul soarelui. Experimentele făcute în grote, ase-

meni celui realizat în New Mexico, și altele în laboratoare speciale elimină asemenea semnale în mod intenționat. În modulul în care a locuit Follini, temperatura s-a menținut constant la 21 de grade, iar iluminarea era artificială. Scopul acestui gen de experimente este de a lăsa organismul să se adapteze singur și, în felul acesta, de a observa tipul de comportament pe care îl adoptă.

Condițiile de viață subterană impuse Stefaniei Follini au fost deosebit de severe, dar să nu uităm că „ceasurile” biologice ale oamenilor pot fi dezechilibrate și de nevoile vieții zilnice. Zborurile care traversează fusurile orare, munca zilnică care acoperă 12 ore sau lucrul în schimburi neregulate, chiar și somnul prelungit pot tulbura ritmul biologic, slăbind eficiența și puterea de judecată. În general, personalitățile de stat și oamenii de afaceri sînt sfătuiți să se refacă după zboruri, înainte de a se așeza la masa tratativelor.

Specialiștii care investighează explozia de la bordul navei spațiale Challenger și dezastrele de la centralele nucleare de pe Insula Three Mile și de la Cernobil au descoperit că, în fiecare caz luat în parte, greșelile critice au fost făcute de oameni frustrați de efectul benefic al somnului sau care lucrau într-un program neobișnuit pentru ei. Avariile survenite la cele două centrale nucleare au avut loc în primele ore ale dimineții. În mod similar, majoritatea accidentelor de camion sînt puse în legătură cu starea de oboseală care se instalează, de regulă, între orele două și patru dimineața. Muncitorii care lucrează în schimburi trebuie să execute operațiuni specifice uneori chiar atunci

MIEZUL NOPTII — ORA 6

Organismul are tendința de a adormi după ora 2. În această perioadă se produce majoritatea accidentelor, ca rezultat al greșelilor inerent umane.

ORA 6 — ORA 12

Atacurile de cord se produc cel mai frecvent dimineața. Unul din motive este activitatea intensă de coagulare a singelui. Anumite studii indică faptul că memoria se află la apogeu tocmai în acest interval de timp.

ORA 12 — ORA 18

Simțul mirosului acționează mai bine după-amiază, temperatura trupului este mai ridicată, ca și forța de apucare.

ORA 18 — MIEZUL NOPTII

Crizele de astm se produc mai frecvent seara tirziu, deoarece hormonii care țin deschise pasajele bronhice sînt în reflux. De asemenea și ulcerele au tendința de a izbucni tot în această perioadă, cînd acidul stomacal se află în perioada de vîrf.

cind creierele lor încearcă să-i determine să se culce. De fapt, ei se luptă cu ceasurile lor interioare. Unii muncitori acționează asemenea unui pilot automat. Programe de lucru mai rezonabile ar putea reduce posibilitatea unor accidente.

„Cronobiologia” are, de asemenea, implicații în tratamentul medical. Testele diagnostice pot fi interpretate în mod greșit dacă doctorii nu au cunoștință de situația exactă a ritmului biologic al pacientului. De exemplu, un pacient poate reacționa mult mai puternic la un test pentru alergie atunci când acesta i se face seara.

În cadrul celor mai promițătoare aplicații medicale, medicii au început să prescrie medicamente care să

se potrivească ciclului biologic al bolnavilor. Unii experți sînt de părere că eficiența tratamentului împotriva cancerului poate crește — iar complicațiile produse de anumite medicamente toxice să fie atenuate — dacă se au în vedere ritmurile zilnice ale sistemului imunitar și diviziunea celulelor. Durerile crize de artrită reumatică au loc, mai ales, în primele ore ale dimineții, cînd agenții naturali anti-inflamatorii sînt mai puțin activi; aspirina oferă cele mai bune rezultate atunci cînd se administrează cu o noapte mai devreme. Pe de altă parte, perioada cea mai potrivită pentru luarea medicamentelor, în cazul artritei osteoide, este amiaza, încheieturile se inflamează prin miș-

care, iar durerile apar spre sfîrșitul zilei.

Cercetătorii studiază, de asemenea, căi prin care se pot regla ceasurile interioare ale oamenilor. Printre metodele posibile se numără: exerciții, schimbarea regimului alimentar sau varierea numărului de ore de somn și de lumină. Se are în vedere pînă și intervenția medicamentelor. Neurobiologii sînt de părere că trebuie găsite medicamentele cele mai potrivite care pot să accelereze sau să încetinească activitatea acestor ceasuri. Asemenea tehnici oferă posibilitatea ca, într-o zi, oamenii să înceteze a mai fi sclavii timpului biologic, stăpînindu-l după nevoi.

•Vladimir Rodina
(după „Time”)

1000+1 • 1000+1 • 1000+1
1000+1
1000+1
1000+1 • 1000+1 • 1000+1

Un artist al falsurilor

Numele său este Lamberto Perlini. Casa sa, din localitate Jesi, via Tornabrocco nr. 4, este un extraordinar salon de artă, o concentrare de capodopere ale picturii moderne. Pe pereții camerelor sînt expuse tablouri de Cézanne, Manet, Van Gogh, Toulouse-Lautrec, Gauguin, Picasso și alții. Este vorba de un colecționar bogat sau un negustor de tablouri? Nici una, nici alta. Lamberto Perlini, un fost funcționar de bancă, are o deosebită pasiune pentru pictură și o abilitate ieșită din comun de a putea copia pe cei mai mari pictori. Dacă cineva nu este atent la faptul că lîngă semnătura unor celebri pictori se află înscris și numele lui Perlini poate fi convins că se află în fața lucrărilor originale.

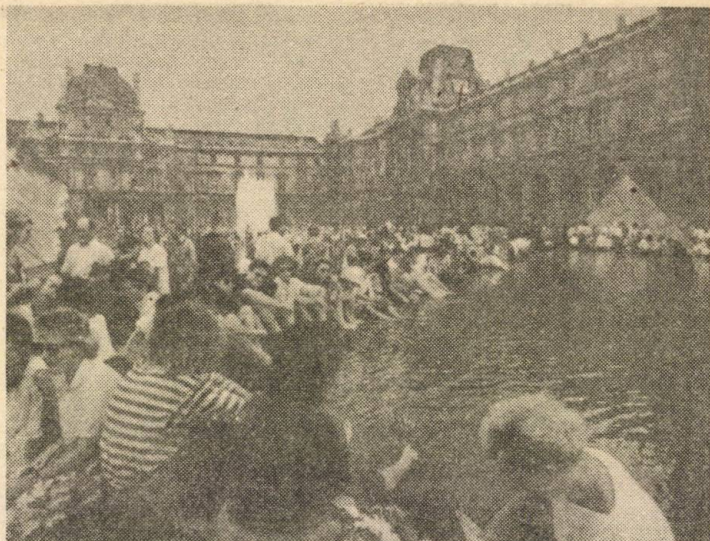
Însușirile sale remarcabile nu l-au tentat niciodată pe Lamberto Perlini să se strecoare printre acei speculanți-falsificatori angrenați în afaceri de mari proporții, bazate pe înșelăciune și pe incompetența unor cumpărători. El este un „copist” cîstît și totuși un adevărat artist care, în mod paradoxal, trebuie să-și însoțească copile cu o „declarație de fals”: semnătura proprie alături de cea a autorului autentic.

Dar cum și-a început activitatea în acest domeniu? Pînă acum 15 ani Perlini era un așa-zis „pictor de duminică”, care-și petrecea timpul liber abordînd diferite subiecte. Apoi, l-a venit, într-o bună zi, ideea să încerce să copieze un tablou celebru. A descoperit, cu această ocazie, că are o remarcabilă capacitate de a imita stilul marilor pictori. Primul lui fals a fost un tablou al lui Gauguin, foarte bine cîtat pe piața vinzătorilor de copii. Această constatare l-a dat curaj și l-a deschis un drum nou în activitate. Să nu se creadă cumva că a copia un tablou celebru este o treabă facilă. Perlini examinează cu multă atenție materiale ilustrative, diapozitive,

detalii, își petrece mult timp în muzee în fața tablourilor pe care vrea să le reproducă, notează scara cromatică, tonalitatea originală a culorilor și a luminii. În timpul lucrurului urmărește cu atenție un diapozitiv urlaș care înfățișează tabloul la care lucrează. Urmează zile încordate de muncă pînă ce tabloul lui capătă viață. „Specializat” în reproducerea maestrilor Impresionismului, Perlini nu vrea să ajungă la operațiuni repetitive și, de aceea, în ultima vreme, și-a îndreptat atenția spre pictura clasică. El consideră că, grație însușirilor sale deosebite, își va putea pune semnătura sa alături chiar de Leonardo da Vinci... (Gh.R.)

Un portret al pictorului Modigliani (originalul în dreapta) și copia lui Perlini

„Barbarii sînt aici! Ca în fiecare an, trăim două luni de coșmar, iar restul timpului îl petrecem încercînd să punem totul la loc.“ Este ceea ce spune responsabilul unui important parc natural regional din Franța, care, dezamăgit și jenat, adaugă: „În timp ce contribuabilii ne plătesc pentru a face cunoscute publicului aceste minuni, principala noastră grijă constă, în realitate, în a le proteja de această mulțime din ce în ce mai distrugătoare.“

Inventat de o mică elită curioasă, turismul a însemnat multă vreme o plimbare discretă și inofensivă. Devenit, în prezent, o practică de masă, transportînd în toate părțile enorme mulțimi migratoare, iată-l transformat într-un paradox îngrijorător: el distruge peisajele care constituie însăși existența sa! Pagubele se înmulțesc în fiecare an: vandalism ordinar, dar practicat pe scară largă, moravuri de „consumiști“ orașeni aplicate brutal naturii sau, foarte adesea, simplul efect al numărului. „Turismul nu constituie o valorificare a mediului ambiant, decît pînă la o limită“, declară Georges Cazes, geograf și președinte al Asociației franceze a experților științifici ai turismului.

Exemplul cel mai elocvent îl oferă Veneția: în iulie 1989, mulțimea, atrasă de concertul grupului Pink Floyd, a devastat piața San Marco. Dar nici o regiune, nici un peisaj nu este iertat. Muntele? Refugiile, frecventate atîta timp în cultul apropielii și al responsabilității colective, au, la sfîrșitul sezonului, alura unor stații de metrou sinistrate: mizerie, instalații ieșite din uz, podele smulse pentru a se face focul? Stîncile? Cei care îndrăgesc urcatul pe munte brăzdează pereții stîncoși, lăsînd în urma lor pitoni, inscripții și picturi. Defileele? În fiecare toamnă, se scot din Ardèche 40 tone de resturi de diverse feluri. Marea? Navigatorii amatori aflați în căutarea micilor golfuri din Corsica nu ezită, nici o clipă, să arunce în ele, fără scrupule, sticle de plastic și cutii de conserve. „Foarte rar vezi cite un echipaj cărînd un sac de gunoi la sfîrșitul călătoriei. Totul se aruncă în mare!“ se indignează responsabilul unei căpităanii a portului Var.

„Adesea inconștient, acest vandalism pare a fi produsul societăților noastre urbane. Turisții, în primul rînd orașeni care au din ce în ce mai puțin contact cu natura, se comportă la fel ca și în marile orașe, unde au obiceiul de a arunca totul pe jos“, precizează Jean-Francois Seguin de la Ministerul francez al protecției mediului ambiant. „După anchetele noastre, există aproximativ un milion de turiști adevărați – cu gambe

La poalele piramidei din fața Luvrului: care este diferența între un turist bun și unul rău?

musculoase și rucsacuri mari –, care au o etică personală; alte 8 milioane fac cel puțin o călătorie de trei ore pe an. Mulți dintre aceștia se comportă ca și cum ar fi pe stradă. Consideră natura drept un spațiu aflat la dispoziția lor“.

Dar nu se poate explica totul prin nesimțire și prin vandalism deliberat. Ar fi prea simplu! De altfel, responsabili de colțuri de natură sau muzee pot cu greu defini diferența între turistul bun și cel rău. În fond, ce poate fi mai normal decît să mîngîi netezimea proaspătă a unei statui de marmură albă sau să iei cu tine un mic silex sau o fosilă în amintirea unei zile minunate de plimbare? Multipliate în mii de exemplare, aceste gesturi anodine se transformă în catastrofă. La fel ca și exterminarea ultimelor echinoderme de către pescării amatori sau distrugerea florei submarine prin brazdele repetate create de ancorele și lanțurile vapoarelor în Marea Mediterană.

La Luvru, în urma unor experiențe, dispozitive electronice ascunse au arătat că tablourile agățate la înălțimea vizitatorilor erau atinse, uneori chiar pipăite, mai mult de 100 de ori pe zi. Pînă și turistul ideal, cel care se poate stăpîni, care nu atinge nimic și se mulțumește să „privească cu ochii“, poate să se transforme, în ciuda bunăvoinței sale, într-o oarbă calamitate. Prin simpla adăugare la alții. Pentru că umblă, pentru că respiră. Solidele alinamente de la Karnak, care stau în picioare de milenii, nu mai rezistă. Hoardele (peste 2000 de persoane pe zi), care vin să le contemple, tasează solul, distrug vegetația, săpînd, uneori, la picioarele unor pietre în căutarea comorilor; instabile, menhirele, înălțate pe latura lor cea mai mică, se dezgolesc, ca un dinte bolnav, se clatină și se apleacă. Un program aflat în curs pentru recuperarea solurilor prevede, în primul rînd, studierea tipurilor de pămînt și vegetație care pot rezista călcatului permanent. A trebuit, de asemenea, în 1963, să se recurgă la închiderea grotii din Lascaux pentru public; „umiditatea datorată respirației vizitatorilor făcea să se degradeze rapid picturile vechi de mai multe milenii...“

Starea a numeroase puncte turistice a atins, astăzi, un prag critic. De cîțiva ani, profesioniștii gestiunii

spațiilor naturale și ai protecției monumentelor istorice din Franța au pornit o adevărată dezbatere internă privitoare la modul în care pot fi stăvilit mulțimile de turiști, și pagubele, pe cât posibil, reduse. O discuție aprinsă, cu păreri diferite, de cele mai multe ori contradictorii, deoarece satisfacerea dorințelor celor mai mulți este, rareori, compatibilă cu sănătatea patrimoniului natural sau istoric. Cu atât mai mult cu cât clasarea unui loc sau monument, ca punct turistic, nu se face decât dacă există mijloacele și personalul necesare, care să-i poată asigura protecția. În plus, prin efectul său publicitar, această categorisire poate antrena o sporire importantă a celor care frecventează respectivele monumente sau locuri.

Cu toate acestea, resursele de reglementare ale autorităților sînt departe de a fi epuizate. Există încă suficiente măsuri simple, eficace și gratuite, care se pot lua.

Măsurile care ar trebui luate cu maximum de urgență, pentru a elimina practicile aberante, nu vor fi, totuși, de ajuns. Deoarece problema esențială rămîne supra-frecventarea, discuțiile se referă și la accesul la locurile respective: trebuie oare să fie ușurat pe cât posibil sau, dimpotrivă, să se recurgă la prohibiție, în interesul locurilor ce trebuie păstrate? Există, în primul rînd, prohibiția prin prețuri. Alain Carignon, fost ministru francez al ocrotirii mediului ambiant, a făcut un experiment: a fixat o taxă de intrare în anumite locuri foarte aglomerate, cum ar fi defileul Ardèche, pentru a micșora aflusul de turiști. Actualmente, ministrul dorește să pună o taxă pentru fiecare caiac-canoe. Apoi, prohibiția prin efort. Cel mai bun mod de a păstra un peisaj natural este acela de a-l face cât mai greu accesibil. Trebuie să merite, eventual, după ore de mers. În consecință, se cere să se pună capăt politicii sistematice de construire de drumuri la munte, în păduri, de locuri de parcare plasate pe dunele de pe malul mării, la cîtiva metri de plajă sau la intrarea în monumentele istorice.

În ciuda tuturor acestor sugestii, tendința contrară își urmează cursul. În Rocamadour (al doilea punct turistic al Franței), s-a inaugurat un enorm ascensor care propulsează vizitatorii, în ritmul de 600 persoane pe oră, de la orașul medieval la esplanada unde se parchează vehiculele! Pentru a-i scuti de zece minute de mers.... Acest lift constituie condiția pusă de municipalitate interdicției de a se circula cu vehicule în micul sîtuc. „Proiectul Volcania” prevede, de asemenea, instalarea unui ascensor capabil să transporte 900 000 persoane pe an pe piscul Dôme.

O altă dezbatere: cum putem permite ca anumite locuri, complet masacrate în urma trecerii mulțimilor, să „gîfne” sub amenințarea de a dispărea? Uneori, to-

tala interdicție se impune: stîrne ghimpate protejează, astfel, de cîtiva ani, dunele din insula Rê care se degradau pe zi ce trece. Formula intermediară ar fi interdicția periodică: de exemplu, anumite zone ar putea fi „închise” pentru turiști, pe timpul necesar pentru a se reface.

O mică dezbatere anexă: trebuie sau nu să se pună lăzi pentru gunoi în spațiile naturale? Polemică aprinsă. Dar simbolică. Cei care sînt pentru spun că: „Murdari și incorigibili, oamenii nu se pot împiedica să arunce totul indiferent unde. Măcar, să le creăm condiții s-o facă în locuri precise”. „Este o greșală!” răspund alții, în special anumiți responsabili de terenuri de la amenajarea litoralului. „În felul acestora, turiștii au impresia că sînt în metrou și că există oameni plătiți pentru a face curățenie; prezența cutiilor de gunoi, în mod paradoxal, îi incită să fie neglijenți, deoarece cred că cineva va face curat în urma lor!”

Parcul național din Mercantour adoptă o tehnică intermediară, distribuind vizitatorilor pungi-pubelă individuale pentru a-i determina să le restituie pline la plecare. „Acest sistem de considerare a naturii drept grădină publică necesită un personal temporar și foarte scump. De cele mai multe ori, locurile respective nu posedă mijloacele!” se precizează la Ministerul protecției mediului ambiant. Unii se descurcă cum pot: în iunie 1988, 200 elevi au participat voluntar la „reînsămîntarea cu gazon” a 16 ha în munții Auvergne, care fuseseră distruse de motociclete și de mașini.

Plajele de pe Coasta de Azur, curățate cu regularitate ca niște gări ordinare, au adoptat de multă vreme politica „refacerii”. În fiecare zi, în zori, nisipul este netezit de piepteni imenși și curățat de tonele de muci de țigări, tuburi goale de creme, cutii de bere și de Coca Cola...

În ciuda acestei dezinfecții, nisipul rămîne, toată vara, un substrat de cultură saturat de stafilococi, streptococi și ciuperci de toate felurile. Municipiul Argelès (6000 locuitori, 120 000 în timpul verii) a ajuns deja într-o fază superioară, dezinfectînd plajele cu bactericide. „În zonele turistice puternic frecventate, acest compromis între starea originală, care le-a creat reputația, și acest grădinar reparatur le modifică încetul cu încetul, și acest locuri sfîrșesc prin a avea foarte puțin din caracterul lor natural”, precizează Jean-Marie Vincent, director adjunct la Ministerul amenajărilor turistice.

Pînă și această deviere spre „artificializarea locurilor turistice” este propusă drept o soluție! Aceea de a oferi, spre a fi admirată, imaginea și nu locul propriu-zis. Iar falsul și-a făcut intrarea în lumea turismului cu Lascaux II, o copie fidelă - reușită - a grotei

Rocamadour: grație unui uriaș ascensor - direct din parking în orașul medieval!

din Lascaux, al cărei succes punea în pericol picturile.

Imaginea naturii este, uneori, de ajuns pentru a convinge lumea să nu meargă s-o vadă de foarte aproape, pentru a nu o strica. Unii promotori ai ideii spun că era centrelor de vacanță și agrement complet artificiale pare să înceapă. „Centres parks” tocmai și-au făcut intrarea în Franța: aceste sate care dispun de o imensă cupolă transparentă, adăpostind piscine, jocuri de apă și plante tropicale într-o ambianță invariabilă (temperatură de 29° C și zgomot asurzitor), se bucură de un adevărat succes.

Această evoluție corespunde perfect teoriei „abcesului de fixare” care, în prezent, este foarte la modă în rândurile profesioniștilor turismului și protecției naturii. „Este, în ziua de azi, poziția cea mai pertinentă, cea care cauzează minimum de rău”, spune George Cazes. Inspirată de așa-numitele „honey-pots” (oale cu miere) ale marilor parcuri americane, ea se sprijină pe un raționament absolut cinic. Dar eficace din punct de vedere ecologic. Majorității turiștilor le place să se înghesue, refuzând efortul, să se plimbe din loc în loc, mulțumindu-se numai să fie prezenți acolo pen-

tru a face câteva fotografii și a cumpăra mici amintiri. Ei bine, să le oferim acest lucru într-un spațiu bine delimitat, sacrificat cu bună știință sau aflat la marginea locurilor turistice celebre, în timp ce restul, mai puțin frecventat, va avea mai multe șanse să se păstreze... Este sindromul lui Mont-Saint-Michel: monumentul cel mai solicitat din Franța vede defilând 600 000 persoane pe an, dar două treimi dintre acestea nu urcă pentru a vizita edificiile istorice, ci se mulțumesc cu străduțele de jos, înșesate de patiserii și prăvălii cu suveniruri.

În ciuda tuturor dezbaterilor, a soluțiilor propuse și aplicate, oamenii continuă să fugă spre ineditul oferit de locurile turistice, în căutarea a altceva decît le oferă imaginea lumii cotidiene, pentru ca, în final, scopul însuși al aventurii turistice să nu fie altul decît reîntoarcerea la multime, la ceea ce populează viața de zi cu zi.

Marica Hulea

(traducere și adaptare după „L'Express”)

M★G★M

— amurgul unui imperiu

Debutul faimosului leu de la Metro Goldwyn Mayer

• Răgetul leului s-a preschimbât în jalnic miorlăit. N-a mai rămas decît un nume magic și un catalog de filme prestigioase. De vânzare.

Domină mindru Culver City. Sfidează soarele la asfințit. Din înaltul impunătoarei sale clădiri de sticlă și marmură roșie, încă mai rage leul de la Metro Goldwyn Mayer. Această fiară plină de aroganță simboliza Greta Garbo și Clark Gable, Buster Keaton și Spencer Tracy, „Pe aripile vintului”... Era magia cinematografului. Era însuși Hollywood-ul. Dar visul s-a spulberat: studiourile de filmare? Cedate. Fabulosul catalog M.G.M.? Vindut. Răgetul s-a transformat, de-a lungul anilor, în jalnic miorlăit. Prestigioasa siglă nu mai este, astăzi, decît simbolul unei glorii ofilite. Iar pentru Hollywood, recente succese ale firmei M.G.M. — „Un pește numit Wanda”, „Rain Man” — sună ca ultimele suspine ale unei lungi agonii. Ce-a mai rămas din cel mai vestit studio american al perioadei interbelice este, într-adevăr, de vânzare, la dispoziția celui care oferă mai mult. Printre amatori, misteriosul Giancarlo Parretti, deja proprietarul firmelor Cannon și Pathé.

La 17 ianuarie 1989, vestea devine oficială: Metro Goldwyn Mayer caută un cumpărător pentru catalogul filialei sale United Artists și pentru departamentul de distribuție mondială. „Am păstra câteva filme și producția pentru televiziune... Și am continua... dar nu ca o firmă majoră”, explică pe șleau președintele director general, Jeffrey Barbakow. Intențiile de a vinde erau clare încă de la masacrul din vara lui 1988, cînd echipa de conducere care a dat ultimele filme de succes — Lee Rich și Alan Ladd Jr. (fiul actorului) — a fost înlocuită cu Barbakow și grupul lui, alcătuit din foști oameni de afaceri ai lui Merrill Lynch. Luis Mayer, șeful studioului M.G.M. din glorioșii ani '30, sigur s-a întors pe partea cealaltă în mormînt... Dar Hollywood-ul abia dacă a clipt. Căci istoria recentă a firmei Metro Goldwyn Mayer — United Artists nu mai este constituită decît din negocieri ratate, proiecte decimate și talente irosite. Filmul acestui declin are un rețor: Kirk Kerkorian

proprietarul a 82 la sută din capitalul M.G.M., unde s-a instalat la sfârșitul anilor '60. Acest om, de afaceri abil nu se află la prima sa scamatorie. Încă din 1986 vinde totalitatea grupului lui Ted Turner pentru un miliard și jumătate de dolari. Dar Turner, în scurt timp sufocat de datoria sa, nu poate păstra decât filmoteca M.G.M.. Cu moartea în suflet, el revinde atunci United Artists și numele de Metro Goldwyn Mayer lui Kerkorian... cu 700 de milioane. Studiourile istorice de la Culver City sînt recuperate de Lorimar Telepictures, devenite între timp o filială a lui Warner.

Coșmarul continuă cu eșecul unei vânzări către Sony. Kirk a fost prea lacom: niște negocieri destul de avansate s-au poticnit din cauza prețului. În iulie anul 1988, în sfârșit, Kerkorian anunță o restrucurare complexă prin care se cedează o parte a operațiilor producătorilor John Peters și Peter Gruber. Dar afacerea se împotmolește brusc... atunci cînd cumpărătorii realizează că vor plăti foarte scump o afacere pe care „K.K.” o va controla în continuare. În panica provocată de ruptură, se alege praful de vreo douăsprezece filme aflate în producție.

De ce acest măcel? „Kerkorian încearcă să obțină un maximum din M.G.M.-U.A., păstrîndu-i, totodată, numele”, constată Paul Marsh, analistul firmei Fahnstock și Co. „A stors grupul ca pe o lămie... și nimeni nu mai știe ce a rămas înăuntru”, glumește un avocat. „Kirk este, înainte de toate, un negustor: se află aici doar pentru profit”, subliniază un fost cadru de conducere de la M.G.M., devenit producător independent. „Ultima sa tentativă de a investi realmente a avut loc în 1980: un eșec, își amintește același. De atunci, Kerkorian practică o gestiune dintre cele mai strînse”. Întreprinderea se resimte.

Acest om marunțel, de 72 de ani, cu o înfățișare oarecare, este un adevărat personaj de ficțiune. Un mister în carne și oase. Chiar și pentru subordonații săi. „Nu-l vedem niciodată. Nu vorbește decât cu oamenii lui”, ne mărturisește responsabilul unui important departament de la M.G.M.-U.A. „E genul de om care preferă s-o ia pe scară decât să treacă să suporte facilitățile liftului”, explică Peggy Jago de la serviciul juridic. Din timiditate sau strategie, „ursul” Kerkorian, care a divorțat de două ori și are doi copii, fuge, de asemenea, de „lumea bună” hollywoodiană. Nu i se cunoaște, la Los Angeles, decât o singură slăbiciune; văduva lui Cary Grant. Kirk e obișnuit cu manevrele financiare. În 1985 îl aflăm alături de Saul Steinberg în atacul ratat, dar profitabil, împotriva studiourilor Walt Disney. Este, de altfel, celebru la Wall Street pentru strategiile sale fiscale inventive. Nici în afacerea M.G.M., Kerkorian nu și dezvăluie intențiile. Ce parte din grup dorește să vîndă? „Totul: e suficient să i se ofere un preț mare!” exclamă, fără iluzii, un cadru de conducere al grupului. Merrill Lynch, păstrat în calitate de consilier, a scos firma la mezat. În Franța, au beneficiat de propuneri T.F.1 și grupul Suez. Dar Kirk nu și va ceda „jucăria” la preț redus. După părerea consultantului Paul Kagan, M.G.M.-U.A. „cîntărește” circa un miliard și jumătate de dolari. Giuvaerul său: catalogul United Artists. Creat odinioară de Charlie Chaplin, Mary Pickford și Douglas Fairbanks, U.A. posedă o filmotecă avînd circa 950 de titluri, dintre care toate filmele cu „Charlotte” și „Pantera roz”. Într-un moment în care televiziunile din lumea întreagă sînt ahitate după pelicule, această piesă ar valora, singură, 700 milioane de dolari. La aceasta se adaugă recentele filme M.G.M., departamentul sau de producție pentru televiziune și distribuția mondială a lui U.A.... Și să nu uităm prestigioasele sigle și drepturile care deriva din acestea.

Piinea albă se va termina curînd

Pînă una alta, M.G.M. se luptă să supraviețuiască la umbra afișului: „De vînzare”. Problematic? „Totul e bine. Sîntem mulțumiți”, răspunde laconic Jeffrey Barbakow la o întrebare pusă prin telefon. E adevărat că David Gerber, un nume de seamă la Hollywood, protejează, remarcabil de bine, producția M.G.M. pentru televiziune; seriale ca „Thirty Something” (ABC) și „In the Heat of the Night” (NBC) obțin un succes monstru pe diverse rețele. Aceste programe sînt, din fericire, generos finanțate de rețelele care le cumpără. „Afacerile n-au mers niciodată mai bine”, jubilează Norman Horowitz, responsabil cu comercializarea mondială a tuturor programelor de televiziune, ca și a filmelor, după exploatarea acestora în sală. „Cererile televiziunilor americane sînt uriașe, constată el, iar piața europeană explodează”. Horowitz recunoaște, totuși, că are „șansa de a lucra cu produse deja existente”. În ceea ce privește cinematograful, tabloul este mai puțin tranșant. M.G.M., care culege roadele muncii echipei precedente, va mai reuși să distribuie vreo douăzeci de titluri, dar „piinea albă” se va termina în curînd. Firma nu are decât un singur titlu programat pentru 1990 - se recunoaște în ultimul său raport anual.

Și toate acestea pentru că, așa după cum explică Charles Fitzsimons, președintele sindicatului american al producătorilor, „M.G.M. este departe de a fi numărul unu pe lista producătorilor independenți. Incertitudinile sînt prea mari”. În consecință, M.G.M.-U.A. cumpără, cu nesaj, produse semifabricate sau filme străine. „Totuși, asta nu e deajuns pentru a ridica moralul oamenilor. Cei ce răspund de producție sînt foarte neliniștiți”, afirmă cineva care a părăsit grupul.

Se așteaptă. Sony, Warner, L'Oréal sînt citați ca potențiali cumpărători ai întregului grup sau ai unei părți. Nimeni însă nu alimentează mai intens zvonurile decât tumultuosul Giancarlo Parretti: „Voi cumpăra Metro Goldwyn Mayer cu un miliard de dolari”, se lauda italianul pe 8 februarie 1989 la Paris... Acest om de afaceri, cu trecut obscur și prieteni dușoși, obișnuiește să facă declarații intempestive, să emită cecuri discutabile și să spună jumătăți de adevăruri. Așa-zisele sale intenții privind M.G.M.-U.A. ar putea prea bine să fie, în cazul în speță, doar un alibi pentru a ușura acceptarea, în Franța, a „afacerii Pathé”. Dar s-ar putea să nu fie decât doar o cacialma. Căci, Parretti încearcă realmente să-și facă un loc în America. În 1987, a preluat grupul Cannon aflat în dificultate. La începutul lunii martie 1989, cumpără, cu 263 de milioane de dolari, firma de producție pentru televiziune New World, zdruncinată rău de pe urma crah-ului din 1987. Italianul și-a făcut rost și de prieteni respectați. L-a angajat pe Alan Ladd Jr. să conducă foarte noua echipă de producție cinematografică Pathé Entertainment și a promis milioane de dolari firmei de producție 21st Century, pusă pe picioare de către fostul patron al lui Cannon, Menahem Golan. Giancarlo s-a apropiat, de asemenea, de Dino De Laurentiis, căruia a încercat în zadar să-i rîscumpere vechea firmă, De Laurentiis Entertainment Group.

Ca să cucerească mai lesne Hollywoodul, Giancarlo Parretti s-a instalat, cu soția, cu cei trei copii și cu avocatul său, în fosta reședință a lui Vidal Sassoon, la Beverly Hills, și și-a cumpărat un frumos Rolls albastru.

Sanda Oprescu

(traducere și adaptare după „Le Nouvel Observateur”)

CE SE MAI ÎNTÂMPLĂ ÎN LUME

Poftiți restul!

La această invitație politicoasă, un călător dintr-un autobuz al transportului în comun din orașul venezuelean Merida a întins, cuminte, mîna spre șofer. S-a trezit în palmă, în loc de monede, cu un ou. Explicația, aflată după primele clipe de stupoare, este că în statul federal Miranda, din care face parte și orașul menționat, restul plătit curent de către șoferii de autobuz sau de vânzători, negustori este sub formă de ouă, banane, chibrite. Motivul: lipsa monedelor de nichel. Acestea au fost topite masiv, deoarece, ca urmare a inflației, valoarea metalului a depășit valoarea nominală înscrisă pe monedă.

Scrie cu... aur?

Cei mai scump stilou din lume a fost fabricat de firma Dunhill. Stiloul a fost construit din aur și împodobit cu diamante și a costat 9 943 lire sterline.

O lămîie cu zeama multă

Lămîile recoltate de portughezul Fausto Hector Cordeiro, în vîrstă de 72 de ani, sînt de cîteva ori mai grele decît cele obișnuite — ne asigură, la faptul divers, ziarele lusitane. Interesant este că aceste exemplare deosebite cresc în unul și același lămîi, aflat în livada de la Paredes, situată la circa 45 km de Lisboa. La ultimul cules, bătrînul agricultor a desprins de pe ramură o lămîie avînd o greutate record: 850 grame!

În Cosmos, pentru divertisment

Întreprinderea japoneză „Shimizu Corp”, în ale cărei preocupări intră și organizarea vacanțelor, a făcut clienților săi promisiuni extrem de tentante pentru primii ani ai viitorului mileniu. Și anume, o ședere la un hotel în Cosmos. Un funcționar al firmei menționate și-a exprimat public convingerea că ceea ce acum pare o fantezie, după anul 2000

va deveni realitate: o stațiune de odihnă în spațiul sideral care, potrivit planurilor, va dispune de un hotel cu 64 de camere, înconjurat de mai multe restaurante, diverse săli destinate unor servicii pentru populație și, firește, spații de distracție. Drept pentru care, „Shimizu Corp” a început vânzarea locurilor. Agențiile de presă, care au transmis știrea, notează că претенденții au și început să se prezinte la ghișee.

Pe afară-i vopsit gardul...

O pățanie „ca-n filme” este consemnată în registrele poliției din Frankfurt pe Main. Doi spărgători și-au dat multă osteneală pentru a deschide, noaptea, broasca unei pizzerii, sperînd în însușirea unor încasări substanțiale, dat fiind „vadul comercial” datorat poziției sale centrale. După forțarea ușii, s-au trezit, însă, din nou afară. Pizzeria nu era decît o fațadă, ridicată în vederea turnării unui film. Cu ușa încuiată zdravăn de cine știe ce recuzitor grijuliu din fire...

Utilitățile jachetei albe

Pensionarul englez Charles Chapman s-a declarat călugăr. Hotărîrea, bruscă și stupefiantă pentru vecini, a intervenit după ce sus-numitul a constatat că bruma de pensie primită pentru anii de activitate în slujba statului nu-i mai ajungea pentru a-și achita impozitele nou introduse, mult mai ridicate decît cele plătite anterior. Știînd că minăstirile și călugării sînt, în țara sa, scutiți de a trece pe la ghișeele percepției, a îmbrăcat rasa fără să ezite, conferind căsuței din sud-vestul Angliei, în care locuiește, titlul de abate. Lipsa disponibilităților financiare l-a făcut să găsească soluție și pentru procurarea rasei. A adaptat, în acest scop, o mai veche jachetă albă, obținută „prin bunăvoință” de la un arbitru de cricket.

Și-a pierdut răbdarea

În 1965, italianul Ercolano Giucoliere, din satul Atri, de profesie... șomer, a depus o cerere pe lîndă administrația poștei din

orașul Teramo, solicitînd un post de factor poștal, devenit vacant. A primit răspunsul acum, după 24 de ani: o ofertă de a funcționa ca... ajutor de poștaş pentru o perioadă de... trei luni. Agențiile de presă informează că Ercolano Giucoliere a refuzat gestul „generos” al administrației poștale. Probabil nu pentru că ar fi găsit cine știe ce serviciu mai bun, notează, ironic, acestea, ci pur și simplu pentru că ajunsese de mult la capătul răbdării...

Reversul medaliei

Se întîmplă, însă, ca și cîinii să fie mușcați de om. Englezul Shaun Desborough a primit, pentru o asemenea faptă, o amendă de 200 lire sterline. El relatează că, de fapt, a vrut să liniștească patrupedul vecinului, ce nu mai conținea din lătrat, la frumosul său gest pudelul răspunzînd neadecvat, cu dinții. Nu am făcut decît să replic similar, s-a dezvinovățit S. Desborough. Tribunalul a stabilit, în pofida pledoariei omului, nevinovăția animalului, deoarece numai la acesta s-au putut constata urmele mușcăturii.

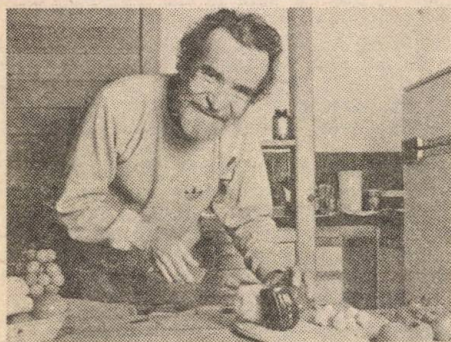
Brațul cel lung al legii

Chiar și păzitorii ordinii nu se pot sustrage brațului cel lung al legii, scriu ziarele braziliene, relatînd despre o hotărîre a unui oficiu poștal din capitala țării. Deoarece centrala poliției nu a achitat factura convorbirilor telefonice, cartierului general al acesteia i-au fost, pur și simplu, tăiate firele, intrînd, astfel, pe linie moartă 108 legături de comunicare cu secțiile subordonate. Măsura, comentează, cu umor, agențiile de presă, a fost primită „cu mult interes” de lumea interlopă din Brasilia.

Libelulele nu mușcă

Nu mică a fost surpriza locuitorilor din Torino cînd, astă-vară, într-una din zile, la ora prînzului, cerul s-a întunecat brusc. S-a constatat că nu era vorba despre o eclipsă de soare neanunțată de astronomi, ci de un nor compact de libelule, în trecere peste oraș. Cetățenilor cuprinși de panică li s-a explicat, de către serviciul sanitar al municipalității, că insectele cu pricina, variînd ca mărime de la 3 pînă la 5 cm, nu numai că nu mușcă, dar nu produc nimănui nici un neajuns.

ATHOL FUGARD

Athol Fugard, în vîrstă de 57 de ani, a crescut în Africa de Sud (Port Elizabeth), unde locuiește și în prezent. Scriitor, regizor și actor, se numără printre pionierii teatrului anti-apartheid din Africa de Sud. Printre piesele sale cele mai cunoscute: „Sizwe Baniz a murit”, „Domnul Harold și băieții” și „Drumul spre Mecca”.

Știu unde îmi sînt rădăcinile: în casa mea din Africa de Sud. Nu pot să scriu în altă parte. Ca să scriu am nevoie de un spațiu al meu, de casa mea, de zgomotele grădinii la ora șase dimineața.

Înainte de micul dejun, fac puțină gimnastică. Pe urmă lucrez de la ora opt pînă la ora unu la amiază. Sînt un scriitor seniorial: nu pot scrie cu pixul, nu am mașină de scris sau procesor de cuvinte. Am nevoie de hîrtie și de stilou. Am o întreagă colecție de stilouri scumpe, dar, în general, prefer să lucrez cu un mic și umil Parker pe care l-am cumpărat la Londra cu douăzeci de lire. Îmi șoptește cuvintele, iar ele vin cu viteza potrivită și se așază la locul lor. Stiloul ăsta scrie în ritmul în care gîndesc eu. Mă număr, probabil, printre ultimii scriitori care-și trimit cărțile la edituri în manuscris.

Am lîngă mine un carnetel pe care îmi notez ideile disparate și indicațiile scenice, sau cuvinte separate, care devin apoi, printr-un proces îndelungat, propoziții. În general, am nevoie de nouă luni ca să scriu o piesă. Numai a treia versiune este cea finală: e un lux pe care nu mi-l pot permite întotdeauna. Cînd lucram la „Domnul Harold și băieții”, am fost nevoit să întrerup lucrul și să plec trei săptămîni în India la turnarea filmului „Gandhi”. Acum vreo zece ani, cînd am început să călătoresc, mi se părea foarte interesant, dar acum scriitorul din mine suferă cînd trebuie să lipsească prea mult de acasă.

Nu prea mă interesează cu ce mă îmbrac. La New York, port costum, la Londra nu. În schimb, în ambele orașe, am cîte un grup de prieteni dragi. Priete-

nii, ca și vinul bun, trebuie tratați cu multă grijă, ca nu cumva să se acrească.

La prînz mîncînc un sandviș, după care fac alergări. Am început acum patru ani, iar acum alergările sînt o obligație necesară în viața mea. La întoarcere, las deschisă ușa de la camera de lucru, doar-doar îmi mai vine vreo idee și trebuie s-o pun repede pe hîrtie. Cézanne spunea despre sine că nu este decît un sclav de rînd în slujba unui stăpîn capricios: munca. Îl înțeleg perfect.

Dacă termin cu scrisul, îmi fac de lucru prin grădină. Este foarte important pentru mine să știu că, la zece pași de masa mea de lucru, dau de flori și de păsări. Smulg buruienile și plantez o sumedenie de vegetale indigene, care n-au nevoie de prea multă îngrijire, numai de un început bun: o groapă, o lopată de îngrășămint și soare din belșug.

Nu prea scriu pentru televiziune, dar recunosc că uneori îmi place să evadez cu ajutorul ei. Nu am week-end-uri. Rareori, mă duc la pescuit sau stau să privesc păsările. Cu vîrsta, am devenit un om foarte retras. Prefer aventurile interioare.

Seara citesc sau ascult muzică: o voce de femeie cîntînd este unul din cele mai emoționante sunete pe care le cunosc. Nu mai citesc romane, prefer biografiile. Acum, de pildă, citesc o carte excelentă despre John Reed.

Anul trecut, am petrecut mai mult timp acasă, în Africa de Sud. Acolo se întîmplă, acum, un fenomen tragic: cei mai strălucitori tineri părăsesc, desperați, țara. Tineri capabili, deștepți, curajoși, oameni care gîndesc bine nu au viitor la ei în țară. Nu-i pot condamna, înțeleg că apartheidul îi determină să facă pasul ăsta. Cu toate astea, lucrurile s-au mai schimbat în ultima vreme. Dar sînt numai schimbări de suprafață, pentru că, de fapt, calitatea vieții în Africa de Sud s-a deteriorat considerabil.

ALAN GARNER

Alan Garner, în vîrstă de 53 de ani, este unul dintre cei mai originali autori de literatură pentru copii din Marea Britanie. Locuiește împreună cu soția, Griselda, bibliotecară la o școală, și cei doi copii ai lor, într-o casă veche în Cheshire.

Mă scol atunci cînd simt nevoia; dimineața nu pot mîncă mult, dar beau o cană mare de cafea. Nu cîtim cotidienele. Mai demult nu-mi puteam permite să le cumpăr, iar acum îmi dau seama că nu mă interesează. Deci, cafea și publicațiile „The Times Literary Supplement” și „New Scientist”.

Uneori lipsesc mult de acasă. Am petrecut perioade îndelungate în Uniunea Sovietică, la invitația Uniunii Scriitorilor. În general, am cite trei asemenea angajamente pe an. În 1986, am făcut cercetări pentru un studiu despre basmele rusești.

N-aș putea locui la Londra. Când mă întorc acasă, petrec ore în șir la Observatorul de la Jodrell Bank, privind cu telescopul. Este înfricoșător să te apropie de acest instrument cu care te poți uita la frontierele observabile ale Universului.

Când încep să scriu o carte, am mai întâi o perioadă de letargie, când nu fac altceva decât să privesc ore în șir vacile de pe cîmpia care se întinde până la fereastra mea. După asta, intru într-o fază hiperactivă, când scriu fără să mă mai pot opri.

Dimineața mă ocup de sobe: scot cenușa și verific cite lemne mai avem. Dacă nu mai sînt, mă apuc și tai cu toporul sau cu fierăstrăul. Îmi place să simt fibra lemnului. Pe la amiază sosește poștașul cu numărările scrisori la care trebuie să răspund.

Griselda este o excelentă gospodină, dar, chiar și atunci cînd pregătește ceva delicios, nu mai mînc la amiază, pentru că mă scol tirziu dimineața. După amiază, cineva trebuie să-i aducă pe cei doi copii ai noștri, Joseph și Elizabeth, de la gară. Locuim într-o zonă foarte izolată și nu-i putem lăsa singuri. Din cauza distanțelor, în timpul săptămîinii, nu prea primim vizite. În schimb, în vacanțe organizăm colonii de copii care locuiesc la noi.

În drum spre gară, fac și cumpărăturile la prăvăliile din sat. Cumpărăturile mai importante le facem o dată la citeva săptămîni la Holmes Chapel.

În prezent, lucrez la o carte, dar încă nu pot spune nimic clar despre ea, decît că se află în faza

de note încurcate din care nimeni n-ar înțelege mai nimic.

Duminicile mele sînt la fel cu zilele săptămîinii, doar că nu trebuie să iau copii de la gară. Griselda muncește mult în grădină, sursa noastră principală de legume.

Pe la ora patru și jumătate, ne așezăm cu toții la ceai, cu prăjituri, miere și biscuiți. Stabilitatea vieții de familie este cel mai important lucru din viața mea.

Ziua mea de lucru începe la ora șase după-amiază. Îmi trebuie mult timp - uneori luni întregi - pînă cînd pot începe să scriu. Pînă atunci, nu fac altceva decît să mă uit la foc, să-mi citesc notele și să pritocesc ideile. Stau ca o pisică la pîndă în fața unei găuri de șoarece, gata de atac, pînă cînd, într-o noapte, se întîmplă ceva, și încep să scriu cu frenezie. Cînd încep să scriu, știu deja cum se termină cartea. Nu am decît s-o scriu, suspendîndu-mi simțul critic și lucrînd fără întrerupere. La sfîrșit, devin propriul meu redactor și verific cu o severitate agresivă fiecare cuvînt, înainte de a dactilografia manuscrisul.

Cînd scrisul merge greu, ascult muzică ușoară, să zicem, Jimi Hendrix. Dacă merge ușor, nu se aude din camera mea decît Bach și Mozart. Cînd lucrez, nu intră nimeni la mine în cameră. Iau masa de seară cu Griselda la nouă și jumătate, în fața televizorului sau ascultînd muzică. De trei ori pe săptămînă, avem vin la masă.

Un prieten mi-a spus odată că unii scriitori scriu ca să trăiască, iar alții trăiesc ca să scrie. Eu fac parte din cea de-a doua categorie. Mi-au trebuit douăzeci și șase de ani grei de muncă ca să depășesc faza de instabilitate financiară. Bunicul meu, care era fierar, un om foarte înțelept, mi-a spus, odată, că viața nu e o repetiție generală și că fiecare trebuie să trăiască de parcă miine ar muri și să muncească de parcă ar avea o veșnicie înainte.

Avînd în vedere că Griselda se scoală devreme, ne culcăm pe la unsprezece și jumătate, dar, cum eu sînt o ființă nocturnă, stau multă vreme treaz, gîndindu-mă la o mulțime de lucruri. Uneori, mă strecor înapoi la masa de lucru și scriu pînă la trei dimineața.

„Cum să înțelegi lumea”

● Dintr-un interviu acordat de scriitorul elvețian **FRIEDRICH DÜRRENMATT** ziarului vest-german „Die Welt”

- Faima mondială v-o datorati, în primul rînd, creației dramaturgice. În afară de aceasta, ați scris versuri, nuvele, romane, aforisme și eseuri politice. Sinteți, de asemenea, desenator și pictor, dar și filozof. Care dintre aceste activități creatoare vă aduce cele mai mari satisfacții?

- Depinde de modul și posibilitățile de înțelegere ale lumii actuale. Trăim vremuri în care se înregistrează nu numai o explozie demografică, ci și una tehnico-științifică. Pînă acum, oamenii n-au cunoscut atîtea descoperiri, atîtea momente surprinzătoare la care trebuie să reflecteze. Cred că cel mai important este să înțelegi vremurile în

care trăiești și să încerci să le prezinți metaforic.

- Care este cea mai bună formă în acest sens?

- Cred că tocmai metafora. De exemplu, pe Kafka îl înțelegem astăzi metaforic. Pe Beckett, de asemenea. Pe de altă parte - să ne gîndim, de exemplu, la Marquez -, eu personal nu mai pot citi romane. Am întotdeauna probleme să-l citesc pe Dostoievski. Și, ca să vă spun deschis, n-am reușit niciodată să termin „Război și pace”.

- Din ce izvoare trebuie să se inspire oamenii, astăzi, pentru a înțelege vremurile în care trăim?

- Poate din film, televiziune. Urmăresc cu multă plăcere emisiunile publicistice care comentează evenimentele, chiar dacă știu că sînt decupate și aranjate. Firește, apar și scene care îți taie respirația, pe care nu le-ai mai văzut niciodată. Cîndva, m-a fermecat un film despre o cîrțiță. Multă vreme n-am știut cum aleargă calul în trap - am aflat datorită fotografiilor. Datorită lor există și astronomia modernă.

- În 1962, în piesa „Fizicienii”, ați scris: „În știința noastră pătrunde teama, cercetarea noastră a devenit periculoasă, descoperirile noastre - fatale”.

CATHERINE DENEUVE

Născută în 1943 la Paris, actrița Catherine Deneuve este bine cunoscută publicului nostru. Iată câteva dintre numeroasele filme care au avut-o drept protagonistă: *Umbrelele din Cherbourg* și *Domnișoarele din Rochefort*, de Jacques Demy, *Viața la Castel*, de Jean-Paul Rappeneau, *Mayerling*, de Terence Young, *Tristana*, de Luis Bunuel. Până de curând, celebrul bust al Republicii Franceze a împrumutat vreme de zece ani – după chipul celebrei Brigitte Bardot – pe acela al Catherinei Deneuve, considerată, azi, una dintre cele mai populare actrițe franceze de film.

Mă trezesc instantaneu, lucidă, capabilă să iau parte la o conversație, dar nu întotdeauna în cea mai bună dispoziție. Mi se întâmplă să fiu crispată și anxioasă. Vremea mă influențează foarte mult, nu numai ploaia, dar și o anume calitate a luminii, care mă poate deprima sau, dimpotrivă, mă poate face să mă simt plină de elan. Din cauza asta, primăvara și vara sînt anotimpurile mele preferate.

Pentru că nu mai pot sta în pat după ce mă trezesc, nu-mi iau niciodată micul dejun în dormitor.

Nu-mi place să pierd multă vreme cu toaleta și îmbrăcatul. Nu folosesc multe creme de față, doar apă și un spay. Cînd filmez, mă bucur că am motiv să fiu operativă, să-mi fac dușul, să-mi pun repede niște pantaloni și să plec. Este adevărat că trebuie să mă ocup cam mult de felul în care arăt, ceea ce o fac fără prea mare plăcere. Am totul la îndemînă, dar reușesc întotdeauna să-mi fac treburile în ultima clipă.

Dimineața iau cîteva pastile de vitamina C, suc de grep și multă cafea: Trebuie să beau cafea ca să iau startul pentru ziua care mă așteaptă, dar sînt convinsă că nu-mi poate face rău... Și, oricum, pot să-mi permit acest răsfăț, dacă mă gîndesc că, într-o vreme, fumam cîte trei pachete de țigări pe zi. M-am lăsat de fumat acum doi ani în Statele Unite, în numai două ședințe de reeducare. Eram atît de sigură că voi reuși, încît la dus mi-am luat bilete de avion la „fumători”, dar mi-am rezervat locuri la „nefumători” pentru întoarcere. De cînd nu mai fumez, mă simt mult mai bine, în special dimineața, cînd am mintea mult mai limpede.

Casa mea este un „cămin” în adevăratul sens al cuvîntului: locuiesc împreună cu fiica mea, Chiara-Charlotte, cu Lili, pisica, și Reseda, ciinele.

De obicei, mă îmbrac în așa fel încît să-mi fac mie plăcere, deși trebuie să mărturisesc că, după atîția ani de actorie, m-am obișnuit să am grijă și de detalii, și de efecte. Nu mă pot îmbrăca oricum, am nevoie de un anumit rafinament, deși îmi place să pun pe mine ceva foarte simplu. Cred că moda anilor șalezci era dizgrațioasă și nefeminină. Nu mi-am schimbat gusturile prea mult și tind să prefer stilul clasic.

Natura muncii mele îmi interzice o rutină zilnică

– Continui să fiu convins de aceasta. Cînd am scris aceste cuvinte nu se vorbea încă despre bomba cu neutroni, nici despre alte lucruri. Astăzi există bombe despre care nu știm nimic, dar pe care le datorăm științelor naturii. Gîndiți-vă, de exemplu, ce poate provoca un virus. A crescut posibilitatea acțiunii distrugătoare a științei. Aici există întotdeauna un risc de avarie. Odată inventate și produse, lucrurile nu mai pot fi date înapoi. Asupra acestui fapt am atras atenția în „Fiziicienii”.

– Și la ce sînt bune conferințele internaționale?

– Sînt de acord, putem interzice ca armele inventate de noi să fie folosite. Acest lucru se face, acum, în cazul gazelor folosite pentru prima dată de nemți în primul război mondial. Și cu toate acestea, și acum ele ne provoacă teamă.

– Ce credeți despre ingineria genetică? Ea implică mai multe posibilități sau riscuri?

– Este o problemă ce ține de politică. De politică depinde dacă va fi periculoasă sau nu. Exact așa s-a întîmplat și cu bomba atomică. O poartă, într-adevăr, ciudată. Ea a fost inventată im-

potriva lui Hitler, de teamă să n-o inventeze el primul. Einstein se temea efectiv. El a spus, de altfel, că nemții au fizicieni capabili. Și aveau. Iar apoi, acest proces n-a mai putut fi oprit. Nu este exclus ca, dacă nemții ar fi opus rezistență mai mult timp, bomba atomică să fi căzut asupra Berlinului.

– Deci totul depinde de modul în care sînt folosite cunoștințele științei, de pînă unde ajunge simțul răspunderii?

– Exact așa. Oare nu este paradoxal dacă ne gîndim că, pe atunci, se credea, și încă pe deplin, în modelul de atom al lui Bohr? Acum se crede într-un atom total diferit de cel din vremea în care a fost inventată bomba atomică. Am fost șocat cînd, la cîteva săptămîni după folosirea ei, un anume fizician din Basel a explicat ce este, cum funcționează, cum se fabrică. Dați-mi, vă rog, bani și o voi fabrica și eu. Dar ingineria genetică este, într-adevăr, o mare intervenție în viață. Ea este legată de cunoaștere, fiecare cunoaștere este legată de un anumit pericol. Fiecare descoperire seamănă, intrucîtva, cu prima călătorie în desert.

© ZI

DIN VIAȚA LUI...

Numai fiica mea mă leagă de anumite ore și ritualuri: luăm masa și petrecem adesea serile împreună, vorbind, citind sau, pur și simplu, stînd împreună.

Cînd sînt la Paris, nu ies, nu dau petreceri prea des. În schimb, îmi place să-mi primesc prietenii la casa mea de la țară, la o oră depărtare de Paris. Acolo îmi place să pregătesc mese simple: ghiveci, pui gătit în diverse feluri, dar niciodată cu sosuri care conțin alcool. Uneori fac lapte de pasăre sau cremă de ciocolată pentru copiii prietenilor mei.

Pasiunea mea este grădina. Legătura strînsă cu natura și viața la țară au fost părți esențiale din viața mea. Acum patru ani, am făcut o excursie în Anglia numai ca să văd grădinile: grădinile englezești sînt perfecte. Îi admir pe anglo-saxoni pentru ceea ce eu numesc o „indiferență civilizată” față de ce fac alți oameni. Este un semn de libertate interioară. Englezii mai au și un anume soi de excentricitate care pe mine să stimulează, poate tocmai pentru că eu nu am dramul ăsta de nebunie.

Îmi place să aleg cu grijă mobila pentru cele două case ale mele. Apartamentul din Paris este agreabil, dar mai degrabă practic: este locul de muncă, locul activităților „cerebrale”. La țară, în schimb, mobilierul depinde foarte mult de afecte, de simțuri, de

amintirile de familie. Aranjarea mesei de prînz îmi poate lua și o oră; elementul vizual e foarte important – mîncăm, întii, cu ochii.

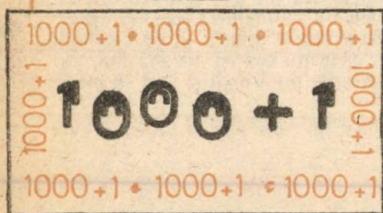
O altă mare plăcere a mea e somnul. Din fericire, pot adormi foarte repede, oriunde aș fi, chiar și cînd filmez, chiar sub povara unui costum de epocă. Mă trezesc cu forțe proaspete.

Sînt o persoană „nocturnă”. Nu ies foarte des, dar mă duc uneori la concerte de jazz sau la dans cu prietenii. Noaptea îmi place să umblu prin casă, să pun lucrurile la locul lor. E liniște, nu mă intrerupe nimeni, nici un telefon, o atmosferă propice pentru meditație. Citesc în pat pînă tîrziu noaptea, de obicei cărți englezești despre grădini, sorbind ceai de plante. Gîndurile îmi zboară, mă întreb ce amintiri mai am din copilărie. Două lucruri îmi vin în minte. Unul e că nu suport să văd uși lăsate deschise. Asta cred că vine de la faptul că, în copilărie, locuiam șase oameni într-un apartament prea mic, unde nimeni nu putea avea un locșor al lui. Eu și cele trei surori ale mele, toate fete volubile și pline de viață, vorbeam mereu în același timp. Așa își explica François Truffaut obiceiul meu de a-i intrerupe pe oameni cînd vorbesc. Nu vreau să fiu nepoliticoasă și, de altfel, ascult foarte atent, dar, pur și simplu, simt nevoia să intervin, să intrerup.

Îmi place să ascult zgomotul vîntului și al ploii, să aud copacii foșnind în timp ce adorm. Este reconfortant să simți natura în jur. Dacă-mi lipsește ceva în viață, este timpul, mai mult timp petrecut împreună cu cei care îmi sînt dragi. Niciodată nu spunem și nu arătăm îndeajuns cit de mult ținem la cineva. Toți avem nevoie de asta.

Rubrică realizată de

Angela Jianu

Lincoln sau Rockefeller?

Manualele de istorie din Statele Unite consacră mai mult spațiu povestirii vieții milionarilor David Rockefeller și Andrew Carnegie, decît lui Abraham Lincoln, „părintele patriei” americane – se arată într-un studiu publicat de Federația profesorilor din S.U.A., elaborat de Paul Gagnon, profesor la Universitatea din Massachusetts. Textele cele mai uzitate în învăță-

mintul secundar consacră puțin spațiu explicării gîndirii marilor personalități fondatoare ale S.U.A., precum Abraham Lincoln sau George Washington. În cazul lui Lincoln, de pildă, nici unul dintre cele cinci manuale analizate nu-i consacră mai mult de cinci paragrafe. Manualele de istorie a Statelor Unite dau frecvent impresia că dezvoltarea și stabilitatea națiunii americane s-au născut și s-au menținut grație unei fericite întîmplări – arată studiul citat.

Un locuitor din regiunea Habarovsk (U.R.S.S.) a descoperit un pui de urs himalaian; l-a capturat și, apoi, l-a expediat unei grădini zoologice din Ucraina

Münchenezul Carl-Joachim Diringhoff este un pasionat colecționar de brichete. Cu cele peste 10 000 de bucăți pe care le are este prins în Guinness Book of Records

ÎN LUMEA ȘTIINȚEI

Cîte ceva despre vîrsta a treia

Cum să ne păstrăm pînă la o vîrstă înaintată forța, vigoarea, limpezimea ideilor? Iată o problemă care interesează omenirea din timpurile cele mai îndepărtate.

Francezii numesc bătrînețea „vîrsta a treia”, subliniind că e o etapă foarte importantă a vieții omenescii, la fel ca tinerețea și ca maturitatea. Este imposibil să ne împotrivim bătrîneții, însă o putem încetini și, mai ales, putem evita anumite inconveniente care însoțesc vîrsta înaintată. Nu e mai puțin adevărat că acest lucru cere eforturi, uneori considerabile.

Cu puțin timp înainte de a muri, scriitorul Ilia Ehrenburg nota: „De vreo cincisprezece ani, învăț să fiu bătrîn. Înainte credeam că sentimentele diminuează o dată cu puterile, apoi am început să înțeleg că trupul îmbătrînește mai repede decît sufletul, că trebuie să învăț să trăiesc ca un bătrîn. A învăța să-ți trăiești bătrînețea este o știință grea, însă indispensabilă.”

Sistemul nervos fragil al bătrînilor îi face foarte vulnerabili. Ei se adaptează mai greu la schimbările care survin în viață.

Îmbătrînind an de an, fiecare din noi își pierde prietenii și își găsește cu greu alții, iar contactele, pentru care le-au trebuit zeci de ani spre a le realiza, acum se rup. Iată de ce persoanele vîrstnice au un comportament atît de sensibil față de singurătate.

Un vechi sfat se dovedește folositor: „Dacă vrei să fii sănătos, alungă din inimă toate supărările”

Cel mai bun remediu împotriva gîndurilor dezagreabile sînt ocupațiile plăcute și grija față de ceilalți, mai ales față de cei care au nevoie de ajutor și de compasiune. Or, cite persoane vîrstnice am întîlnit care evită grijile „inutile”, greutățile, șocurile emotive așa-zis dăunătoare sănătății! Ele îmbătrînesc prea repede tocmai pentru că nu se surmenează, nu se „supraneliniștesc”, nu-și „depășesc” regimul. Paradoxal, însă, tocmai egoiștii suferă cel mai mult de nevroze și se trezesc, în cele din urmă, într-o mindră singurătate.

Emoțiile negative sînt însoțite de o secreție de adrenalină. Există chiar și un termen special: „anxietate adrenalinică”. Adrenalina, acest hormon al „tensiunii și al tristeții”, este neutralizat dacă facem multa mișcare, dacă depunem o activitate fizică. Însă, trecînd de la o categorie de vîrstă la alta, ne vine din ce în ce mai greu să „demarăm”. Corpul pare să caute liniștea. Îmbătrînind, omul își impune, an de an, noi interdicții: să nu alege, să nu meargă repede, să nu ridice greutăți (chiar dacă ele sînt perfect pe măsura forțelor lui). Iar acest lucru, în loc să îndepărteze bătrînețea, dimpotrivă, o aduce mai aproape. Organismul slăbește. Nici un leneș nu a trăit mult. Fapt este că îmbătrînirea e un proces complicat. Organismul nu „se stinge” pur și simplu, ci se adaptează constant, se reconstruiește. Astfel că tot ceea ce nu participă la procesul muncii este condamnat la degenerare, la pieire. Atrofia este rezultatul inactivității.

Medicul roman Cornelius Celsa dădea următorul sfat: „Omul trebuie să aibă un mod de viață variat, să-și ducă viața cînd la țară, cînd la oraș și să petreacă mult timp în mijlocul naturii. Dar trebuie, cît mai des cu putință, să facă exerciții fizice, deoarece lenea slăbește corpul...”

Iată și concluzia la care au ajuns unii medici: oamenii de 70 de ani se simt de două ori mai tineri dacă își consacră doar trei ore pe săptămînă sportului. S-a dovedit că exercițiile

fizice permit păstrarea, timp de mulți ani, nu numai a forțelor și a dragostei de viață, dar, în aceeași măsură, limpezimea minții și facultățile creatoare. Mai mult, s-a remarcat că munca intelectuală este de un real folos în prelungirea vieții, iar istoria ne pune la dispoziție numeroase exemple de fecunditate artistică, și aceasta literalmente la sfîrșitul vieții. Astfel, Sofocle, care a trăit 90 de ani, a scris cea mai bună tragedie a sa, „Oedip rege”, la vîrsta de 75 de ani. Ultimele capodopere ale pictorului I. Repin au fost realizate la 86 de ani. Goethe a terminat drama „Faust” la vîrsta de 82 de ani. Tițian, Bernard Shaw, Lev Tolstoi și alții alții au avut o viață foarte lungă și foarte fertilă.

Creierul, la rîndul său, se supune acestei legi biologice: organul care lucrează cel mai mult îmbătrînește cel mai puțin și cel mai tîrziu. Psihologii spun că facultățile intelectuale și, în special, memoria slăbesc mai ales din lipsa stimulenților intelectuali, decît din cauza vîrstei ca atare. „Pentru ca creierul să nu îmbătrînească, el trebuie să lucreze”, confirmă psihologul japonez Yakushiro Misodzawa. El a studiat mult timp, cu ajutorul ultrasunetelor, creierul persoanelor de vîrste diferite.

Și acum cîteva sfaturi practice:

— rețineți că cititul în poziția culcat dăunează tînerii de minte;

— preferați hrana antisclerotică: brînză albă, brînză în general, carne de pui, pește, soia, ficat;

— norma zilnică ideală de grăsimi, la o vîrstă înaintată, să nu depășească 1 g pentru fiecare kilogram din greutatea corpului și orice fel de ulei e mult mai bun decît cel mai bun unt;

— la fiecare 3—4 luni, luați polivitamine.

Observațiile savanților, și nu numai ale lor, permit această concluzie neașteptată: reușesc să nu îmbătrînească doar cei care nu vor să îmbătrînească!

(După „Sputnik” — U.R.S.S.)

Acești mici artiști sînt membri ai circului cu șoareci Huppert, singurul de acest fel din R.D. Germană, fondat în 1975. Pisica neagră și șoarecii „săi” dau aproximativ 300 de spectacole pe an, spre amuzamentul și mirarea deopotrivă a tinerilor și vîrstnicilor

La confluența unor străvechi civilizații

Razele strălucitoare ale soarelui Orientului se răsfrâng, în zori, cu scîlpîri aurii, pe zidurile înalte ale cetății din piatră gălbuie de ludea, construită cu patru secole în urmă, la ordinul sultanului otoman Soliman Magnificul, pentru a proteja bătrînul oraș al Ierusalimului, distrus și reconstruit de șaptesprezece ori în decursul multimilenare sale istorii.

O liniște profundă, încărcată parcă de străvechile sale mituri și legende, plutește odihnitoare peste „orașul sfînt” al fiecăreia dintre cele trei religii monoteiste: creștină, musulmană, israelită. Dar, la puțin timp după răsăritul soarelui, animația obișnuită a zilei începe să pătrundă, încetul cu încetul, pe ulițele înguste, încărcate pînă la refuz de amintirile vremurilor de mult apuse.

Evrei pioși, cu bărbi stufoase și perciuni lungi, răsuciți peste urechi, îmbrăcați în caftane negre și cu pălării largi sau căciuli rotunde de blană pe cap, se îndreaptă, cu pași mărunți, spre „Zidul de Vest”, cunoscut, în literatura mondială, sub numele de „Zidul Plîngerii”, pentru a-și rosti, acolo, rugăciunile de dimineață. Din virfurile minarelor, melopeele sacadate ale muzicilor cheamă credincioșii din cartierele musulmane la îndeplinirea obligațiilor ritualului matinal. Atmosfera religioasă este completată de dangătul răsunător al clopotelor puzderiei de biserici creștine ce împinzesc „orașul vechi” și împrejurimile sale imediate.

Pe sub porțile Damas și Jaffa — de la ieșirea cărora pornesc mai multe linii de autobuze în direcția diverselor cartiere evreiești sau arabe din afara zidurilor înconjurătoare ale orașului vechi — pășesc

grupuri grăbite de locuitori ai cetății ce își au serviciile în alte zone ale Ierusalimului. În strimtele artere comerciale, negustorii de tot felul ridică obloanele prăvăliilor în care se pot găsi cele mai diferite mărfuri ale Orientului și Occidentului, îngemănate într-o paletă policromă, specifică locului. Pe tarabe așezate în plină stradă se văd etalate piramide de verze, pătlăgele roșii și vinete, cartofi și ceapă, portocale, lămii, mere, banane, smochine și măsline proaspete, o inimaginabilă varietate de legume și fructe, așa cum se întîlnește obișnuit în mai toate piețele Orientului. Apariția vinzătorilor ambulanți de suveniruri, roade ale migălei și imaginației artistice fără limită, anunță sosirea primelor grupuri de turiști străini cărora li se oferă, cu insistență, din toate părțile, statuete și coliere din os și sticlă, diverse obiecte frumos meșteșugite din aramă, cu simboluri creștine, islamice sau ebraice, cruciulițe și semiluni de atîrnat la gît, „menorahuri” (candelabre cu șapte brate) în miniatură, seturi de ilustrate și tablouri ale unor pictori amatori, înfățișînd vestigiile antice și medievale. Urmează, la rînd, numeroase relicve religioase, oferite ca achizii din crucea răstîgnirii lui Isus (cite cruci ale prezumtivului martiriu s-au vîndut oare în întregime, pînă la ultima bucăciță de lemn, pe parcursul ultimului secol?!), sticlucе cu apă sfințită de la botezul în riul Iordan, scame din giulgiul în care a fost înfășurat la coborîrea în mormînt și cite alte asemenea minunății plătite, cu bani nu tocmai puțini, de pelerini naivi.

Peisajul se umple repede de vestimentația pestriță a mulțimii într-o continuă forforă. Băieți și

fete în blugi sau șorturi și bluze ușoare fără minci, calugari greco-ortodoksi sau romano-catolici în rase lungi pînă la glezne, incinși peste mîstoc cu șnururi groase, arabi palestinieni cu capul acoperit de keffiehuri, obișnuitele bașmale albe sau în carouri cu alternanță de negru și roșu, polițiști și militari din trupele de intervenție cu puști-mitraliere „Uzi” atîrnate neglijent pe umăr, amintind că atmosfera pașnică, de la prima vedere, poate fi adesea înșelătoare — întregesc imaginea viu colorată a „orașului vechi”.

Mă aflu la Ierusalim pentru a doua oară la un interval de douăzeci de ani. Prima dată, în aprilie 1967, îl vizitasem doar parțial, nereușind să văd „orașul vechi”. Mă mulțumisem, atunci, să privesc de la distanță zidurile cetății din mijlocul cărora se înalță, dominîndu-le, uriașă cupolă a moscheii lui Omar. În acel timp, Ierusalimul era împărțit în două zone distincte, despărțite printr-o „linie de demarcație”, moștenită de la încetarea focului din cursul primului război arabo-israelian al anilor 1948—1949. „Orașul nou”, evreiesc, sub administrația statului Israel, își întindea cartierele sale moderne pe colinele și văile din partea de vest. Cetatea „orașului vechi” — cu locurile sfînte ale celor trei religii și cartierele arabe înconjurătoare —, din zona estică, făcea parte, împreună cu teritoriul de pînă la riul Iordan, din regatul hașemit al Iordaniei. Trecerea în „orașul vechi”, venind din zona evreiască a Ierusalimului, era blocată, și pe „linia de demarcație” cuiburi de arme automate, amplasate în clădiri izolate, mărginașe, de pe ambele laturi, deschideau, adeseori, focul, periclitînd însăși

Vedere de pe Muntele Măslinilor

apropierea de locurile respective.

Divizarea aceasta contravenea flagrant prevederilor rezoluției Adunării Generale a O.N.U. din noiembrie 1947, privind partajarea Palestinei în două state distincte — evreiesc și arab, cu precizarea că Ierusalimul, în întregul său, urma să constituie o enclavă separată sub administrația internațională a Organizației Națiunilor Unite. La puțin timp, încălcând rezoluția amintită a O.N.U., Israelul a hotărât să-și stabilească capitala la Ierusalim, act nerecunoscut ca valabil de comunitatea internațională, care refuză, și în prezent, să-și mute acolo ambasadă de la Tel Aviv.

Cițiva ani mai târziu, funcționând în calitate de corespondent al presei române pentru Orientul Mijlociu, am avut prilejul să mă deplasez destul de des în Iordană. Dar nici atunci n-am putut să vizitez „orașul vechi” al Ierusalimului. Între timp se consumase așa-numitul „război de șase zile”, din iunie 1967, și armata israeliană ocupase întregul Ierusalim, inclusiv teritoriile arabe de pe malul vestic al Iordanului, trecerea fiind oprită în sens invers. Ulterior, parlamentul israelian a decis să anexeze „orașul vechi” și cartierele arabe din partea estică a acestuia, decretând Ierusalimul, în totalitatea sa, drept „capitala veșnică și indivizibilă a Israelului”, hotărâre condamnată ca ilegală de Adunarea Generală a O.N.U.

Cea de a doua călătorie spre Ierusalim am început-o venind de la Tel Aviv, unde poposisem, cu câteva zile mai înainte, ca invitat al Ministerului afacerilor externe israelian. De la Tel Aviv la Ierusalim (62 de kilometri în total), noua autostradă, pe care rulam acum, străbate o bună bucată de drum prin cîmpia de coastă, acoperită de diverse plantații, grădini legumicole, livezi de citrice și pășuni. La scurtă vreme de la plecarea, pe partea stîngă a șoselei, la oarecare distanță în interior, am revăzut clădirile aeroportului internațional Ben Gurion, de la Lod, principală poartă aeriană a Israelului, unde aterizasem, și eu, la sosire, cu obișnuita cursă a TAROM-ului.

Tabloul rural

Am început urcușul spre Ierusalim prin Bab el Ued sau Sha'ar Ha Gay (poarta văii), cum i se spune în ebraică, defileului ce se strecoară șerpuiind printre primele înălțimi ale munților Iudeei. Colinele pietroase sînt acoperite de păduri plantate în ultimele decenii. Una dintre ele, numărînd șase milioane de arbori, poartă numele de „pădurea martirilor” în amintirea victimelor holocaustului nazist din timpul celui de al doilea război mondial.

Ne-am oprit pentru micul dejun la un restaurant modest, dar curat și bine aprovizionat din satul arab Abu Gosh, cu gustări specifice ale bucătăriei din întregul Orient, din care, bineînțeles, nu lipsea „homosul” preparat din năut fiert și terciut, cu ulei de susan, zeamă de lămiie și frunze de mentă drept ornamentație. Înainte de a ajunge la Ierusalim, gazdele m-au invitat să vizitez kibucul Ma'ale Ha'Hamisha, situat într-o zonă din apropiere, deasupra satului arab menționat.

Kibușurile, o formă specifică social-economică a pionieratului colonizării evreiești din Palestina în prima parte a secolului nostru, numără astăzi 250 de unități, răspindite pe întregul teritoriu, însumînd un total de 110 000 locuitori, adică circa patru la sută din întreaga populație a Israelului. Ponderea lor în economie este importantă: ele dau 40 la sută din producția agricolă și 7 la sută din exportul de mărfuri industriale.

La începuturile lor, kibușurile își consacrau activitatea, în totalitate, agriculturii, desțelenind terenuri aride și mlăștinoase și făcîndu-le roditoare; ele constituiau un fel de ferme colective unde întreaga muncă se desfășura în comun, cu participarea tuturor membrilor acestora. În ultimii ani, activitățile economice s-au diversificat, kibușurile dezvoltînd, în paralel, puternice sectoare industriale și de interes turistic. Kibucul Ma'ale Ha'Hamisha, de pildă, concentrează o populație de circa trei sute de suflete. Pe lîngă sectorul agricol propriu-zis, cuprinzînd pomicultură, creșterea vacilor de lapte, a oilor și curcanilor (în Israel, producția acestora, dovedindu-se propice în condițiile naturale existente, se desfășoară pe scară largă), dispune și de două mici fabricuțe — una de îmbrăcăminte, alta de dulciuri —, precum și de un hotel turistic, cu toate amenajările necesare, foarte căutat, în special pe timpul verii, datorită altitudinii și climei sale mai răcoase, de clienții din Tel Aviv și alte localități de pe litoralul mediteranean unde temperaturile sînt mai ridicate și aerul umed. Un alt kibuc pe care l-am vizitat, tot în apropiere de Ierusalim, avea, pe lîngă alte unități mai mici, cu profil industrial, și o modernă fabrică de mobilă metalică, folosind în buna parte tehnică robotizată.

Viața socială în kibușuri, moștenire din vremurile pionieratului, împrumută forme egalitare de repartii și consum: mesele se servesc împreună de toți locuitorii la cantina așezării, îmbrăcămînta și alte lucruri de strictă necesitate sînt primite fără plată de la magaziiile respectivelor unități, inclusiv și-

gările de către fumătorii, toate acestea conform unor rații hotărâte de comun acord în cadrul adunării generale a membrilor. De altfel, circulația banilor în interiorul kibuțurilor a fost abolită de la începutul începutului, acordându-se doar o sumă forfetară anuală, modestă și egală fiecărei familii, pentru cheltuieli personale în afara așezării. Copiii trăiesc, din primii ani de viață, în creșe, grădinițe și învață la școlile primare din kibuțuri. (Continuarea studiilor în alte trepte de învățământ din afara așezării este suportată tot de colectivitatea respectivă). Ei sînt „oaspeți” citeva ore pe zi la părinți, pentru a se întoarce, apoi, seara din nou la dormitoare comune de la „Casa copiilor”, și astăzi în marea majoritate a kibuțurilor.

Tabloul „rural” al Israelului de azi este completat și de alte forme social-economice, cum ar fi moshavurile (cooperative agricole), sau de numeroase ferme proprietate individuală, mai mici sau mai mari. Kibuțurile constituie însă, în acest peisaj divers, un sistem aparte, cu o istorie distinctă, formînd baza economică a colonizării evreiești moderne în Palestina și, în continuare, fundamentul politico-militar al tînărului stat israelian, rol care, deși diluat în prezent, rămîne totuși în picioare. Pentru mulți din noli imigranți, traiul în kibuțuri, cu exigențele sale egalitariste, nu este prea atrăgător în comparație cu ceea ce consideră că le-ar putea oferi viața tumultuoasă a orașelor. Dar, pentru cei din a treia sau a patra generație în kibuțuri, puterea obișnuinței și influența educației din familie se dovedesc determinante, cazurile de renunțare și părăsire de către cei mai tineri fiind, în general, rare.

File de istorie

Continuîndu-ne drumul prin defileul Bab el-Ued și ajungînd la ieșirea dintre pereții săi aproape drepti, am zărit, în fine, primele cartiere ale Ierusalimului modern, cu clădirile sale din piatră alb-gălbui, într-o arhitectură cu motive influențate de stilul specific al construcțiilor orașului antic, așa cum este el imaginat. Această părere mi-a fost accentuată vizitînd macheta în aer liber, la scara 1:50, a Ierusalimului de acum două milenii, din timpul lui Irod, și care este amplasată în grădina hotelului Holy Land, întregul complex fiind dotat cu un sistem audioexplicativ în mai multe limbi de circulație internațională.

Orașul urcă și coboară pe coline și văi aride, așteptînd să fie transformate, conform planurilor edili-

Domul Stîncii

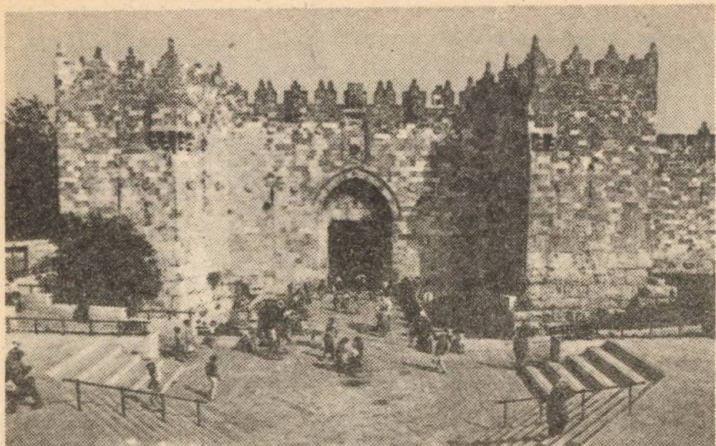
tare, în parcuri și noi zone de locuit. Aglomerarea urbană devine tot mai densă în partea centrală, ajungînd, în sfîrșit, la zidurile de cetate ale Ierusalimului antic și medieval, unul dintre cele mai vechi orașe ale lumii. Conform legendelor biblice privind geneza denumirii Ierusalimului (Yerushalayim în ebraică), Sem, fiul lui Noe, ar fi dorit să-l boteze „Salem” (pace), dar tatăl său, salvat de pe urma potopului, a vrut să-l spună „Yeru” (teamă de pedeapsă). Pentru a-l mulțumi și pe unul și pe altul, Dumnezeu a hotărît ca orașul să poarte numele de Ierusalim. Texte literare egiptene din antichitate îl pomenesc, pentru prima oară, sub numele de Urusalimum sau Rushalimum, avînd semnificația de „intemeiat de Salem”. În Biblie este citat un anume Melchisedec, rege al Salemului, care se întîlnește cu Abraham pentru a încheia o alianță. Cînd triburile ebraice au intrat în țara Canaan, cu aproape două milenii înaintea erei noastre, tot conform textelor biblice, Iosif I-ar fi învins, într-o luptă, pe viață și pe moarte, pe Adoni Sadek, regele Ierusalimului, ceea ce subliniază existența anterioară a orașului. Tot din aceste izvoare literare aflăm că, la împărțirea țării Canaan între cele douăsprezece triburi ebraice, Ierusalimul a făcut parte din moștenirea lui Benjamin.

Regele David și, mai târziu, Solomon și-au stabilit reședința lor în acest oraș. Solomon a construit marea Templu închinat lui Yahve (dumnezeu unic) și somptuosul său palat, unde legenda spune că a primit, în vizită, cu mult fast, pe puternica regină din Saba. La moartea sa, statul a fost divizat, fiul Roboam devenind regele Iudeei, cu capitala la Ierusalim, iar cealaltă parte a țării ocupate de evrei (mai puțin zona

litoralului mediteranean, aflată în stăpînire filistinilor, popor nesemantic, de unde a venit și numele de Palestina) va constitui un regat separat purtînd numele de Israel.

În anul 587 î.e.n., Nabucodonosor, regele Babilonului, cucerește orașul și distruge din temelii Templul lui Solomon, luîndu-î populația în robie. Revenind din exilul babilonian, cu o jumătate de secol mai târziu, evreii, ciți s-au mai întors, au trecut la reconstrucția Templului și a orașului, aducînd acolo, pentru repopulare, o zecime din locuitorii așezărilor rurale. A urmat, apoi, cucerirea macedoneană a lui Alexandru cel Mare, care, intrînd în Ierusalim în anul 332 î.e.n., a inaugurat, pentru întreaga zonă geografică a Siriei și Egiptului antic, era dominației și influenței elenistice, ce va dura circa trei secole, punîndu-și pecetea asupra vîșiei vechiului oraș și a întregii Palestine din acele vremuri. Stăpînirii elenistice i-a urmat cea romană, începînd cu anul 63 î.e.n., cînd Pompei a cucerit Ierusalimul. Ulterior, Roma a instalat aici, ca rege al Iudeei, supus ei, pe Herod (Irod), care va înfrumuseța orașul și Templul. Cam în această perioadă istorică, miturile biblice situează prezența lui Isus și martiriul său pe cruce dictat de șefii clerului ebraic (în a cărui religie, creștinismul apăruse ca o sectă disidentă), sentință supervizată și de procuratorul roman al Ierusalimului — Pilat din Pont.

Kevoiteile cu caracter politico-religios ale unei părți din populația evreiască împotriva ocupației romane, în secolele I și II, vor conduce la incendierea Templului și a orașului în anul 70 și raderea sa completă de pe suprafața pămîntului în anul 135, cînd învingătorii construiesc, pe locul unde fusese Ierusalimul, o așezare nouă, proprie,

Poarta Damascului

denumita Aelia Capitolina, iar evreii rămași sînt împrăștiți pe tot cuprinsul imperiului, într-un nou și total exil.

Împărăteasa Elena, mama lui Constantin cel Mare, trecută la religia creștină, vizitînd în anul 326 Ierusalimul, construiește aici biserica Sfințului Mormînt, principalul loc de pelerinaj pentru credincioși pînă în zilele noastre. Trei secole mai tîrziu, Imperiul bizantin va pierde întregul teritoriu stăpînit în Orientul Mijlociu, inclusiv Ierusalimul, cucerit de califul Omar, unul din cei mai apropiați discipoli ai profetului Mahomed, la numai șase ani de la moartea întemeietorului noii religii. Primind denumirea arabă de El Kuds (sfințul), vechiul oraș va fi împodobit cu o serie întreagă de construcții musulmane religioase și laice, devenind al treilea „oraș sfinț” al islamului după Mecca și Medina. Pe cuprinsul său vor trăi, în bună înțelegere, musulmanii, creștinii și puținii evrei care se mai găseau în Palestina în momentul cuceririi arabe.

În primul secol al mileniului nostru, își fac apariția, la porțile orașului, în armurile lor grele, cavalerii cruciați ai Europei apusene, minăți spre aceste meleaguri nu atît de credință, cit de poftele înăvuirii și măririi. Intrînd în Ierusalim, după un asediu îndelungat, cu promisiunea respectării vieții locuitorilor, cruciații au masacrat, în mod barbar, populația musulmană și evreiască, fără deosebire, într-o îngrozitoare baie de sînge. Apoi, s-au instalat ca stăpîni, întemeind așa-numitul regat latin al Ierusalimului, care va rezista stihliilor istoriei timp de aproape două veacuri.

După prăbușirea regatului latin și a ducatelor cruciate din Orient, domnia islamului a fost exercitată, o perioadă, de sultanii mamelucii de

la Cairo. Apoi, din anul 1517, Ierusalimul a trecut sub stăpînirea Imperiului otoman, rămînînd, în această situație, exact patru secole. Din 1917 pînă în 1948, orașul va găzdui administrația britanică a Palestinei, aceasta exercitînd mandatul de tip colonialist primit de guvernul de la Londra — perioadă tulbură determinată de o sofisticată politică de învrăjpire a comunităților etnice și religioase de pe teritoriul în cauză, care a generat situația de încordare, de insecuritate și confruntări armate, din următoarea jumătate de veac, intrată, în limba-jul internațional, sub denumirea de „conflictul din Orientul Mijlociu”. Acest conflict, încă nestins, și-a lăsat amprenta și asupra istoriei recente a Ierusalimului, cu animozități ce provoacă neliniște și, uneori, incidente grave. Chiar cu cîteva zile înainte de a poposi la Ierusalim, atentatul comis împotriva unui tînăr religios evreu provocase o reacție violentă din partea elementelor extremiste, acestea trecînd la devastări și incendieri de prăvălii și locuințe în cartierul musulman al „orașului vechi”, cu greu stăvilite, pînă la urmă, de forțele de ordine.

„Orașul vechi”

Ajungînd la Ierusalim, am profitat de primul răgaz, între două convorbiri profesionale, pentru a vizita „orașul vechi” cu locurile sale istorico-religioase ce constituie principala atracție pentru turiști și călătorii străini de tot felul. „Orașul vechi”, înconjurat de ziduri înalte de cetate, perfect conservate, formînd un patruleter cu un perimetru de patru kilometri, este împărțit în patru cartiere distincte — armenesc, evreiesc, creștin și musulman — în care trăiesc mai multe

mii de locuitori dintr-o populație totală de peste 400 000 de suflete, cit numără în întregime Ierusalimul de azi. Primele cartiere, în afara zidurilor cetății, au apărut abia în a doua jumătate a secolului trecut, „orașul vechi” rămînînd, acum, ca o insulă istorică în mijlocul unei aglomerări urbane moderne, mult mai întinse.

În interiorul cetății, unde circulația este aproape în întregime pietonală, accesul se face prin opt porți spre care conduc artere venind din toate punctele cardinale. Pe latura de nord sînt trei intrări: Poarta Florilor sau a lui Irod, Poarta Nouă, deschisă în timpul sultanului otoman Abdul Hamid pentru a facilita accesul în cartierul creștin, și Poarta Damascului, împodobită cu elemente de arhitectură orientală, construită pe vestigiile a două porți din timpuri mai vechi. Poarta Sf. Ștefan, denumită și „Poarta Leilor”, datorită celor doi lei grașați în piatră la intrare, reprezentînd blazonul sultanului mameluk Beybars, și Poarta Aurită (în prezent închisă) se află amplasate în zidul estic ce domină celebra Vale Cedron, deasupra căreia se înalță, de cealaltă parte, Muntele Măslinilor, străjuit de cupolele aurii ale mai multor biserici creștine.

Latura vestică are o singură leșire: Poarta Jaffa, de unde pornea, pe timpuri, drumul spre Mediterana. În sfîrșit, intrările prin partea de sud a zidului cetății se numesc: Poarta Gunoaielor (de la întrebuintarea pe care o avea în trecut) și Poarta Sion (Bab en Nabi Daud — în arabă), plasată în fața colinei cu același nume, unde este situat mormîntul tradițional al regelui David (neconfirmat de știința istoriei).

Am intrat în vechiul oraș prin această ultimă poartă răspunzînd în cartierul armenesc unde trăiește una din cele mai vechi comunități ale orașului, printre cele dintîi care au adoptat creștinismul chiar în prima perioadă a erei noastre. Marea catedrală armenescă datează, în arhitectura actuală, din vremea cruciatilor, fiind construită pe locul unei minăstiri bizantine. Este acoperită cu plăci albastre de faianță splendide decorate. Tot aici se află un muzeu de artă armenă, școli teologice, tipografii, biblioteci și un cămin pentru pelerini. Tezaurul catedralei cuprinde manuscrise foarte vechi, vestminte preoțești bogat brodate cu fir de aur și argint, obiecte de cult din metale prețioase bătute cu pietre nestemate și însuși sceptrul ultimului rege al Armeniei.

Din partea estică a cartierului armenesc se trece în vechiul cartier evreiesc al orașului. Acesta datează din evul mediu. După distrugerea Ierusalimului antic de către romani,

evreilor nu li s-a mai permis să intre în noul oraș. Iar mai târziu, în timpul regatului latin al Ierusalimului, prezența lor a fost inexistentă și datorită persecuțiilor suportate din partea cruciaților fanatici care-i considerau vinovați de răstignirea lui Isus. Abia prin secolele XV—XVI, după ce Ierusalimul devenise, din nou, un oraș musulman, un mic număr de evrei, veniți din Spania și Europa răsăriteană, s-au stabilit aici, construind sinagogi și școli talmudice. Până în veacul trecut, când a început colonizarea modernă, populația evreiască a cetății era destul de puțin numeroasă, limba sa uzuală fiind araba; la fel și obiceiurile și modul de viață. Noii veniți s-au stabilit, în general, dincolo de zidurile cetății, construind primele cartiere în partea de vest, care s-au extins cu timpul, în aceeași direcție cardinală, și au format „noul oraș” evreiesc. În 1948, când Legiunea Arabă a regatului hașemit al Iordaniei a cucerit „orașul vechi”, în întregul său, în cartierul evreiesc al cetății mai trăiau circa două mii de locuitori care au fost nevoiți, atunci, să-l părăsească complet. După ocuparea cetății Ierusalimului de către armata israeliană, în iunie 1967, vechiul cartier evreiesc a fost reconstruit și modernizat, găzduind, în prezent, pe lângă locuințe și magazine diverse, școli religioase, galerii de artă, studiouri ale artiștilor.

Parcurgând străzile strimte, dar cu înfățișare nouă, am ajuns, după câteva minute, la locul cel mai venerat al evreilor de pretutindeni: Ha Kotel Ha Maaravi (Zidul de Vest), cunoscut sub numele de „Zidul Plîngerii”, vestigiu solitar al marelui templu din antichitate, unde, după distrugerea vechiului Ierusalim de către romani, evrei veneau, în pelerinaj, să se tînguiească pentru marea nenorocire ce-i lovise. Ceea ce se mai vede astăzi este o porțiune de zid, construită din blocuri imense de piatră, deasupra vâii Tyropoeon, unde, secole de-a rândul, se aruncau gunoarele cetății, înainte de a fi transportate în afară. În zilele noastre, „Zidul de Vest” a devenit loc de rugăciune și pelerinaj; mulțimea se adună pentru manifestări oficiale religioase sau civile, iar trupele israeliene de elită depun, aici, jurămîntul lor militar. Vinerea, la asfințitul soarelui, mii de credincioși vin în acest loc să aștepte sabbatul — sărbătoarea săptămînală de repaus, cumpătare și meditație, bărbații avînd locul lor special de rugăciune, separat de cel al femeilor. Există obiceiul ca, între crăpăturile dintre blocurile de piatră ale zidului, să fie introduse bilete adresate direct divinității, prin care credincioșii își exprimă sentimentele religioase sau îi solicită

La porțile vechii cetăți

sprijin în chestiuni personale. Obiceiul acesta este respectat, în mod simbolic, de mulți dintre străinii de origine evreiască care vizitează „orașul vechi”, și un asemenea gest a fost făcut, se spune, și de fostul secretar de stat american, Henry Kissinger, în cursul unei călătorii întreprinse la Ierusalim.

Deasupra „Zidului Plîngerii”, o esplanadă perfect dreptunghiulară, situată pe colina Moriah, acolo unde odinioară se ridica Marele Templu și palatul regelui Solomon, formează, astăzi, un complex religios musulman, dominat de două celebre moschei cu profunde semnificații pentru lumea islamică. O punte peste valea de la „Zidul Plîngerii” — bine păzită, de militari israelieni din trupele de poliție, pentru securitatea locului (în 1986 au fost aruncate două grenade împotriva unui grup de parașutiști ce veniseră acolo pentru depunerea jurămîntului) — conduce, printr-o intrare îngustă, la esplanadă.

În mijlocul acestui platou, străjuit de palmieri și împodobit cu ronduri de flori, se înalță moscheea lui Omar, denumită și „Cupola Stîncii”, una dintre cele mai frumoase reușite nu numai a arhitecturii otomane, ci a arhitecturii religioase, în general. Stîncă, aflată în mijlocul moscheii și înconjurată de o balustradă de lemn, a inspirat multe legende. Conform scrierilor biblice, Abraham și-ar fi adus aici pe fiul său Isac pentru a fi sacrificat, după obiceiurile vremurilor străvechi. Înlocuirea acestuia cu un berbec a marcat sfîrșitul sacrificiilor umane. În amintirea evenimentului, cornul de berbec (Shofar) este utilizat, și astăzi, în ritualul de Rosh Hashana

(anul nou ebraic) și de Yom Kippur (marea iertare), sunetul său răsunînd în momentul ceremoniilor excepționale. Deasupra colinei Moriah, Solomon a construit Marele Templu distrus de babilonieni, reconstruit de evreii reințorși din exil, înfrumusețat de Irod și ars, apoi, de romani.

După tradiția musulmană, de pe stîncă amintită, Mahomed s-a înălțat, condus de îngerii, spre ceruri, și moscheea ridicată în acest loc comemorează tocmai episodul respectiv din viața Profetului, întemeietor al religiei islamice. Când califul Omar a cucerit Ierusalimul, în 638, doar la șase ani de la moartea lui Mahomed, el s-a gîndit să construiască o moschee pe colina Moriah și a stabilit locul în jurul stîncii înălțării la cer a profetului. Dar dispariția sa prematură din viață nu i-a mai permis să îndeplinească această operă. Moscheea, denumită impropriu a lui Omar, a fost construită, de fapt, sub domnia califului Abd el-Malik ibn Marwan (685—705), cînd dinastia omeyyadă dorea să-i atragă pe pelerini la Ierusalim, îndepărtîndu-i de Mecca, aflată sub dominația unui grup advers. Arhitecții s-au inspirat din construcția unui altar bizantin aflat pe locul „înălțării la cer” a lui Isus de pe Muntele Măslinilor, ce se zărește perfect de pe esplanadă, dincolo de zidul răsăritean al cetății.

Urișa cupolă a moscheii, vizibilă de la mare distanță, strălucind în soare, dă impresia că ar fi turnată în întregime din aur. În realitate, este făurită dintr-un aliaj din bronz și aluminiu. Zidurile exterioare sînt acoperite cu plăci de marmură și faianță albastră, decorativă, de Per-

sia, iar interiorul este împodobit cu coloane, cu capitelluri, cu fresce roșii, negre, aurite, reproducind versete din Coran. În roca din mijlocul moscheii se află încastat un cufăr unde se păstrează, ca relicve, câteva fire din barba profetului.

După intrarea lor în Ierusalim, cruciații au transformat moscheea într-o biserică creștină. Botezată „Templum Domini”, ea a fost dată în administrare cavalerilor teutoni, revenind însă la destinația inițială după ce oștile musulmane ale celebrului Saladin au recucerit Ierusalimul.

În vreme ce „Cupola Stîncii” se află plasată exact pe locul Templului lui Solomon, cea de a doua mare mochee de pe esplanadă, „Al Aksa”, este situată pe amplasamentul palatului regal al acestuia. Poartă numele amintit, cu semnificație, în limba arabă, de „îndepărtată”, fiind punctul geografic cel mai îndepărtat al călătoriei pe care Mahomed ar fi întreprins-o înainte de a se înălța spre ceruri. Moscheea „Al Aksa” a fost construită, între anii 709—715, de Walid, fiul lui Abd el-Malik, în extremitatea de sud-vest a esplanadei. În timpul stăpînirii cruciaților, a servit drept palat pentru suveranii regatului latin al Ierusalimului și, apoi, de cartier general al ordinului Templierilor.

Complexul arhitectonic de pe esplanadă este întregit de trei fîntîni monumentale, unde credincioșii se spală înainte de rugăciune sau își potolesc setea, de „Cupola Lanțului”, un amvon din secolul al XV-lea, din înălțimea căruia muftii se adresa mulțimii, și de alte clădiri, cum ar fi Muzeul de artă islamică. Esplanada, cu toate construcțiile sale, se află sub controlul Wakf-ului, organismul administrativ al bunurilor musulmane.

Evreii pioși se abțin de a se urca pe esplanadă pentru a nu călca pe amplasamentul vechiului Templu, ceea ce consideră ei că ar constitui un sacrilegiu. Guvernul israelian interzice, la rîndul său, organizarea de rugăciuni ale evreilor în acest loc, pentru a evita conflicte nedorite, mai cu seamă după ce, cu cîțiva ani în urmă, un fanatic originar din Australia a încercat să incendieze moscheea „Al Aksa” și un altul a deschis focul, cu o armă automată, împotriva unei mulțimi de credincioși musulmani adunați pe esplanadă pentru rugăciune.

Partea nordică a cetății „orașului vechi” este împărțită, la rîndul ei, în două cartiere: musulman spre răsărit și creștin spre apus. Ambele cartiere sînt locuite, în general, de arabi palestinieni, îmbrățișînd fie o religie, fie cealaltă. Este de mențio-

nat că, din întreaga populație a Ierusalimului de azi, circa o treime (130 000 de suflete) sînt arabi musulmani sau creștini, locuind, în „orașul vechi” și în cartierele estice din afara cetății, într-un conglomerat unitar, distinct de cel al cartierelor evreiești din vest. Este zona cea mai pitorească a Ierusalimului, cu tentă sa specific orientală a comerțului și a modului de viață. Străduțele sale formează, ele însele, un imens și atrăgător bazar etalînd măruri de valoare ale artizanatului local: rochii arabe brodate bogat cu fir aurit, mantouri din piei de miel, vase și tăvi de aramă, lucrate din daltă și ciocan, covoare multicolore cu desene încîntătoare, diverse obiecte de argint filigranat și multe altele.

În cele două cartiere nordice ale „orașului vechi” se află numeroase vestigii punctînd miturile creștine care au făcut din Ierusalim locul sfînt al acestei religii. Pe aici trece Via Dolorosa — drumul ipotetic al calvarului lui Isus, de la fortăreața Antonia la colina Golgotha, unde ar fi fost crucificat. În acele timpuri, Golgotha se afla în afara orașului antic, servind drept loc de supliciu pentru condamnații la moarte. Cînd sultanul Soliman Magnificul a construit actualele ziduri de fortificație, în secolul al XVI-lea, Golgotha a intrat în perimetrul noii cetăți, mai larg decît al celei antice.

Via Dolorosa este însemnată printr-o serie de douăsprezece construcții religioase aparținînd diverselor ramuri ale creștinismului, care marchează opririle convoiului calvarului lui Isus pe drumul său spre locul martiriului. O a treisprezecea simbolizează momentul coborîrilei de pe cruce și a patrusprezecea — „Sfîntul Mormînt”.

Complexul „Sfîntului Mormînt” poartă amprenta tuturor ramurilor și sectelor credinței creștine, incapabile să se pună de acord, de-a lungul timpurilor, pentru lucrări comune de refacere a vestigiilor antice și medievale. O aglomerare de capelă lingă capelă, altar lingă altar, înconjoară locul prezumtiv al mormîntului, unde împărateasa Elena a construit, cu aproape șaptesprezece secole în urmă, prima biserică comemorativă. Aici, melopeele ce răsună în timpul slujbelor religioase sînt la fel de diverse ca și ritualurile sau limbile în care sînt cîntate, veșmintele variate ale preoților aparținînd multitudinii de ramuri ale credinței creștine.

Cartierul creștin se întinde de la Sfîntul Mormînt pînă la poarta Jaffa și Poarta Nouă și este plin de biserică, mînăstiri, școli religioase, cămine pentru pelerini, aici aflîndu-se și sediile patriarhatelor latin și greco-ortodox ale Ierusalimului. Construcțiile religioase creștine au,

1000 + 1 • 1000 + 1 • 1000 + 1
1 • 1000 + 1
1000 + 1 • 1000 + 1 • 1000 + 1

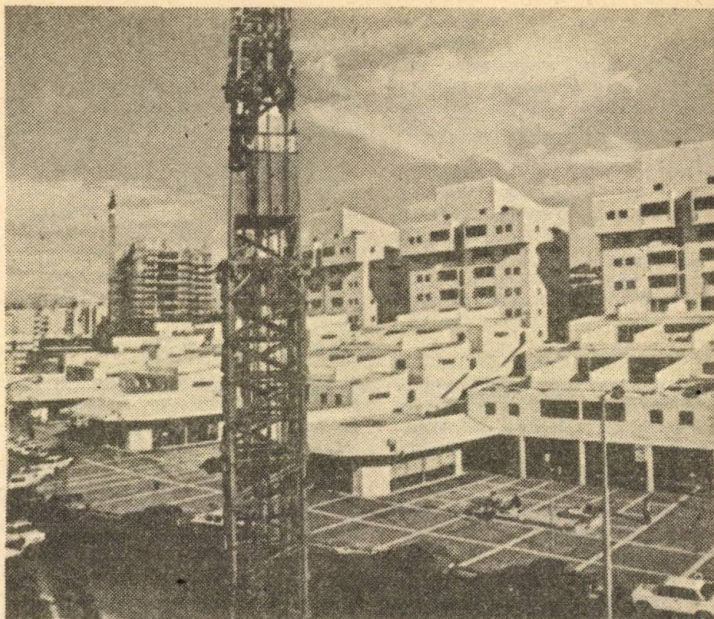
Albert Sander, dintr-un sat de lingă Lüneburg (R.F. Germania), colecționează diverse obiecte de uz cotidian, între care și cani de bere, din care deține circa 1800 de exemplare

După ce a fost reținut în paginile sale de Guinness Book of Records pentru cea mai mică tricicletă din lume, Dieter Senft din Kolpin (R.D. Germania) a realizat și cea mai mare bicicletă — 6,25 m lungime, 2,50 m diametrul roții. Ciclistul își ocupă locul la înălțimea de 2,80 m

însă, o arie mai largă, depășind cu mult limitele „orașului vechi”. Astfel, la est de cetate, dincolo de valea Cedron, pe Muntele Măslinilor, cu biblica grădină Gethsemani, împodobită de arborii săi seculari, se află nu mai puțin de cinci biserici dominate de bulbii aurii ai cupolelor în stilul construcțiilor ortodoxe rusești, care marchează prezența unuia dintre cele mai impozante așezăminte religioase purtând numele de Maria Magdalena, lăcaș ridicat de țarul Alexandru al II-lea, unde sînt înmormîntați și unii membri ai familiei imperiale. Din înălțimea șoselei ce mărginește grădina Gethsemani și Muntele Măslinilor, este vizibilă, în întregime, panorama „orașului vechi” și, de aceea, persistă aici o animație continuă, autobuzele cu turiști străini, ce se opresc, de obicei, pentru a admira și a fotografia peisajul, fiind imediat înconjurate de mulțimea vânzătorilor ambulanți. Aceștia le oferă spre cumpărare diverse suveniruri sau le închiriază cămile pentru întregirea decorului amatorilor de imagini exotice.

Cartierul Me'a She'arim este populat, în întregime, de evrei pioși, originari din Europa răsăriteană, stabiliți în locul respectiv spre sfîrșitul veacului trecut. Acest cartier, al hassidimilor, adepții mișcării create în Polonia secolului al XVIII-lea de Baal Shem, care a introdus în ritualul cultului cîntece și dansuri ca mijloc de comunicare cu Creatorul, constituie o insulă aparte în orașul modern. Locuitorii săi de sex masculin, îmbrăcați în caftane negre, purtînd bărbii și pericuni, urmează învățămîntul „maestrilor” (rabbi), fiecare din aceștia avînd yeshiva (școala talmudică) și curtea sa proprie, ca adevărați monarhi. Femeile poartă, tot timpul, chiar și vara, rochiile uniforme cu mâneci lungi.

În această zonă se află și secta cea mai fanatică a credinței ebraice, „Netore Karta” (paznicii cetății), antisioniști îndrîjiți, considerînd că omul nu trebuie să intervină în deciziile Creatorului și că, numai acesta, prin intermediul unui Mesia, poate realiza reîntoarcerea poporului evreu pe „pămîntul sfînt”. Membrii sectei nu recunosc statul laic Israel, preferînd suveranitatea ori-cărui regim sau guvernămint fie chiar arab. Ei refuză să folosească ebraica modernă ca limbă curentă și nu se duc la „Zidul Plîngerii”, pe motivul că ar fi pîngărit de prezența soldaților armatei israeliene. Simbăta, organizează, de regulă, manifestații zgomotoase pentru a protesta împotriva circulației automobiliste și este recomandabil pentru vehicule să nu treacă prin

Orașul nou

aproiere, dacă proprietarii lor doresc să rămîină cu parbrizele întregi.

„Orașul nou”

Coborînd spre sud, din Me'a She'arim, se ajunge, în cîteva minute, în zona comercială centrală, cuprinsă în triunghiul dintre străzile Ben Yehuda și regele George, cu prăvăliile sale tradiționale de suveniruri, dar și cu mari magazine, cafenele și restaurante din cele mai frecventate.

Centrul administrativ și politic israelian, Kiryat Ben Gurion, grupează sediile Knessetului (parlamentul) și ale principalelor ministere, cu excepția celui al apărării, care, împreună cu marele stat major al armatei, se află la Tel Aviv. Clădirea parlamentului, într-o arhitectură sobră, modernă și funcțională, este împodobită, în interior, cu tapiserii de mare valoare, lucrate în atelierele Gobelins din Franța, după desene de Chagall și splendide mozaicuri semnate de același artist cu faimă mondială. Sediințele Knessetului sînt publice, respectîndu-se, bineînțeles, măsurile de securitate adecvate. În elegantul restaurant al parlamentului, deputații și miniștrii se întîrîc, adeseori, cu alte persoane invitate de ei. Aici mi-a dat și mie înțîlnire, pentru o lungă conversație pe teme politice, liderul unuia dintre partidele reprezentate

în Knesset, avînd prilejul să cunosc acolo și alte personalități ale scenei publice israeliene, unele primind-mă, ulterior, pentru convorbiri.

Continuînd călătoria prin orașul nou, în apropierea Knessetului m-am oprit la Muzeul Israelului, dominat de clădirea cludată, în forma unui cap de urnă antică, a „Sanctuarului Cărții”, adăpostind prețioasele manuscrise de la Marea Moartă, cu o vechime de peste două milenii, găsite în grottele de la Qumeron. Muzeul Bronfman de arheologie, din vecinătatea „Sanctuarului Cărții”, prezintă, într-o serie de săli, întreaga istorie a regiunii, începînd din epoca de piatră. Un splendid parc, împodobit cu valoroase sculpturi, înconjoară diversele pavilioane ale complexului Muzeului Israelului, autorii acestor opere purtînd nume de rezonanță în arta mai multor țări europene.

Îndreptîndu-mă spre extremitatea vestică a Ierusalimului și depășind Bet Ha'Kerem (casa vițel de vie), o fostă suburbie a orașului, astăzi un elegant cartier rezidențial, am urcat muntele Herzl, unde, la anumite sărbători, se aprind torțele simbolice ale celor douăsprezece triburi ebraice pomenite de Biblie. Un bloc simplu de piatră neagră marchează, aici, mormîntul ziaristului Theodor Herzl, autorul broșurii „Judenstaat” (statul evreiesc), publicată la sfîrșitul secolului trecut, considerat pîrîntele spiritual al sionismului. Alături se află mormintele unora din principalii lideri ai aces-

tei mișcări — foștii prim-miniștri Levy Eshkol și Golda Meir.

La câteva sute de metri mai departe, în linie dreaptă, se zărește imensul complex memorial Yad Va'Shem, consacrat memoriei victimelor holocaustului nazist din anii celui de al doilea război mondial. Memorialul cuprinde arhive, săli de studii, o bibliotecă extrem de completă pe tema în cauză. Edificiul cel mai impresionant este „Sanctuarul Amintirii”, clădit din enorme blocuri de piatră și în care arde o flăcără eternă, înconjurată de plăci purtând numele principalelor lagăre de exterminare și, sub ele, cenușa adunată din cuptoarele crematoriilor.

Invitat să vizitez Universitatea Ebraică de pe muntele Scopus, am străbătut întregul Ierusalim de la vest spre est, trecind prin cartierele arabe ocupate de armata israeliană în cursul războiului din 1967. Aici, pe colina Scopus, care poartă în ebraică numele Har Ha-Zofim, fusese fondată, în 1925, Universitatea Ebraică și spitalul Hadasah. După primul război arabo-israelian din 1948, muntele Scopus, aflat în marginea de nord-est a Ierusalimului, a rămas, timp de nouăsprezece ani, o enclavă israeliană în teritoriul alipit Iordaniei, clădirile vechi

Universității și spitalului fiind păzite de cițiva poliști, sub control O.N.U. Pentru a le înlocui ca funcționalitate, în 1948 a fost construită o nouă zonă universitară, în partea de vest, evreiască, a Ierusalimului, în apropierea Muzeului Israelului, despre care am amintit anterior. Astăzi, ambele zone universitare constituie o singură unitate, chiar dacă sînt despărțite prin mai mulți kilometri distanță.

Cartierele din Ierusalimul de Est, prin care am trecut, formează o entitate națională bine definită, firmele, inscripțiile, reclamele, aspectul străzilor, comerțul și vestimentația fiind tipic arabe. Aici sînt editate diverse publicații în arabă, cu apariția suspendată, nu arareori, de autoritățile israeliene, așa cum se întâmplă, de altfel, și cu cursurile școlilor în limba de predare autohtonă. Populația Ierusalimului de Est se consideră sub ocupație străină, și manifestațiile sale de protest evidențiază tocmai această stare de spirit. Proclamarea statului independent Palestina, în noiembrie 1988, cu capitala la Ierusalim (se înțelege, partea de est a orașului), act recunoscut de numeroase țări ale lumii, a făcut să se dezvolte, și mai mult, conștiința națională a arabilor ce trăiesc acolo, aceștia res-

pingînd ocupația străină a zonei pe care o consideră aparținîndu-le de drept.

Statutul Ierusalimului rămîne o problemă nerezoilvată, animozitățile dintre cele două părți ale sale continuînd să domnească în defavoarea ambelor populații. Oricît de dificilă ar părea situația existentă astăzi, bunăvoința reciprocă ar putea să conducă la transformarea Ierusalimului într-un oraș al păcii și înțelegerii între popl, indiferent de credința religioasă sau naționalitate.

...Îmi amintesc ultima seară petrecută la Ierusalim, în grădina unui mic restaurant, frecventat, în general, de artiști și literați, în apropierea zidurilor cetății. Întinericul nopții se lăsase pe nesimțite, subliniînd atmosfera de tihnă înconjurătoare și creînd o senzație de propulsare în meandrele zbuciumătei istorii a străvechilui oraș cu vocație de conviețuire pașnică a oamenilor, destin ce poate și trebuie să-l îndeplinească pînă la urmă. Cu această impresie mi-am încheiat călătoria în mirificul Ierusalim, nume cu puternică rezonanță, răspîndită peste mări și țări, de-a lungul secolelor și mileniliilor.

Crăciun Ionescu

ALTE VEȘTI, ACEEAȘI LUME...

Înălțat pe stînci deasupra unei văi spectaculoase, orașul spaniol Ronda se află la nordul faimoasei Costa del Sol, la mai puțin de o sută de kilometri de mare. Aici se pare că a trăit Carmen (de la Ronda), cu mult timp înainte ca Georges Bizet să compună celebra operă inspirată din viața sa tragică — aceasta, însă, localizată la Sevilla; aici, de asemenea, a avut loc incidentul care l-a incitat pe Hemingway să scrie romanul „Pentru cine bat clopotele”. Și tot aici (nota bene) a fost inventată de către Francisco Romero, cu peste două secole în urmă, faimoasa artă a luptei cu taurul, corrida. Arena din Ronda, una dintre cele mai vechi din Spania, este și azi folosită.

Din nou despre quadratura cercului: se împarte un cerc într-un număr finit de puncte, curbe și fragmente mai mult sau mai puțin contorsionate care trebuie, apoi, rearanjate în forma unui pătrat cu aceeași suprafață. Nu e o glumă, matematicienii serioși se chinuie, în acest fel, să rezolve dificila problemă milenară. Fiecare dintre fragmente seamănă cu o piesă de puzzle, însă multe dintre ele sînt o adevărată colecție de puncte singulare și segmente de curbe. Și sînt în jur de 10 la puterea 50 fragmente într-un cerc! Dacă fiecare ar avea un centimetru pătrat, cercul recompus ar ocupa o suprafață egală cu a zecea parte din Galaxie.

Sacră pentru indienii precolumbieni, splendida pasăre quetzal este un monument al naturii. Trăiește în păduri aflate la peste 1 300 m altitudine, în sudul Mexicului și America Centrală. Habitatul ei se restrînge continuu și este înclinat din ce în ce mai rar, căutarea ei fiind o adevărată aventură. În zbor, coada masculului pare o desfașurare de panglici verzi, luminiscente, de mare efect, restul corpului fiind verde, cu pieptul de un roșu strălucitor. Quetzalcoatl, șarpele cu pene (jumătate pasăre — jumătate reptilă) a fost principala divinitate a aztecilor.

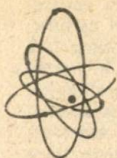
Orbitele și înclinația sateliților au, desigur, diferite mărimi. Un satelit de pe o orbită geostaționară rămîne fix în același punct de pe Ecuator și se rotește o dată cu Pămîntul. Această orbită, cea mai înaltă uzitată, este folosită, în primul rînd, de sateliții meteorologici și de comunicații. Orbita eliptică este, de obicei, întrebuintată pentru măsurători științifice — de exemplu, studiarea stratului de ozon la altitudini diferite —, iar orbita polară, pentru observații asupra rotației planetei noastre. Înclinată la cîteva grade de pol, orbita sincronizată cu soarele, permite fotografierea Pămîntului ori de cîte ori lumina astrului cade sub același unghi.

Pare de necrezut, dar exact acum o sută de ani, în 1889, a fost brevetat vehiculul electric, atît de familiar nouă, numit troleibuz. Inventatorul se numea Harvey D. Dibble, din Rapid City, Dakota. Vehiculul ar fi trebuit să meargă (atunci nu a fost cazul) numai pe un traseu rectiliniu, paralel cu firele electrice suspendate. Poseda un levier de direcție (pentru o singură roată centrală directoare), însă acesta nu putea fi folosit decît pentru întoarceri.

Culese de
Val Tincu

ATOMUL

la
examenul
hotărîtor

Motto:

Și, în sfîrșit, urmașul lui Prometeu, el, omul.
A prins și tama mare, a tainelor, atomul.
El poate omenirea, în cîteva secunde,
S-o-ninerească nouă pe veci, sau s-o scufunde.
Tudor ARGHEZI

Radiațiile. Puține cuvinte din inventarul limbilor vorbite pe glob generează atîta anxietate. În ultimă instanță, radiațiile ne pun la îndemînă puterea de a ameliora lumea în care trăim sau de a o distruge. Faptul că, neconștient, conviețuim cu radiațiile este de natură să provoace îngrijorare. Uzinele care produc materiale pentru armele nucleare determină poluarea radioactivă a mediului-ambiant. Experiențele cu arma nucleară, accidente de la Three Mile Island și Cernobil, precum și altele, cunoscute sau ignorate, sînt evenimente alarmante. Deșeurile radioactive își sporesc inexorabil volumul. Pe de altă parte, radiațiile, folosite în mod pozitiv de ingeniozitatea oamenilor, au aplicații remarcabile în domeniul sănătății. Ele distrug celulele maligne din tumori, sterilizează produsele farmaceutice și alimentare, urmăresc traiectul medicamentelor în trupul uman cu ajutorul radioizotopilor și atacă celulele canceroase pe dinăuntru, servesc la datarea exactă a materialelor geologice și arheologice prin calcularea ratei de înjumătățire a carbonului, transformă apa în aburi pentru a produce energie electrică și detectează, în aeroporturi, explozibilele de plastic. Toate acestea înseamnă că, în bine sau în rău, radiațiile joacă un rol important în viața oamenilor. A conviețui cu radiațiile înseamnă a cîntări tot timpul, în balanța rațiunii, riscurile și beneficiile. Un articol apărut în publicația „NATIONAL GEOGRAPHIC” examinează pericolele, precum și aplicațiile benefice ale radiațiilor. Extragem, pentru dumneavoastră, cele ce urmează.

RADIOACTIVITATEA ȘI MEDICINA

Acceleratorul îndreptat spre fruntea lui Bonnie Frost (foto) seamănă cu un tun laser instalat la bordul unei nave spațiale. Soarele californian strălucește deasupra laboratorului Lawrence Berkeley. Înăuntrul acceleratului, un dispozitiv zumbător dă naștere unor fluxuri de energie. În curînd, ionii purtători de sarcini electrice, care înconjoară de un milion de ori într-o secundă diametrul de 60 de metri al acceleratului, se vor înfiți în ceafa doamnei Frost, lovind tumoarea formată în șira spinării. „Iată radiațiile!” explică doctorul Joseph Castro, șeful serviciului de radioterapie. „În acest caz, ele nu au efecte dăunătoare”, continuă el. Doctorul Castro are în vedere faptul că particulele astfel accelerate nu afectează țesuturile și celulele sănătoase. Acest lucru, la care se adaugă precizia fasciculului îndreptat asupra țintei, face ca riscul să devină acceptabil.

Satisfacția ziaristului de la „National Geographic” față de această dovadă de succes terapeutic s-a văzut contrariată, cîteva săptămîni mai tîrziu, în Japonia, la celălalt pol al lumii radiațiilor. Wang Sung Lee și soția sa, Yong Le Bei, sînt așezați în fața unui birou al departamentului din Hiroshima pentru ajutorarea supraviețuitorilor bombeii atomice. Dinaintea perechii coreene, care se afla în oraș în momentul teribilei explozii, se întinde, pe perete, o hartă pe care o multitudine de cercuri desemnează fiecare jumătate de kilometru pornind de la epicentrul exploziei primei bombe atomice. Dacă cei doi dovedesc, indicînd un punct pe hartă, că se găsesc expuși radiațiilor bombeii, atunci se pot bucura de îngrijire medicală gratuită. „M-am întrebant, notează ziaristul, de ce au așteptat pînă în anul 1988, spre a-și dezvălui calitatea de supraviețuitori ai atacului nuclear.” Explicația este că familia Lee avea două fete. Deși se născuseră la cîteva ani după explozie, era posibil ca virtualii soți să creadă că ele erau marcate genetic

și să nu fie luate de nimeni în căsătorie: în Japonia, defectele fizice suscită o reacție de respingere. Astfel că perechea a așteptat cu speranță că fiicele vor izbuti să se mărite. „Am descoperit, urmează publicistul de la „National Geographic”, că stigmatizarea socială este una din cele mai răspîndite și incurabile manifestări ale efectelor radiațiilor.”

RADIAȚIILE ȘI MITUL

Puterea și misterul radiațiilor exacerbează o profundă anxietate culturală. „Radiațiilor li s-au atașat miturile”, spune doctorul Spencer Weart, director al Centrului pentru studierea istoriei fizicii de la Institutul american de fizică. Unul din cele mai vechi este simbolizat de rază. De la începutul istoriei umane, razele au fost asociate cu zeii, uneori ele le iluminau chipul, altele erau așezate spre pămînteni cu o forță distructivă. Razele morții au invadat literatura de ficțiune științifică iar actualele arme nucleare nu fac decît să potențeze străvechia imagistică. „Aîta vreme cît oamenii sînt neliniștiți de eventualitatea distrugerii atomice, spune doctorul Weart, radiațiile vor rămîne pricină de angoasă”.

Mai mult, proiectele privind folosirea radiațiilor în scop militar au fost întotdeauna învăluite într-o atmosferă de mister. O dată cu secretul, s-au ivit suspiciunea și nemulțumirea, mai ales în probleme ce țin de domeniul sănătății. „Cazi la pat, acuzînd dureri difuze, iar doctorii nu știu să-ți explice cauza. Pe neașteptate, ți se spune că ai cancer, ba aici, ba acolo. Atunci te întrebi: ce se petrece?” Bob Grix este unul din cei peste 200 de mii de militari americani care au participat la teste nucleare atmosferice. Cam 20 000 au fost angajați în manevre care au avut loc în apropierea punctului zero, la puțin timp după detonările experimentale. Alți 160 000 de „veterani atomici” au făcut parte din trupele de ocupație dislocate la Hiroshima și Nagasaki și împrejurimile lor, în anii

1945—1946. Unii au fost, potrivit unui raport al Congresului S.U.A., folosiți drept „cobai umani”. Li s-a injectat, în mod deliberat, plutoniu și uraniu, li s-a dat să mănânce alimente radioactivizate, au respirat aer radioactiv. Una peste alta, peste un milion de americani au fost expuși unor nivele de radioactivitate mai ridicate decât cele acceptabile: muncitori în fabricile de armament, operatori medicali, lucrători din minele de uraniu etc. În decembrie 1988, Departamentul energiei a făcut cunoscute 155 de cazuri de contaminare la 16 fabrici de arme nucleare și laboratoare de acest profil. Civilii au dat în judecată administrația federală în nenumărate rânduri, dar majoritatea acțiunilor juridice au eșuat. Intrarea, pe calea industriei, militare, a radiației în viața oamenilor ridică o problemă de interes, nu în ultimul rând științific. Ce cantitate de radiații este excesivă pentru sănătatea noastră?

Efectele lor sînt determinate de doza primită, de tipul radiației, de locul și de modul în care organismul absoarbe această radiație. Efectele unei cantități mari de radiații sînt binecunoscute. O doză de 10 000 de rem ucide rapid, prin nimicirea sistemului nervos central. O expunere de 300 rem poate cauza moartea în 50 la sută din cazuri între 300 și 100 rem, daunele cauzate organismului devin probabile. Sub 100 de rem, efectele radiațiilor nu sînt îndeajuns de clarificate, datorită, în bună măsură, faptului că se amestecă printre mulți alți factori care influențează sănătatea. Locuitorii din New Orleans primesc doar jumătate din doza de radiații rezervată celor din Denver. Cu toate acestea, rata cancerului în New Orleans este mai mare decât cea din Denver. Situația, paradoxală, poate fi rezultatul unor agenți diverși, ca fumatul, noxele produse de automobile, cutumele alimentare etc. Peste 300 de factori, în afara radiației, pot concura la dezvoltarea unui cancer. Există, oare, posibilitatea ca mecanismele de autoreglare ale organismului să fie eficiente în cazul unui nivel scăzut de radiații? Cu alte cuvinte, există o limită sub care radiația să nu fie nocivă? Foarte puțini oameni de știință cred acest lucru. Arthur Upton, șeful Centrului medical al Departamentului pentru medii înconjurătoare din New York, afirmă: „Orice cantitate de radiații poate, în principiu, să cauzeze o mutație genetică. Dar, precizează el, identificarea cu precizie a rolului radiațiilor, în acest domeniu, seamănă cu în-

Deșertul Nevada – un veritabil deșert lunar datorat forței distructive a atomului

cercarea de a distinge sunetul unei singure viori în mijlocul unei întregi orchestre.” „Dificultatea rezidă în lipsa unei dorințe mai puternice a comunității științifice internaționale de a asculta mai atent”, opinează John Gofnian, unul din cei doi savanți care au izolat prima cantitate de uraniu tehnologic și co-descoperitor al uraniului 233.

VIAȚA ȘI MOARTEA

Hiroshima. August 1945, luni, ora 8,15. Era o zi frumoasă. Deodată, un uriaș glob electric a explodat deasupra orașului, acoperindu-l cu o strălucire albăstruie, își amintește doamna Fumie Katayama, aflată pe atunci la 900 de metri distanță de epicentrul exploziei. A început să fugă spre dealurile din vecinătate. Cădea o ploaie neagră, provocată de impactul prafului și al păturilor fierbinți de aer cu straturile reci ale atmosferei. Abia mai tirziu a aflat Katayama că rămășițele care întunecau ploaia erau radioactive. După o lună, au început să-i cadă părul și genele. „Aveam gene minunate, înainte de bombardament”.

La Hiroshima, bomba și ceea ce i-a urmat constituie un veșnic cadru de referință. Aproape o treime din cei aflați în oraș, în acel moment, trăiesc. Mulți dintre ei cred că orice boală care îi încearcă are o legătură cu tragicul eveniment. Studii complete făcute pe supraviețuitori (așa-numiți *hibakusha*) arată că ei au riscuri cu 29 la sută mai mari de a muri de cancer. „Oricine vorbește despre radiații va folosi datele noastre”, spune doctorul Jacob Thiessen de la Fundația privind cercetările asupra efectelor radiațiilor, finanțată de guvernele american și japonez. Fundația deslășoară cercetări încă din 1947, și, totuși, nu toate sînt clare. „Nu știm care sînt efectele specifice ale radiației atomice, explică doctorul Akio Awa, conducătorul secției de genetică din cadrul Fundației. Supraviețuitorii trăiesc ca noi toți. Unii fumează. Alții consumă pește uscat la soare” — altă sursă posibilă de carcinogeni. La sfîrșitul anilor '40 s-a semnalat un exces de leu-

cemii. La începutul anilor '70, însă, rata a coborât la nivelul restului populației. În vederea estimării gradului de expunere a victimelor bombardamentului atomic, guvernul Statelor Unite a construit în Nevada, în anii '60, un oraș experimental pe care l-a "bombardat" un reactor nuclear ne-ecranat. Examinarea rezultatelor i-a condus pe specialiștii de la Fundația mai sus menționată la concluzia că, în termeni comparativi, *hibakusha* au absorbit mai puțin neutroni — responsabili de inducerea cancerului — decât se estimase inițial.

Mai ușor este să descoperi efectele sociale, remarcă autorul articolului din „National Geographic”. Foarte puțini oameni încearcă să înțeleagă dificultățile cu care se confruntă *hibakusha*, declară Minoru Ohmura, redactor la cotidianul japonez „Shimbun”. Relațiile de familie se dezintegrează. Se instăpânește însingurarea. Mentalitatea japoneză nu este prea blândă cu handicaparea mintală. În general, oamenii evită să abordeze subiectul.

În localitatea Iwakuni, situată la 35 de kilometri de Hiroshima, Kuniso Hatanaka trage perdelele și încuie ușa frizeriei al cărui proprietar este. Fiica sa, Yuriko, de 43 de ani, șade în fotoliu. În 1945, soția lui Hatanaka, Yoshie, stătea lângă o locuință din Hiroshima în clina când a căzut bomba. Șase luni mai târziu, s-a născut Yuriko. La vârsta de cinci ani, ea prime diagnosticul de microcefalie. „Nu era conștientă de nimic, nici măcar să se spele nu putea.” Yuriko simți că vorbeam despre ea. Îmi zîmbi timid, își trecu mina prin păr și se ridică în capul oaselor pe canapea. L-am întrebat pe Hatanaka dacă respingerea socială de care îmi pomenise doctorul Ohmura avusese loc și în cazul său. „Da, răspunse el. Nu am nici cea mai mică speranță în privința viitorului fiicei mele. Nu că ceilalți ar trata-o urît. Ei nu știu, pur și simplu, cum să se poarte cu ea”.

Doctorul Kiyoshi Shimizu, fost profesor la Institutul de cercetări pentru medicină nucleară și biologie din cadrul Universității din Hiroshima, relatează, legat de acest subiect, că aproape o jumătate din cei 700 de *hibakusha* studiați de el s-au gândit, cel puțin o dată, la sinucidere. „Suferă de atâtea maladii ale căror cauze sînt necunoscute, încît nu puține sînt depresiunile psihice care îi încearcă. Supraviețuitorii cred că problemele lor sînt pricinuite de radiații, iar cînd doctorii încearcă să-i convingă că lucrurile nu stau așa, își inchipuie că nu sînt luați în serios.”

ATOMUL ȘI ENERGIA

Poate fi o ironie faptul că o parte din electricitatea Hiroshimei provine din reactoare nucleare. La fel ca multe alte țări, Japonia s-a îndreptat spre energia atomică în scopul acoperirii necesităților sale energetice. În Statele Unite, energia nucleară se situează pe locul al doilea, după cărbune, în asigurarea energiei electrice, cu un procent de 18 la sută. Este evident că nevoile energetice cresc neconținut, în vreme ce combustibilii fosili se consumă inexorabil, sporind, în plus, preocuparea privind efectul de seră asupra climatei globale. Alte 13 națiuni depind și mai mult de energia nucleară în raport cu SUA, în fruntea listei aflîndu-se Franța, ai cărei reactori furnizează 70 la sută din producția națională de curent electric.

Soluțiile pentru viitor diverg. Cînd vom rămîne fără cărbune, altă alternativă n-avem”, afirmă John Graham, de la Societatea Nucleară Americană. „Există altele, replică Ken Bosong, director al Proiectului Cetățenesc pentru Energia Masei Critice. Anume, sistemele regenerabile, cum sînt cele bazate pe energia solară și eoliană”.

În centrul dezbatărilor se situează radioactivitatea ca fenomen în sine. Opoziția față de ea își are originea în constatarea consecințelor căderilor radioactive în urma testelor nucleare. Industria militară asociată bombeii este considerată, în tot mai mare măsură, poluantă și periculoasă. Accidentul de la Three Mile Island din 1979 a cristalizat cele mai profunde neliniști. Există în Statele Unite 110 uzine nucleare.

Modelul reactorului de la Three Mile Island domină industria nucleară americană. Acest tip este costisitor, complicat și nu oferă o securitate absolută.

În timp ce doctorii examinează cuidată arsură de pe pulpa sa, Ernesto Fabiano povestește despre bucata de substanță albastră care a trecut din mină în mină pe la vecinii săi din localitatea Goiânia, din Brazilia. Ca și sclipiciurile pe care oamenii le poartă în timpul carnavalurilor, substanța imprăștiată strălucire irezistibilă. Așa că i-a făcut loc în buzunar. În prezent, abia de mai poate face un pas. Pretutindeni în Goiânia substanța luminiscentă a avut aceleași efecte tulburătoare. Vînzătorul ambulant, care a descoperit-o într-un cilindru de oțel, s-a îmbolnăvit grav. Tot așa, nepoțica lui de șase ani, care și-a frecat cu ea fața, în joacă, apoi a mîncat un sandwich. Nu peste mult timp, îngrozitorul adevăr a devenit public. Cilindrul făcea parte dintr-o instalație de radioterapie care a fost furată dintr-o clinică medicală dezafectată în 1987. Iar substanța cu pricina se numea cesium 137, cu efect mortal. În total, 249 de oameni au fost contaminați. Patru au murit, printre care și nepoțica vînzătorului ambulant. Cu toții au fost îngropați în sicrie de plumb și mormintele lor încăstrate în ciment.

Deșeurile nucleare! Ele nu dispar. Cel puțin cîteva milenii sînt necesare ca anumiți izotopi radioactivi să-și piardă încărcătura letală. Cu grămețile de deșeuri radioactive, care se înalță pe zi ce trece, devine urgentă punerea la punct a unor noi modalități de a ne dispensa de milioanele de tone de combustibil epuizat, însă nociv, și, de tot felul de subproduse radioactive. Dar pregătirea locurilor de depozitare a reziduurilor necesită zeci de ani. Între timp, se impune cu urgență sarcina de a curăți depozitele în care, timp de 40 de ani, ele au fost stocate.

Zona numită Hanford, în statul Washington, folosită în vederea depozitării deșeurilor lăsate în urmă de producerea bombeii atomice de la Nagasaki, este cel mai vast depozit de reziduuri nucleare. Lichidele corozive, puternic radioactive, au ros pereții cisternelor construite în timpul celui de-al doilea război mondial, așa că au trebuit mutate, cu prețul a milioane de dolari, în cisterne subterane, sub control computerizat. La scara întregii țări, operațiunea de curățire a deșeurilor militare cere zeci de ani și peste 100 de miliarde de dolari. De ani de zile, Hanford simbolizează fața ascunsă a erei atomice. Multe au fost vocile care au criticat măsurile neadecvate de securitate folosite aici, echipamentele învechite, lipsa de supraveghere. Una din voci aparține lui Ed Bricker, operator la Complexul de cisterne subterane, unde sînt stocate deșeurile. El a început, încă de acum cinci ani, să-și exprime preocuparea față de manipularea neglijentă a plutoniului, de procedurile de securitate mult prea laxe, de prezența în camerele de control a unor operatori nequalificați. Deșeurile radioactive de la Hanford constituie, așadar, o mare problemă. Costul unei curățiri totale s-ar ridica la 57 miliarde de dolari. Chiar și o operație minimă de curățire, care ar consta din lăsarea materialelor pe loc și stabilizarea terenului în care sînt îngropate, ar necesita între 2 și 3 miliarde. „Sîntem victimele unei concepții greșite la nivelul organizării”, spune, nemulțumit, fermierul Tom Baile.

Nemulțumirea sa a fost stîrnită de dezvăluirea de către oficialități a unui eveniment care a expus radiațiilor mii de cetățeni. În anii '40 și '50, au fost eliberate doze masive de iodină 131 peste Pacificul de nord-vest. Emisiunile radioactive au depășit de zeci de mii de ori puterea scurgerilor de la Three Mile Island. Eliberarea premeditată a fost efectuată, fără avertizare prealabilă, și multe detalii ale operației sînt încă ținute în secret. Se pare că ele au făcut parte dintr-un misterios plan, în cadrul „războiului rece”, menit să identifice uzinele de armament nuclear de pe teritoriul sovietic. Emisiunile radioactive de la Hanford urmau să servească drept indicatori privind originea combustibilului folosit de industria nucleară sovietică. Un studiu preliminar a estimat că mulți copii din localitatea Spokane, statul Washington, au primit la nivelul tiroidei 256 rem în 1945, iar alții, care locuiau în vecinătatea Hanfordului, cantitatea enormă de 2295 rem. Cîte radiații au primit locuitorii, nu se știe cu exactitate, potrivit

Doză mare

Expunerea creierului și a sistemului nervos central la doze mari de radiații ionizante cauzează delir, convulsii, iar decesul survine după câteva ore sau zile

Cristalinul globului ocular este vulnerabil la radiații. Pe măsură ce celulele sale mor, cristalinul devine opac, împiedicând vederea

Administrarea unei doze mari de radiații provoacă vomă, sîngerarea gingiilor și, în cazurile grave, ulceratii ale gurii

Hemoragiile interne și distrugerea unor vase de sînge se manifestă prin apariția unor pete roșii pe piele

Stările de indispoziție și vomă încep, de obicei, după câteva ore de la expunerea tractului intestinal la radiații. Infecțiile peretelui intestinal pot cauza moartea după câteva săptămîni

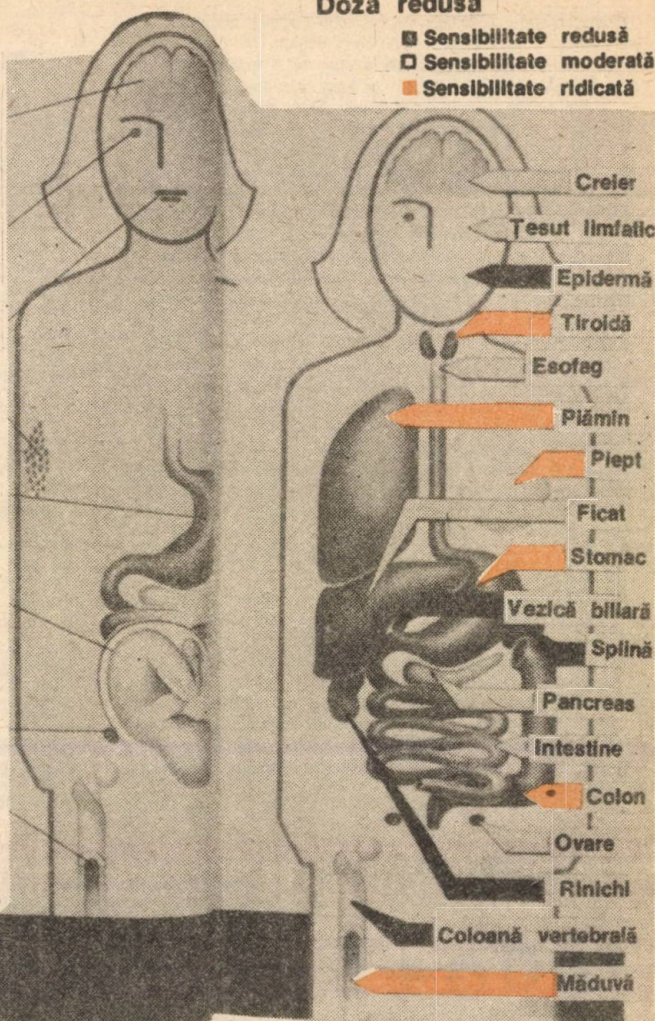
Foetusii pot suferi, după naștere, de afecțiuni ale creierului sau dezvoltare încetinită a intelectului în mod deosebit dacă iradierea se produce în timpul formării sistemului nervos central (în primele luni de sarcină)

Leziunile profunde provocate de radiații asupra aparatului reproducător pot afecta fertilitatea victimei sau dezvoltarea urmașilor

Leziunile provocate măduvei spinării, fabrica de sînge a corpului, sînt deosebit de grave. Ele împiedică organismul să acționeze la timp împotriva infecțiilor și hemoragiilor

Doză redusă

- Sensibilitate redusă
- Sensibilitate moderată
- Sensibilitate ridicată

doctorului Jim Tutenberg, de la Centrul de control al maladiilor. Totul depinde de cantitatea de lapte și legume consumată de fiecare.

În septembrie trecut, Congresul american a aprobat 1,4 milioane de dolari pentru subvenționarea unui studiu complet al situației. De asemenea, statele Washington și Oregon, precum și triburile indiene din zonă au căzut de acord să înceapă un studiu pe cinci ani, la costul de 15 milioane dolari. „După părerea mea, spune Baile, cineva trebuie neapărat să fie dat în judecată”. Deși radiațiile pot să nu fie cauza suferințelor familiei sale, Baile este sigur de contrariu. Un văr s-a născut cu malformații, el însuși are probleme cu tiroida și se tratează permanent. Conform spuselor lui, 25 din cele 27 de familii din jurul casei sale sînt atinse de cancer, defecte genetice și boli cardiace.

RADIAȚIILE ȘI ORGANISMUL UMAN

În octombrie 1988, dezvoltării privind conducerea incompetentă, încălcarea sistemelor de securitate, precum și posibilul pericol public au determinat guvernul american să închidă trei reactori și o uzină în câteva zone destinate producerii de arme nucleare. Un raport al Departamentului energiei subliniază, legat de aceste aspecte, că au fost constatate „numeroase deficiențe semnificative” în ce privește concepția care stă la baza

operațiilor cu materiale radioactive. Alte raporte sugerează că, în rîndul muncitorilor de la fabricile de armament, rata cancerului este neobișnuit de înaltă. La Fabrica de la Rocky Flats din Colorado, unde se produc elemente ale rachetelor nucleare, un studiu a pus în evidență faptul că procentul de decese asociate cu tumori ale creierului este de două ori mai mare decît în cel al grupului martor. Chiar Departamentul energiei a recunoscut, în mod oficial, că „orice expunere, cît de mică, implică riscul unor efecte contrare sănătății”.

Cum acționează radiațiile asupra organismului uman?

Pătrunzînd într-o celulă vie, o rază alpha își croiește drum de-a dreptul prin atomi și molecule. Unei molecule de apă, de pildă, raza alpha îi smulge un electron care formează ioni. Sarcina moleculei, pînă atunci neutră, devine pozitivă. Ca urmare, întregul sistem de relații al moleculei cu vecinii săi se deteriorează. Moleculele de acid deoxiribonucleic (ADN) sînt și ele sparte sau alterate de particulele alpha sau de cître ioni. Uneori, codul genetic este destabilizat și reprodus ca atare în generațiile următoare. Moleculele de ADN afectate pot cauza spargerea lanțurilor cromozomiale, care apoi se recombina într-o configurație anormală. Dacă sistemul imunitar nu izbuteste să refacă celula afectată, aceasta moare în câteva ore. Moleculele ADN nedistruse de radiații se pot reproduce anormal, pe lungi perioade, împrăștiînd celule canceroase, determinînd astfel apariția tumorilor.

Efectul radiațiilor asupra organismului poate fi comparat cu pătrunderea unui elefant într-un mic magazin de porțelanuri. Ele determină o dereglare totală a atomilor și moleculelor din calea lor, declanșând o reacție în lanț care distruge celulele sau le obligă să funcționeze anormal. Studii efectuate pe oameni expuși la doze însemnate arată că pericolul depinde de felul expunerii, al dozei și de tipul de radiații. Savanții cunosc faptul că organismul omului are capacitatea de a repara unele din daunele produse de radiații. Cu toate acestea persistă nelămuriri, cum ar fi determinarea nivelului de pericol prezentat de fundalul radiației naturale în care trăim, diferența dintre organe privind vulnerabilitatea, reacția diferită a indivizilor la expunere radioactivă. Iată, prezentate pe scurt, câteva asemenea efecte: Expunerea creierului și a sistemului nervos central cauzează delir, convulsii și moarte în câteva ore sau zile. Cristalul ochiului, foarte sensibil, se opacizează. Îmbolnăvirea radioactivă acută este marcată de sîngerări ale gingiei, iar, în cazuri grave, de ulcerări ale mucoasei bucale, hemoragii interne, vomismente care se declanșează la câteva ore după expunerea tractului gastro-digestiv, de infecții ale pereților intestinali, care pot provoca decesul în câteva săptămîni. Foetusii sînt deosebit de vulnerabili, cu precădere în perioada formării sistemului nervos central. Afectarea ovarelor și a testiculelor conduce la sterilitate. Foarte sensibilă la radiații, măduva spinării — fabrica de sînge a organismului — își vede întîrziată sau anulată capacitatea de a combate infecțiile și hemoragiile.

Chiar și în cazul în care ar fi rezolvate problemele legate de securitate în cadrul fabricilor de armament nuclear, rămîine, totuși, întrebarea: Ce se poate face cu reziduurile la scară națională? Răspunsul este atât politic, cit și tehnologic. Aceste deșeuri împînzesc planeta. Ele provin de la uzine nucleare civile, de la instalații de apărare, din spitale, și sînt stocate în sute de locuri. Combustibilul uzat al reactorilor conține produși de fisionare și este periculos din cauza nivelului înalt de radiații eliberate. Eliminarea deșeurilor radioactive rămîine o problemă de rezolvat.

RADIOACTIVITATEA NATURALĂ

Neliniște justificată stîrnește o sursă de radiații de care, de această dată, omul nu este responsabil: radonul. Produs al procesului de transformare în sol a radiumului, radonul este invizibil, inodor și n-are gust. Acest gaz se strecoară prin crăpăturile fundațiilor caselor, ajunge în interior și rămîine acolo. Odată inspirat, radonul emite radiații alpha și cauzează cancer pulmonar. „Virtual, fiecare casă din SUA conține mai mult sau mai puțin radon”, avertizează Agenția pentru protecția mediului înconjurător, adăugînd că aproximativ 20 de mii de cazuri de cancer pulmonar ar putea fi puse pe seama inhalării acestui gaz. O anchetă federală efectuată în 17 state americane a detectat radon în peste 25 la sută din casele examinate. Este, potrivit lui Richard Guimond de la agenția menționată, cea mai mare problemă legată de radiația ambientală, care îi afectează pe americani. Opinie la care doctorul Anthony Nero, de la Laboratorul Berkeley, adăugă propria-i observație: „Cu radonul, e ca și cum ai avea cîteva Cernobîluri în fiecare an”.

Din fericire, radonul este ușor de detectat și de combătut. Soluția cea mai simplă este aerisirea locuințelor și a pivnițelor.

RADIAȚIILE FAC PARTE DIN VIAȚA NOASTRĂ. Este concluzia lungii peregrinări în împărăția clarobscură a radiațiilor pe care o întreprinde „National Geographic”. Controversele asupra riscurilor și beneficiilor radiațiilor vor continua, fără îndoială, dar există speranța că oamenii vor învinge din nou. Ei vor construi, în viitor, reactoare mai sigure și vor izbuti să înlăture deșeurile radioactive. Radioizotopii vor contribui, cu siguranță, la formularea unor noi metode de diagnostic și tratament. Eliminarea oricăror riscuri de catastrofă termonucleară este vitală necesară. Singura cale de a o preveni constă în renunțarea completă și definitivă la armamentele nucleare, misiune primordială care poate și trebuie să fie transpusă în viață pînă la sosirea anului 2000.

Cezar Irimia

1000 + 1 • 1000 + 1 • 1000 + 1
+ 1000 + 1
1000 + 1 • 1000 + 1 • 1000 + 1

Recordman sui generis

Torinezul Giorgio Ricatto — scrie revista „Domenica del Corriere” — figurează, de șase ani, în celebra „Carte a recordurilor” drept singurul om de pe Terra care a reușit ca, în decurs de 30 ani, să viziteze, în calitate de turist, toate statele din lume. De trei decenii, urmînd un program foarte precis — opt luni în călătorie, patru luni acasă —, Ricatto a pus piciorul în 170 de state independente și în alte 62 de teritorii neșuverane, multe din ele foarte mici sau chiar insuficient cunoscute. A „consumat” 21 pașapoarte, folosind toate mijloacele posibile și imposibile de transport: nave, trenuri, camioane, căruțe, automobile, cămile, măgari etc. Cu o sin-

gură excepție: avionul („mă face să mă simt ca un colet poștal care este transferat dintr-un loc în altul”). După datele statice personale, a parcurs pînă în prezent o distanță care echivalează cu trei milioane și jumătate de kilometri, adică de zece ori distanța Pămînt-Lună. Singurul lui mijloc de existență îl constituie fotografia-tul. Imaginile pe care le înregistrează sînt vîndute unor edituri și agenții turistice, ceea ce îi asigură posibilitatea de a obține venituri și de a-și continua călătoriile. În arhiva personală figurează nu mai puțin de 150 000 de diapozitive. Deși are la activul său 30 de ani de călătorii, Ricatto dorește să continue. Simte că obosește doar în cele patru luni de acasă. Călătoriile sale în toate colțurile lumii nu au fost lipsite de întîmplări neprevăzute, mici accidente sau chiar situații cînd viața i-a fost în mare pericol. Își amintește cu emoție de aceste împrejurări și le povestește cu multe detalii celor dispuși să-l asculte.

Giorgio Ricatto nu fumează, nu bea, dar în drumurile sale a învățat să mînințe ceea ce n-a visat în viața lui. Ar dori să rămîină, în continuare, în „Cartea recorduri-

lor” pe primul loc, dar are de înfruntat un american din Ohio, Parke Thompson, care, recent, l-a egalat la „scor” vizitînd Antarctica. Giorgio și-a pregătît deja cel de-al 22-lea pașaport. Soția lui, Adriana, spune: „Îl văd deja nervos. Sînt semne precise că se pregătește să pornească din nou la drum, dar nu mi-a spus încă încotro. Îi este și foarte greu să găsească un nou loc de vizitat”.

(Gh. R.)

CE SE MAI ÎNTÂPLĂ ÎN LUME

Cum se naște o idee...

Foarte simplu. Mai ales când dau o mână de ajutor cunoștințele calificate. Iată, în Italia, o dată cu introducerea, în aprilie anul trecut, a obligativității purtării de către automobiliști a centurilor de siguranță, un psihiatru a lansat moda „cămășilor de siguranță”. Confectionate din pinză albă, avind pe piept imprimată o diagonală de culoare neagră. Acest „Securit T-Shirt” — cum au fost denumite de întreprinzătorul psihiatru cu veleități de om de afaceri — se vînd foarte bine de cînd s-a constatat că posesorii lor, aflați la volan, chiar dacă autovehiculul nu este utilat cu solicitată, de lege, centură, scapă de amendă oferind ochiului vigilent al poliției rutiere o „solidă” iluzie...

Și computerele au scăpări

Unui cetățean din regiunea centrală a Franței nu i-a venit a-și crede ochilor citind ordinul de chemare la îndeplinirea servi-

ciului militar, găsit, într-una din zile, în cutia poștală. Pentru că recrut fusese mai demult, iar pentru o eventuală concentrare i se părea a fi prea tîrziu. Tocmai sărbătorise a...91-a aniversare. O mică greșeală a computerului, i s-a răspuns, fiind adăugate scuzele de rigoare pentru punerea, zadarnică, pe drumuri. Ziarele care inserează întimplarea, o însoțesc și de un comentariu. Or fi avînd, ele, și computerele scăpări, dar în domeniul militar, oricît de mici ar fi acestea, declanșează în opinia publică alarme foarte mari. Asupra riscului unei erori, în urma căreia n-ar mai rămîne nici cine și nici cui să se ceară scuze.

Ochi în ochi cu struțul

Conducînd pe o șosea din comitatul Surrey (Marea Britanie), nu mică a fost mirarea tinerei de la volan cînd, uitîndu-se pe geamul lateral, a dat de privirea curioasă a unui struț. Acesta alerga în același tempo (de 65 km la oră) cu automobilul, pentru a se zgîi înăuntru. Descoperită, pasărea a accelerat și a dispărut în

zare, în timp ce șoferița încerca să domolească zig-zag-urile autovehiculului și să-și vină în fire. Poliția, alertată, a șovăit, la rîndul ei, dar în cele din urmă a pornit cercetările. S-a dovedit că tinăra de la volan nu a avut o „struțohalucinație”, ci că, într-adevăr, uriașul alergător evadase din grădina în care-l „creștea”, la Newchapel, proprietara sa.

Cu vaca pe acoperiș

Niște țărani elvețieni din cantonul Lucerna și-au găsit vaca mult căutată pe acoperișul propriei locuințe. Fotografia alăturată redă momentul încercărilor întreprinse pentru a readuce patrupedul la sol. Se presupune că animalul a ajuns acolo sărind cine știe de ce, de pe o muchie a muntelui, lipită chiar de calcanul casei. Fiind în momentul respectiv plecați, posesorii dătoarei de lapte nu au avut cum auzi zgomotul impactului. Drept pentru care nu au căutat-o cu ochii pe sus, ci cu ei ațintiți pe pășune. Pînă la primul muget, bineînțeles...

O surpriză plăcută

Doi lucrători din Yokohama angajați pentru recuperarea fierului vechi au avut o plăcută surpriză la dezmembrarea unei ruginite case de băni, găsită în groapa de gunoi a orașului. Pe polițele interioare se aflau, bine legate, teancuri de bancnote în valoare de 200 milioane yeni. Dacă nu sînt reclamați într-un termen stabilit — și se pare că este vorba de un astfel de caz —, banii rămîn în posesia celor ce i-au găsit.

**Rubrică realizată
de Vasile Crișu**

Capturarea ricșelor

Fotografia alăturată înfățișează o captură neobișnuită: ricșe. În urma unei acțiuni a poliției din

Delhi pentru descongestionarea circulației, au fost confiscate și 13 000 de ricșe neînregistrate. Proprietarii lor lucrau „la negru”, aglomerînd arterele, și așa saturate, ale mării metropole.

Limbajul gesturilor

Antropologii confirmă - ceea ce mulți au observat - că gesturile vorbesc. Însă felul în care mergi pe stradă, felul în care îți miști capul, umerii, diferă de la o țară la alta.

Străini prin limba pe care o vorbesc, un bancher german, un om de afaceri italian și un vânător masai pot avea, însă, aceleași gesturi. Dar chiar simple mișcări ale mîinii pot naște confuzii, neînțelegeri. Astfel, un spaniol poate fi insultat prin simpla atingere a lobului urechii; ridicarea mîinii cu palmele deschise, în fața unui grec, trebuie evitată, pentru că un asemenea gest este considerat drept o jignire. Chiar între țările europene, citeodată, chiar între regiunile aceleiași țări, codul gesturilor variază. „La Paris sau la Marsilia, în Olanda sau Italia, gesturi identice au sensuri diferite”, explică specialistul britanic Desmond Morris de la Universitatea Oxford. Astfel, la greci, turci și bulgari, cuvîntul „da” se poate exprima prin mișcarea capului într-o parte și alta, ceea ce, pentru restul europenilor, gestul este considerat negație.

Un japonez numără în felul următor: avînd palma deschisă, închide degetul mare pentru „1”, apoi arătătorul pentru „2” și astfel pînă la „5” pumnul este închis, iar pentru „6” ridică degetul mic. Alte gesturi au sensuri multiple: arătătorul și degetul mare unite semnifică „ok” pentru un american și parizian, „zero” pentru francez, în general, „te voi omori” pentru tunisian, „bani” pentru un cetățean din Japonia, țară în care trebuie evitate mișcarea de-a strînge curea, căci acest gest evocă începutul unui hara-kiri. A duce arătătorul la timpă exprimă „prostie” pentru francez și „inteligentă” pentru olandez; atingerea pleoapei inferioare cu degetul reprezintă pentru italianul din Florența un gest mîgulator, dar nicidecum pentru un spaniol, care consideră că-l suspectezi de neîncredere, sau pentru francez care va gîndi că îl crezi mincinos.

Fiecare țară are gesturile sale specifice, iar mersul oamenilor este, de asemenea, specific. De exemplu, este ușor de recunoscut pe Champs-Élysées un italian de un englez. Așa cum susțin antropologii, englezul se mișcă cît mai puțin posibil cînd vorbește, își ține capul sus și foarte rar îmbrățișează sau sărută o femeie în public. Chiar și insultele sînt tipic britanice: acesta ridică două degete pentru a spune: „o să vezi tu!”, iar dacă englezul aplaudă din vîrf de degete, foarte încet, înseamnă că spectacolul îi place deosebit de mult.

Specialiștii consideră că italianul este un rege al limbajului mîinii. Și totuși, de ce există atîta varietate în gesturi?

Autorul lucrării „Dimensiunea ascunsă”, antropologul Edward Hall, este primul care a studiat raportul dintre mișcare, spațiu și mediul înconjurător. Acesta a observat că americanului și englezului îi place să păstreze între el și interlocutor o distanță de un braț, distanță aproape insuficientă pentru un german, italian sau african. Altfel se pune problema cînd este vorba de o discuție între oameni de afaceri englezi și italieni. Pentru păstrarea distanței dintre ei, primul se îndepărtează, ceea ce suscită neîncredere din partea interlocutorului, care, jenat, avansează. Dacă americanii și francezii nu se mișcă, nu merg la fel, explicația este simplă: ei nu au aceeași noțiune despre „spațiu”, declară antropologul Lawrence Wylie, de la Universitatea Harvard, într-o lucrare de la începutul anilor '70. Obișnuit să fie în largul său, americanul se balansează în mers, își mișcă umerii și brațele; francezul, folosind însă un spațiu mai restrîns, se mișcă mult mai puțin.

Educația și istoria națională contribuie la modelarea gesturilor. „Gesturile americanilor nu sînt încă fixate, acestea sînt mereu adaptate. Este caracteristic pentru un popor tînăr, în comparație cu poporul francez, mai vechi, și care are deja fixate gesturile proprii”, afirmă Jacques Lecoq, autorul cărții „Teatrul gestului”. Jacques Lecoq este și fondatorul unei școli internaționale de mimă, mișcare și teatru, unde antropologul Lawrence Wylie a observat, timp de un an, gesturile elevilor de diferite naționalități. Anumite gesturi ale mîinii exprimă, și astăzi, povești care au supraviețuit de-a lungul timpului. De exemplu, încrucișarea degetelor are la origine un obicei secret al creștinilor, explică Desmond Morris.

Dacă televiziunea contribuie din plin la universalizarea comportamentelor gesturilor, totuși se păstrează specificul național. Faimosul „V” - simbolul anglo-saxon al victoriei -, introdus de Winston Churchill în timpul celui de-al doilea război mondial, este unul din puținele gesturi răspîndite în lume în mai puțin de 40 de ani. Tot atît de revelator este gestul de victorie - ridicarea degetului mare și al arătătorului, folosit de Corazon Aquino la sărbătorirea investiției la președinția Filipinelor în februarie 1986. „Această mișcare discretă, tipic filipineză, a simbolizat atașamentul la valorile tradiționale și la independența națională, în comparație cu fostul președinte Marcos, care utiliza clasicul V”, afirma Bernard Koechlin, directorul revistei „Gestul și imaginea”.

Raluca Ionescu

Aproximativ același gest, dar cu semnificații total diferite: 1. „OK” - pentru un american; 2. „zero” - pentru francezi; 3. Bani - pentru un japonez; 4. „te voi omori” - pentru un tunisian

Parcă mai ieri eram încă pe băncile școlii, când cite o oră plicticoasă părea fără sfârșit. Amintirile din copilărie sînt pline de momente ce păreau interminabile. Acum, în schimb, orele se scurg cu repeziune uimitoare, ba e dimineată, ba e după-amiază. Unde sînt ele? Cum au zburat ultimii ani de parcă ar fi fost o clipă?

Pe măsură ce se maturizează, omul percepe timpul în mod subiectiv: numitorul comun al experienței personale îl reprezintă timpul ce se scurge uimitor de repede. În acest sens, Marx avea să prevadă că întreaga economie va evolua spre „o economie a timpului”. Astăzi, unul din exponenții principali ai marii finanțe, Alfred Herrhausen, purtătorul de cuvînt al conducerii „Deutsche Bank”, declară că epoca noastră „suferă de o maladie caracteristică, pe care aș numi-o acționism și agitație”. Dacă la un pol se află economia de timp, la celălalt se situează goana continuă: nimeni nu își mai rezervă timp să mediteze în tihnă cînd ia o hotărîre.

Dietmar Kamper, profesor de sociologie în Berlinul occidental, făcînd considerații asupra societății capitaliste, vorbește de „timpul care moare”, pe care îl socotește cea din urmă victimă într-un lanț istoric devenit abstract: „De la omul-victimă la animalul-victimă, la planta-victimă, la banul-victimă, pînă la timpul-victimă”. Christoph Wulf, profesor de pedagogie la Universitatea din Berlinul occidental, vede evoluția societății occidentale sub dictatul „cronocrației”.

Omul și scurgerea vremii

Nici nu s-a instaurat bine „cultura nanosecundelor” (a miliarda parte dintr-o secundă), că au și apărut „rebelii timpului”: economistul Jeremy Rifkin (autorul volumului intitulat „Universul — un mecanism de ceasornic”) a introdus în circulație această noțiune. După ce a luptat în SUA împotriva tehnologiei genelor, militează acum pentru o concepție ecologică asupra timpului. Această situație pare paradoxală în civilizația tehnicistă: nimeni nu are timp, deși niciodată omul nu a dispus de atîta timp, ca în prezent. Este adevărat că, altădată, numai puțini ajungeau la vîrsta senectuții și că majoritatea mureau tineri; astăzi, însă, mașinile efectuează cea mai mare parte a muncii omului. „Timpul înseamnă bani” este deviza sub care s-au accelerat toate procesele productive, concomitent cu reducerea timpului de lucru. Dacă, la mijlocul secolului trecut, bărbații, femeile și chiar copiii lucrau 80 de ore săptămînal, la începutul secolului nostru s-a impus săptămîna de lucru de 48 de ore, care, ulterior, a fost și ea redusă. Ar fi firesc ca omenirea să „înoate” în timp; realitatea este, însă, contrarie.

Timpul cîștigat în producție este irosit pentru consum: creșterea economică în societatea de consum aduce după sine lipsa din ce în ce mai acută de timp — aceasta este concluzia la care a ajuns economistul suedez Staffan Linder.

Oamenii sînt stăpîniți de viteză: de pildă, locuitorii marilor orașe merg de două ori mai repede, decît cei dintr-un sat; diferența de ritm este valabilă și pentru viteza de a replica și de a vorbi.

Lipsă de timp... Evoluția civilizației moderne pare că i se împotrivesc: oamenii nu s-au putut deplasa niciodată atît de repede, ca în prezent. În ultimii 50 de ani, viteza traficului aerian a crescut de 20 de ori. Un reporter inspirat scria: în timp ce aștern pe hîrtie această frază, parcurg cel puțin 15 kilometri în aer la bordul supersonicului Concorde. Deci nu este indicat să mai folosesc tradiționalele fraze cu perioade lungi și metafore, ci fraze scurte, de circa cinci kilometri lungime”. Locul calului, ca viteză supremă, a fost luat de

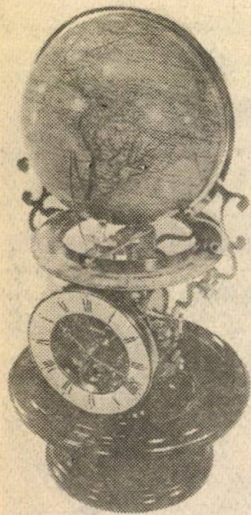
Harold Lloyd în filmul „Zgîrîie-nori” (1933)

deplasarea cu mijloacele mecanice de locomotie. Roțile în mișcare depășesc spațiile geografice, treptele rulante și lifturile fac parte din aceeași categorie, accelerînd zilnic deplasarea pe verticală. Informațiile sînt transmise aproape cu viteza luminii; tot ceea ce se întîmplă în lume intră din ce în ce mai repede, prin intermediul imaginii, în camera fiecăruia. La fiecare a 25-a parte dintr-o secundă, 300 000 de biți creează o nouă imagine televizată: un procedeu tehnic rapid, ce ilustrează perfect excesul de viteză. Sînt pe cale de a fi puse la punct și sisteme tehnice ce elimină pauzele din vorbirea umană pentru a transmite mai rapid știrile vorbite.

Noile mijloace de informare în masă transmit tot mai multe informații, iar lumea, la rîndul ei, produce din ce în ce mai multă știință: comunicarea tot mai rapidă dintre cercetare și economie se materializează dintr-un număr sporit de inovații. De la descoperirea fotografiei pînă la răspîndirea ei în masă, a fost necesară o perioadă de o sută de ani; de la descoperirea și pînă la darea în funcțiune a primului reactor nuclear — doar zece ani; iar de la descoperirea testului SIDA

pină la folosirea lui pe scară mondială — numai nouă luni. Calculatoarele sînt din ce în ce mai rapide: prelucrarea informației se face la viteză de o nanosecondă (a miliardu parte dintr-o secundă), în timp ce omul are nevoie de 500 de milioane de nanosecunde pentru a pocni din deget.

Profesorul parizian Paul Virilio se consideră inteimeitorul unei științe noi, în care se interferează istoria tehnicii, strategia războiului, urbanistica, estetica, fizica și metafizica: „dromologia”, respectiv scurgerea timpului, cursa contra-cronometru; din grecescul „dromos” = a fugi, competiție. Virilio vede dispărînd realitatea cotidiană în ritmul impus diverselor domenii; conform tezei sale, noi nu am mai percepe senzorial realitatea, ci am vedea totul ca dintr-un film: viteza de rulare a imaginii filmate, deci de 24 de imagini pe secundă, este și viteza de percepere a realității, iar omul

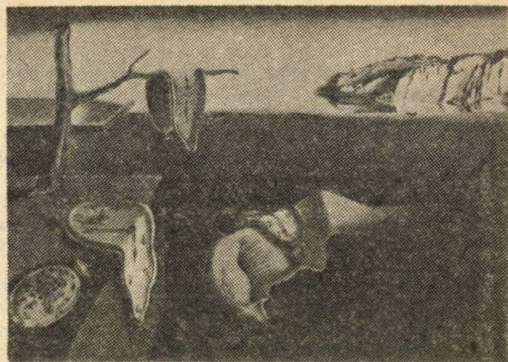

Ceas universal (din 1840)

înregistrează scurgerea timpului prin intermediul ceasului.

„Fără îndoială, una din cele mai geniale idei a omului a fost aceea de a măsura esența elementului trecător, a ceea ce nu poate fi văzut și sesizat concret — timpul”, scria Thomas Mann în „Muntele vrăjtit”. Cele mai vechi urme ale acestei genialități se găsesc în hieroglifele de acum 2 800 de ani înaintea erei noastre. Vechii egipteni măsurau trecerea timpului cu ajutorul apei; Grecia clasică se orienta după ceasul solar. Pină în evul mediu timpuriu, timpul în sine era ceva vag. Conștiința timpului era caracterizată prin modificarea ciclică a cerului și pămîntului. Mecanismul de ceasornic cu roți a fost descoperit probabil în Italia, în secolul al XIII-lea.

Lupta între epoca veche și cea nouă a devenit, timp de secole, lupta pentru exactitate în locul impreciziei, care a orientat omul spre mecanică și nu spre natură, ca mai înainte. Începînd cu ceasul din turnul bisericii și pină la ceasul de la mină, omul a putut dispune de un instrument stabil pentru măsurarea timpului. Nu mașina cu aburi, ci ceasul a devenit „mașinărie-cheie” a epocii industriale moderne, constată filozoful american Lewis Mumford. Ceasul cu roți ilustrează perfecțiunea spre care a tins omul și mașina; el simbolizează mai mult ca orice evoluția societății asemenea unei mașinării, cu scopul de a progresa continuu, precum mișcarea acelor ceasornicului. În 1884 a luat naștere conceptul orei internaționale sau a timpului universal; în vreme ce se depuneau eforturi pentru impunerea ei, scriitorul Herbert George Wells a imaginat un călător prin veacuri, care se putea mișca cu ajuto-

Salvador Dali: „Persistența memoriei” (1931; Muzeul de artă modernă din New York). Descoperirea socială a ritmului lent

rul „mașinii timpului” înainte și înapoi. Pină la urmă, s-a constatat că este nevoie de o mare precizie și, prin urmare, în 1911, lumea a fost împărțită riguros, conform orei internaționale, pornind de la meridianul Greenwich, iar secunda a devenit a 86 400-a parte dintr-o zi.

Omenirea s-a eliberat de perioada unei rotații a Pămîntului, nu întotdeauna identică, procedînd la o schimbare fundamentală: din Cosmos, ora arhaică a tuturor timpurilor, spre lumea invizibilă a particulelor. Din 1967, oscilațiile extrem de stabile în interiorul electronului atomului de cesiu reprezintă unitatea de măsură a timpului, indicată de cele trei ceasuri atomice de mare precizie din lume și transmisă mai departe. Între altele, o putem auzi mereu la telefon cînd ni se spune „La semnalul următor va fi ora...”

Isaac Newton descoperea, acum 302 ani, că timpul absolut, matematic și real, se scurge de la sine, fără vreo legătură cu un obiect exterior. În secolul nostru, fizicianul Albert Einstein a dezvăluit relația spațiu-timp ca un „mod al nostru de gîndire”: timpul nu trece la fel de repede în fiecare punct al Universului, el se scurge, chiar și în același loc, cu viteze diferite în raport cu cel ce îl percepe.

Am rămas newtonieni

În conștiința noastră nu s-a produs o revoluție în perceperea timpului: am rămas newtonieni. În timp ce fizicienii investighează cu asiduitate esența timpului, umanității au mers un pas mai departe în a explica modul de percepere a timpului de către om. Copilul nu are sentimentul timpului; el are nevoie de șase-opt ani pină a putea deosebi între trecut și prezent sau viitor; de abia după 12 ani conștiința timpului devine precisă. Jean Piaget, profesor elvețian de psihologie experimentală, a conchis în urma experiențelor efectuate: „A înțelege timpul înseamnă a depăși spațiul prin mobilitate spirituală”.

O serie de cercetări complicate au încercat să definească modul în care creierul percepe timpul și au elaborat un punct de vedere concludent. Fluxul evenimentelor transmite creierului un număr inenunțabil de informații despre modificările petrecute în lumea reală, ce trebuie clasificate după o schemă simplă: concomitente sau neconcomitente. Între semnale trebuie să fie un interval de cel puțin 3/1 000 secundă, pentru ca omul să le recepteze ca neconcomitente, deși la o asemenea viteză nu poate identifica succesi-

nea lor, ci numai zgomotul în sine. Omul reacționează de șapte ori mai lent la intervalele vizuale: ele sînt percepute ca neconcomitente numai la un interval de minimum 20/1 000 de secundă. Sîntem mai mult un animal auditiv, decît unul vizual.

Creierul trebuie să dispună de o logică a timpului pentru a compara și deosebi informațiile primite pe cale vizuală și auditivă: preocuparea actuală este de a descoperi modul de funcționare a acestei logici. Profesorul de psihologie medicală din München, Ernst Pöppel, arată că intervalul pentru ca două evenimente să fie percepute ca neconcomitente și în succesiunea lor reală este aproape același pentru diverse simțuri = 30/1 000 de secundă. De aici, el conchide că creierul trebuie să dispună de un mecanism cu ajutorul căruia compară evenimentele: o „mașină a timpului”, ce lucrează cu viteza de bază de 30/1 000 de secundă. Această perioadă pare să fie intervalul minim necesar omului, timpul real, „newtonian” al creierului, care este dobîndit prin experiență.

Descoperirile geniale ale gîndirii omenești fac ca trecutul să fie ceva ce nu este acum, iar viitorul — principiul trecerii la următorul acum. Pentru această construcție este necesară, pe lîngă „mașina timpului”, o „bancă de date” a memoriei. Faptul că ea a putut lua naștere, arată Pöppel, are sens numai într-o lume

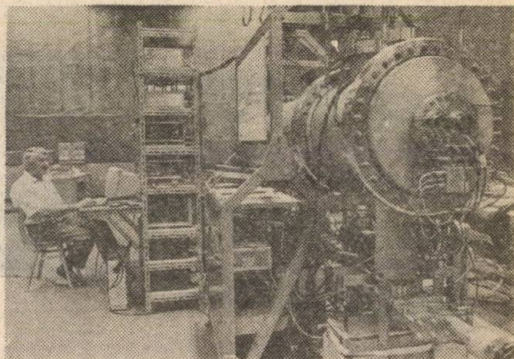
Satelit, Pămînt. Spectacolul lumii pătrunde tot mai rapid în locuințe

ce se situează între determinare și nedeterminare. Dacă nu ar avea loc veșnica revenire la ceva similar, nu ar mai fi nevoie de memorie. Pentru a putea aprecia mai bine experiențe trecute, creierul este capabil să facă salturi în trecut, contrar scurgerii timpului. Experiența reamintită nu este similară cu derularea înapoi a unui film, în care, de pildă, berea curge din gura celui ce o bea înapoi în pahar; ea urmează mereu săgeata timpului fizic. Acest sistem dublu care, pe de o parte, este fidel legilor fizicii, iar, pe de altă parte, contracarează, prin salturi în timp, trecutul trăit și viitorul, reprezintă — după Pöppel — condiția de bază pentru un anumit grad de liberă decizie.

Memoria este și cea care dă un flux continuu, chiar dacă nu uniform momentelor, acum, clasificate în cuante. Perceperea duratei — așa relevă experiențele — reiese din prelucrarea informațiilor în cadrul unor intervale precise de timp. Dacă omul dispune de un *input* redus, atunci multe îl depășesc în goană, minutele par a fi secunde. Dar cultura ceasului a întipărit în memorie continuitatea timpului „adevărat” și confirmă ceea ce știe omul din oscilația monotonă a mașinii sale a timpului. Simțim mereu „contractația timpului”, după cum a denumit-o Piaget — pe baza proporției inverse între timp și viteză; în mod straniu, mo-

mente intensive se extind în memorie. Acest „paradox subiectiv al timpului” — după cum a fost numit el științific — se explică prin aceea că creierul poate reține multe detalii în reconstruirea unei perioade de timp: atunci, ea devine îndelungată. Invers: fazele, în care nu s-au petrecut multe lucruri, rămîn scurte în memorie.

Durata subiectivă a timpului nu depinde numai de mulțimea informațiilor și a vitezei cu care au fost percepute, ci și de importanța lor pentru individ. Tot ce este nou accelerează timpul în momentul respectiv al întîmplării și este întipărit în memorie o perioadă îndelungată. Din copilărie rămîn multe în amintire, deoarece aproape totul are valoare de nou; pe măsura trecerii anilor, intervine un anumit automatism: multe le cunoaștem. Perceperea timpului este memorată, mai degrabă, prin „plăcut” sau „neplăcut”, decît prin „nou”. Pöppel arată că memoria este „molipsită” de sentimente. Orice *input* primește în creier și o încărcătură emoțională. În cazul în care ea este mică, are mai puțină importanță dacă este mai mult negativă sau mai mult pozitivă; astfel, informațiile respective sînt memorate ca puțin importante: omul este plictisit, nimic nu îl mai mișcă, timpul pentru el a devenit un flux ce curge monoton. O mare bucurie sau o mare durere provoacă, în schimb, momente atemporale: ele

Ceasul atomic al Institutului de Fizică din Braunschweig

durează la nesfîrșit și trec ca un fior plăcut sau înfiorător, dar sînt trăite intensiv. Vasile Conta nota: cele mai frumoase zile din viața noastră sînt acelea pe care le înmormîntăm în cripta amintirilor.

Din cercetarea timpului subiectiv se poate conchide: maladia socială a timpului frenetic este, într-o anumită măsură, o deficiență emoțională. Civilizația modernă produce un flux gigant de semnale, dar ele nu ating sfera afectivă. Fie că aparatele prezintă imagini în mișcare, fie că peisajele se schimbă o dată cu viteza deplasării, este aproape același lucru. Mobilitatea modernă creează timpul frenetic pînă la o anumită dezoorientare spațială — de pildă, dacă te trezești deseori într-o cameră de hotel nu mai știi unde ești. Timpul frenetic este și efectul maniei colective pentru nou, care, în fond, este din ce în ce mai puțin inedit.

În ultima perioadă, însă, se conturează un curent favorabil limitării ritmului trepidant, mai ales după ce s-a observat că viteza își cere tot mai multe victime, indiferent de domeniul în care acționează, începînd cu circulația pînă la procedeele tehnice cele mai sofisticate: ritm susținut, dar nu trepidant.

Omul trebuie înțeles ca un sistem oscilant, comparabil cu un ceasornic uriaș. Sînt cunoscute numeroase procese fiziologice care au ritmul zi/noapte: deci, în

fiecare oră sîntem într-o asemenea măsură altfel, încît s-a creat chiar și o cronofarmacologie pentru determinarea momentului cel mai prielnic de luare a unui medicament. Deși este format în conformitate cu macro-ceasul Universului, ciclul micro-ceasului uman nu este foarte exact. Pentru a sincroniza sutele de ritmuri, individul are nevoie de un impuls din exterior. Ceasurile biologice „bat” de la sine potrivit celor moștenite, dar ele trebuie mereu „potrivite” la ora exactă. Semnalele soarelui sînt considerate ca bătăi primordiale ale ceasului biologic: el bate prin intermediul hormonului denumit melatonină, a cărui prezență este diferită primăvara față de iarnă. Cine își schimbă bioritmul are, la început, dificultăți de acomodare. Deci, omul este un animal atavic și, totuși, un *zoön politicon*. De aceea, semnalele sociale pot înlocui, într-o anumită măsură, semnalele solare.

În prezent, cercetarea științifică în domeniul științelor naturii și-a schimbat concepția newtoniană; după

cum precizează omul belgian de știință, laureat al Premiului Nobel, I. Prigogine, lumea „deține o multitudine nestîrșită de timpuri interne”: generalul și individualul, universalul și particularul au un ceas propriu, cu un mers specific. Diversele forme ale conștiinței timpului rivalizează între ele; avem nevoie de toate și trebuie să folosim interacțiunea lor ca un potențial important pentru noi înșine.

Teoria relativității a demonstrat că timpul nu poate căpăta decît definiții locale, fiindcă depinde de starea de mișcare și de poziția ceasului în raport cu observatorul. Iată de ce ne vedem obligați să considerăm timpul o mărime strîns legată de mișcare și spațiu, încît există atîția timpuri diferiți, cite mișcări și locuri. Generalizînd, timpul aflat într-o unitate indisolubilă cu spațiul nu este o durată pură, indiferentă, ci e dependent de natura sistemelor materiale și de complexitatea lor structurală. Spațiul și timpul există ca posibilități ale materiei, ele sînt infinite, pentru că posibilită-

Stephen W. Hawking

SĂGEATA TIMPULUI

Privirea noastră despre natura timpului s-a modificat de-a lungul anilor. La începutul acestui secol, oamenii mai credeau într-un timp absolut. Adică fiecare eveniment poate fi etichetat cu un număr numit „timp” într-un sens unic și toate ceasurile bune din lume vor arăta același interval de timp între două evenimente. Oricum, descoperirea faptului că viteza luminii este înregistrată la fel de fiecare observator, indiferent de viteză cu care se mișcă el, a condus la teoria relativității — și, în cadrul ei, trebuie să abandonăm ideea că există un timp absolut unic. Dimpotrivă, fiecare observator va avea propria lui măsură a timpului în funcție de ceasul pe care îl are: ceasurile purtate de diverși observatori nu vor mai arăta același timp, ele nu vor mai coincide. În acest fel, timpul devine un concept mai personal, relativ față de observatorul care îl măsoară.

Cînd cineva încearcă să unifice gravitația cu mecanica cuantică, trebuie să introducă ideea de timp „imaginar”. Timpul imaginar este neafectat de direcțiile în spațiu. Dacă cineva poate merge spre nord, atunci se poate întoarce și porni spre

Stephen Hawking

sud; la fel, dacă cineva poate merge înainte în timpul imaginar, ar trebui să poată să se întoarcă și merge înapoi. Acest lucru înseamnă că nu poate exista nici o diferență importantă între direcțiile înainte și înapoi în timpul imaginar. Pe de altă parte însă, cînd privim timpul „real”, există o mare diferență între direcțiile înainte și înapoi, așa cum știm cu toții. Dar de unde vine această diferență între trecut și viitor? De ce ne putem aminti trecutul, dar niciodată viitorul?

Legile științei nu disting nici o diferență între trecut și viitor. Mai precis, așa cum am explicat, legile științei sînt neschimbate în cadrul combinației de operații (sau simetrii) cunoscute ca **C**, **P** și **T** (**C** înseamnă schimbarea particulelor în antiparticule. **P** înseamnă imaginarea în oglindă, în care stînga și dreapta sînt interschimbabile. Iar **T** înseamnă inversarea direcției de mișcare a tuturor

*Un capitol din lucrarea sa „O scurtă istorie a timpului”

tea existenței materiei este infinită.

Pe plan general-uman, deci istoric, scurgerea timpului a scos în evidență un timp istoric latent și unul accelerat. *Timpul istoric latent* este timpul uman-social al vieții colective în care predomină inerția, vechiul; el este caracterizat prin totul e normal și în perfectă ordine. *Timpul istoric accelerat* este timpul uman-social în care se pășesc tiparele obișnuite de viață socială, se accelerează inițiativele, se cultivă și se realizează noul concretizat în salturi calitative.

La nivel macrosocial, a stăpîni „mașina timpului” înseamnă a avea o existență socială, cu scopul de a conferi sensuri noi existenței umane temporale. Lupta cu timpul se duce pe plan social și pe plan individual. Călătoriile în timp au constituit de-a pururi o tentație irezistibilă. Explozia informațională actuală nu mijlocește numai accelerarea ritmului inovațiilor, după cum s-a menționat deja, ci poate, dacă nu este direcționată corect, să determine standardizarea, mecanizarea și

uniformizarea vieții. Informațiile — al căror flux crește din punct de vedere numeric, valoric și al vitezei — pot fi folosite ca arme în lupta cu timpul, adică în strădania de a transforma mai rapid viitorul posibil într-un prezent real. Aceasta implică selectarea informațiilor, cu care sîntem bombardat zilnic, în funcție de criterii de calitate și transformarea lor în cunoștințe. Cursa contra-cronometru, timpul frenetic, ritmul trepidant fac ca lumea să devină mai mică după cucerirea Lunii, explorarea celorlalte planete ale sistemului nostru solar; toate acestea sînt expresia timpului informațional pe care îl trăim. Monotonia, plictisul sînt bolile societății stagnante, pentru care nu există viitor și, ca atare, nici prezentul nu mai este un cîmp al autorealizării umane.

Magda Cadia

(Traducere și adaptare după „DER SPIEGEL”)

particulelor: de fapt, rularea mișcării invers.) Legile științei care guvernează comportamentul materiei în toate situațiile normale rămîn neschimbate în cazul combinației celor două operații C și P. Cu alte cuvinte, viața va fi aceeași pentru locuitorii altei planete care ar fi imaginată în oglindă a noastră și ar fi alcătuită din antimaterie în loc de materie. Dacă legile științei rămîn neschimbate în cazul combinației operațiilor C și P, ca și în cazul combinației C, P și T, ele trebuie să rămîn neschimbate, și în cazul operației T singure. Am văzut, este o mare diferență între direcțiile înainte și înapoi ale timpului real în viața obișnuită. Să ne imaginăm o ceașcă de cafea care cade de pe masă și se sparge în bucăți pe podea. Dacă filmăm acest eveniment, oricine poate spune cînd filmul este dat înainte și cînd este dat înapoi. Dacă dăm filmul înapoi vom vedea cum cioburile de pe podea se strîng laolaltă formînd o ceașcă de cafea care se ridică pentru a se așeza pe masă. Veți putea fără nici un efort să recunoașteți că filmul a fost dat înapoi, pentru că acest fel de comportament nu este niciodată observat în viața obișnuită. Dacă s-ar întîmpla așa ceva, meșterii sticlari s-ar lăsa de meserie. Explicația care se dă de obicei la întrebarea de ce nu vedem cioburile strîngîndu-se de pe podea, alcătuiind o ceașcă de cafea care se ridică pe masă, este că acest lucru este interzis de a doua lege a termodinamicii. Aceasta spune că, într-un sistem închis, dezordinea, sau entropia, crește întotdeauna cu timpul. Cu alte cuvinte, este o formă a legii lui Murphy: lucrurile au tendința întotdeauna să meargă prost! O ceașcă intactă pe masă este o stare de înaltă ordine, dar o ceașcă spartă pe podea este o stare de dezordine. Noi putem parcurge drumul de la ceașcă de pe masă din trecut spre ceașcă spartă din viitor, dar niciodată drumul invers.

Creșterea dezordinii sau entropiei cu timpul este un exemplu a ceea ce se numește o săgeată a timpului, ceva care distinge trecutul de viitor, dînd timpului o direcție. Există cel puțin trei săgeți diferite ale timpului. Prima este săgeata termodinamică a timpului, direcția timpului în care dezordinea sau entropia crește. Apoi, există o săgeată psihologică a timpului. Aceasta este direcția în care noi simțim că trece timpul, direcția în care noi ne amintim trecutul dar niciodată viitorul. În fine, mai există și o săgeată cosmologică a timpului. Aceasta este direcția timpului în care

Universul se dilată în loc să se contracte. În acest capitol voi argumenta de ce condiția unui univers fără margini împreună cu principiul entropiei slabe pot explica faptul că toate cele trei săgeți sînt îndreptate în aceeași direcție — și; mai mult, de ce o săgeată bine definită a timpului trebuie să existe. Voi mai argumenta că săgeata psihologică este determinată de săgeata termodinamică și ca aceste două săgeți e necesar să arate întotdeauna spre aceeași direcție. Dacă este acceptată ideea Universului fără margini, vom vedea că este nevoie de definirea unei săgeți termodinamice și cosmologice a timpului, dar că ele nu arată spre aceeași direcție în cazul întregii istorii a Universului. Oricum, voi argumenta că numai cînd ele arată în aceeași direcție există condiții potrivite pentru dezvoltarea unor ființe inteligente care pot pune această întrebare: De ce dezordinea crește în aceeași direcție cu timpul, identică cu aceea în care Universul se dilată?

Voi aborda, mai întîi, săgeata termodinamică a timpului. Legea a doua a termodinamicii pornește de la faptul că întotdeauna există mai multe stări de dezordine decît stări de ordine. Să considerăm, de exemplu, piesele unui mozaic, joc binecunoscut. Există unul și numai un singur aranjament în care piesele alcătuiesc o imagine completă. Pe de altă parte, există un foarte mare număr de aranjamente în care piesele sînt în dezordine și nu alcătuiesc o imagine. Să presupunem că un sistem pornește de la o stare de ordine. Cu trecerea timpului, acest sistem va evolua în concordanță cu legile științei, și starea lui se va schimba. După un timp oarecare este foarte probabil că sistemul se va afla într-o stare de dezordine mai cîrînd decît într-una de ordine, pentru că, am văzut, există mai multe stări de dezordine. De aceea, spunem că dezordinea crește în funcție de timp, dacă sistemul se supune condiției inițiale de înaltă ordine.

Să presupunem că piesele jocului nostru de mozaic se află într-un aranjament ordonat în care formează o imagine. Dacă scuturăm tabla pe care stau piesele, acestea vor căpăta alt aranjament. Acesta va fi, probabil, un aranjament dezordonat în care piesele nu vor mai forma o imagine normală, pur și simplu pentru că există mai multe aranjamente dezordonate. Cîteva grupuri de piese mai pot forma încă părți ale imaginii, dar cu cît vom scutura mai mult tabla, cu atît se vor strica

și acele grupuri de piese, și totul va fi amestecat, fără să mai poată forma nici o imagine. Astfel, dezordinea pieselor va crește, probabil, odată cu timpul, dacă piesele se supun condiției inițiale de a pleca dintr-o stare de înaltă ordine.

Să presupunem că s-a decis ca Universul să se sfârșească într-o stare de înaltă ordine, dar că nu contează starea în care el a luat ființă. La început, probabil că Universul era într-o stare de dezordine. În această situație, ar însemna că dezordinea descreește cu timpul, iar noi am putea vedea cum ceașca se formează din cioburi și se ridică întreagă pe masă. Oricum, orice ființă umană care ar vedea această imagine ar trăi într-un univers în care dezordinea descreește odată cu timpul. Voi spune că aceste ființe au o săgeată psihologică a timpului care privește înapoi. Adică ei își vor aminti evenimente din viitor, dar nu-și vor putea aminti evenimentele din trecutul lor. Când ceașca s-a spart, ei își vor aminti că aceasta era pe masă, iar când ceașca va fi pe masă ei nu-și vor mai aminti că ea a fost spartă pe podea. Este destul de dificil de vorbit despre memoria umană, pentru că nu știm, în detaliu, cum funcționează creierul. Știm, oricum, totul despre modul în care lucrează memoria unui computer. De aceea, voi discuta despre săgeata psihologică a timpului la computere. Cred că e rezonabil să susținem că săgeata computerelor este identică cu cea a omului. Dacă nu ar fi așa, cineva ar putea da o lovitură la bursă folosind un computer care să-și amintească prețurile de mîine ale acțiunilor!

Memoria unui computer este, în fond, un instrument care conține elemente ce pot exista în ambele stări. Un exemplu la îndemînă este abacul. În forma lui cea mai simplă, abacul este format din fire; pe fiecare fir se află o bilă care poate fi așezată în una din două poziții. Înainte ca o dată să fie înregistrată în memoria unui computer, memoria acestuia este într-o stare dezordonată, cu probabilități egale pentru cele două stări posibile. (Bilele abacului sînt poziționate aleator pe firele lui). După ce memoria interacționează cu sistemul care urmează a fi amintit, aceasta se va afla într-o stare sau în alta, în concordanță cu starea sistemului. (Fiecare bilă a abacului va fi la stînga sau la dreapta pe firul abacului). Astfel, memoria a trecut dintr-o stare dezordonată într-o stare ordonată. Dar pentru a fi siguri că memoria este într-o stare corespunzătoare, este necesar să folosim o anumită cantitate de energie (pentru a muta bila pe firul abacului sau pentru a alimenta computerul, de exemplu). Această energie este disipată sub formă de căldură, care face să crească cantitatea de dezordine în Univers. Ceva poate demonstra că această creștere în dezordine este întotdeauna mai mare decît creșterea în ordinea memoriei înșăși. Astfel, căldura eliberată de ventilatoarele de răcire a computerului semnifică faptul că, atunci cînd un computer înregistrează o dată în memorie, cantitatea totală de dezordine în Univers crește. Direcția timpului în care un computer își amintește trecutul este aceeași cu cea în care dezordinea crește.

Sensul nostru subiectiv al direcției timpului — săgeata psihologică a timpului — este, astfel, determinat în creierul nostru de săgeata termodinamică a timpului. Deci, ca și un computer, trebuie să ne amintim lucrurile în ordinea în care entropia crește. Această situație face din legea a doua a termodinamicii un lucru aproape neînsemnat. Dezordinea crește cu timpul, deoarece noi măsurăm

timpul în direcția în care dezordinea crește. Nu poate exista un pariu mai sigur ca acesta!

Dar de ce trebuie să existe săgeata termodinamică? Sau, cu alte cuvinte, de ce trebuie să fie Universul într-o stare de înaltă ordine la unul din capetele timpului, la acel capăt pe care noi îl numim trecut? De ce să nu fie Universul într-o stare de dezordine în toate timpurile? În fond, această situație pare mult mai probabilă. Și de ce este direcția timpului în care dezordinea crește aceeași cu cea în care Universul se dilată?

În teoria clasică a relativității generalizate, nimănui nu poate prevedea cum a început Universul, pentru că toate legile științei cunoscute s-au spulberat în singularitatea „big-bangului”. Universul ar fi putut porni dintr-o stare de ordine. Acest lucru ar fi condus la existența săgeților termodinamice și cosmologice bine definite, așa cum le observăm. Dar Universul putea, la fel de bine, să irumpă dintr-o stare de dezordine. În acest caz, Universul ar fi deja într-o completă stare de dezordine, astfel încît dezordinea n-ar mai crește cu timpul. Ea ar rămîne constantă, situație în care n-ar mai exista o săgeată termodinamică bine definită sau ar descreește, caz în care săgeata termodinamică a timpului ar fi îndreptată în direcția opusă săgeții cosmologice a timpului. Nici una din aceste ultime două posibilități nu se pun de acord cu ceea ce noi observăm. Oricum, așa cum am văzut, relativitatea generală clasică își prezice propria desființare. Cînd curbura spațiu-timp devine foarte largă, efectele gravitaționale cuantice importante și teoria clasică vor înceta să mai fie o bună descriere a Universului. Va trebui folosită teoria cuantică a gravitației ca să înțelegem cum a început Universul.

În teoria cuantică a gravitației, pentru a specifica starea Universului, ar trebui să spunem cum s-au comportat posibilele istorii ale Universului la marginea spațiu-timp în trecut. Am putea evita această dificultate a descrierii lucrurilor pe care nu le știm și nu le putem ști, numai dacă acele istorii satisfac condiția de fără margini: ele sînt finite în întindere, dar nu au margini și singularități. În acest caz, începutul timpului ar fi un punct spațiu-timp regulat și neted, iar Universul și-ar fi început expansiunea într-o stare de ordine. Nu putea fi complet uniform, pentru că aceasta ar viola principiul incertitudinii, al teoriei cuantice. Trebuie să fi fost mici fluctuații în densitatea și viteza particulelor. Condiția care implică lipsa marginilor presupune, oricum, că aceste fluctuații erau cit se poate de mici, consecvente cu principiul incertitudinii.

Universul ar fi început cu o perioadă de expansiune exponențială sau „inflaționistă” în care el ar fi crescut în mărime cu un factor foarte ridicat. În timpul acestei expansiuni, fluctuațiile de densitate ar fi rămas mici la început, dar mai tirziu ar fi început să crească. Regiunile în care densitatea era mai mare decît media ar fi avut o expansiune mult încetinită, datorită atracției gravitaționale a extramasei. Eventual, aceste regiuni ar fi încetat să se mai extindă și au colapsat pentru a forma galaxii, stele și ființe umane ca noi. Universul a pornit, deci, într-o stare de ordine netedă și a devenit aglomerat și dezordonat cu trecerea timpului. Aceasta explică existența săgeții termodinamice a timpului.

Dar ce s-ar întâmpla în cazul în care Universul și-ar opri expansiunea și ar începe să se contracte? S-ar inversa săgeata termodinamică a tim-

pului și dezordinea ar începe să descrească odată cu timpul? Această situație ar conduce spre o mulțime de posibilități științifico-fantastice pentru oamenii care ar supraviețui momentului de încetare a expansiunii și începere a fazei de contracție. Vor vedea acei oameni cești care se formează din cioburi și care sar intacte pe masă? Vor fi ei în stare să-și amintească prețurile de mâine ale acțiunilor pentru a face avere la bursă? Pare cam academic să ne facem griji în privința a ceea ce se va întâmpla în clipa în care Universul va începe să se contracte, fiindcă acest lucru nu se poate întâmpla mai devreme de 10 miliarde de ani. Dar există un fel mai rapid de a afla ce se va întâmpla atunci: să sărim într-o gaură neagră. Colapsarea unei stele pentru a forma o gaură neagră seamănă foarte mult cu fazele finale ale colapsării întregului Univers. Astfel, dacă dezordinea va descrește în faza de contractare a Universului, ne putem aștepta ca ea să descrească și în interiorul unei găuri negre. Probabil că, dacă un astronaut va cădea într-o gaură neagră, el va fi în stare să facă avere la ruletă, amintindu-și unde a căzut bila înainte de a-și

plasa banii pe un număr. (Din păcate, înainte de a apuca să plaseze banii undeva, el va fi demult transformat în spaghetti. Și nici nu va fi în stare să ne spună nimic despre inversarea săgeții termodinamice sau să-și plaseze banii la vreo bancă, deoarece va fi prins, ca într-o capcană, de marginile găurii negre.)

La început, am crezut că dezordinea va descrește atunci când Universul va reolapsa. Asta din cauză că credeam că Universul trebuie să se întoarcă la starea de ordine, o dată ce devine mic din nou. Asta ar fi însemnat că faza de contractare ar fi fost ca inversarea timpului în faza de expansiune. Oamenii din faza de contractare ar fi trăit viața invers: ei ar fi murit înainte de a se fi născut și ar fi întinerit în vreme ce Universul se contracta.

Ideea este atrăgătoare fiindcă presupune o frumoasă simetrie între faza de expansiune și cea de contractare.

George Cușnarencu
(traducere și adaptare)

Geniu sau falsă glorie?

Cartea britanicului Stephen Hawking „O scurtă istorie a timpului” se bucură de mare succes în Franța, după Marea Britanie și Statele Unite. Unii oameni de știință nu ezită să-l compare pe autorul „singularității inițiale” cu Einstein. Alții, totuși, consideră că succesul său este, înainte de toate, un fenomen artificial, provocat indirect. Thibault Damour și Jean Claude Pecker își exprimă opinia - foarte diferită - despre această lucrare.

„Intenții strălucite cărora viitorul le va face dreptate”

Un interviu cu Thibault Damour*

Le Nouvel Observateur — Sinteți, pare-se, un admirator fanatic al cărții lui Stephen Hawking...

Thibault Damour — Această carte are o mare calitate: își ia cititorii în serios. Fără nici o concesie, permite fiecăruia să participe din plin la evoluția celor mai recente idei din acest domeniu. De aici și lecătura ei cam dificilă. În jurul lui Hawking se petrece

un fenomen mediatic (în mediile de informare în masă), dar oamenii care l-au cumpărat cartea din acest motiv sau din snobism vor avea o surpriză dureroasă. Căci Hawking este riguros: justifică, explică totul, nu lasă nimic nedescoperit. În consecință, e greu de citit.

N.O. — E un geniu?

T.D. — Noțiunea de „geniu” nu este o noțiune științifică. Să admitem că „geniu” este acela care determină revoluții decisive chiar în bazele științei. În știință, de exemplu, se pot cita Heisenberg, Newton sau Einstein. În acest sens, Hawking poate că nu este un geniu. Cu toate acestea, Stephen Hawking a adus multe contribuții personale foarte importante pentru mersul înainte al ideilor.

N.O. — Contribuții accesibile profanilor?

T.D. — Hawking s-a afirmat prin teoria matematică a zonelor în care **timpul nu mai există**. Nu e ușor de explicat. Să spunem, totuși, că descoperirea sa celebră este aceea — absolut teoretică — a radiațiilor „găurilor negre”. Înainte de el, se credea că „găurile negre” — aceasta chiar era definiția lor — erau incapabile să lase să scape vreo radiație.

N.O. — Deci, datorită lui Hawking, „găurile negre” emit, în sfârșit, radiații. Dar aceste radiații pot oare fi măsurate sau cel puțin constatate? Ar fi de mirare, în măsura în care nu s-a adus încă niciodată dovada existenței vreunei „găuri negre”...

T.D. — Presupusa radiație a „găurilor negre” se numește, de acum, „radiația lui Hawking”. Desigur, aceasta nu există decât pe hirtie. Nu a fost încă observată, cu atât mai puțin măsurată. Existența sa este, totuși, clar atestată pe plan teoretic. Dar radiația lui Hawking este asociată cu micile „găuri negre”. Faptul că nu reușim să le detectăm ne oferă o informație suplimentară: este dovada că „big bang”-ul nu a creat — cel puțin nu în cantitate semnificativă — mici „găuri negre”. Acest lucru ne permite să ne rafinăm ipotezele privind faimosul „big bang”. Această descoperire teoretică a radiațiilor „găurilor negre” a suscitat, mai ales, opinii importante, sugerind o sinteză între mai multe domenii ale fizicii.

N.O. — Să îndrăznim, totuși, să spunem lucrurilor pe nume: satisfacția intelectuală a acestei „sinteze teoretice” va scăpa celor mai mulți.

T.D. — E o carte relativ greu de citit pentru marea public. Este, deci, o satisfacție pentru care tre-

* Profesor la Institut des Hautes Etudes scientifiques (Institutul de Înalte Studii Științifice), director de cercetări la CNRS.

186

La frontiera dintre drept și știință

● **BIOTEHNOLOGIE. SAVANȚII PUȘI ÎN AFARA LEGII? MANIPULĂRI GENETICE. CLONĂRI. EXTRAGERI DE ORGANE CULTURI IN VITRO.**

AZI SE POATE FACE TOTUL, DAR AVEM DREPTUL? — se întreabă publicația „Le Nouvel Observateur” din care extragem cele ce urmează.

Manipulări genetice, experimente pe viu, tehnologii de reproducere, miine clonări: erijindu-se din ce în ce mai mult în „stăpîn și proprietar al naturii”, nu cumva omul riscă să se distrugă pe sine însuși? Întrebarea este adresată științelor biologice, datorită stadiului lor actual de dezvoltare. Pot fi brevetate organisme vii obținute prin manipulări genetice, tot așa cum sînt brevetate mașinile? Pot medicii americani să extragă splina unui bolnav de leucemie, să-i pună în cultură țesuturile sale bogate în limfocite rare, iar, în final, să breveteze un produs de cancer sau SIDA? Bolnavul respectiv ar putea să-și revindică, în fața tribunalelor, dreptul său de proprietate asupra unui produs obținut pe baza unor fragmente desprinse din corpul său? Se pot oare extrage țesuturi din embrioane cu scopul de a fi transplantate la copii cu malformații genetice?

Citeva întrebări printre altele, care se pun la frontiera dintre drept și știință, dintre etică și politică și care se rezumă la două probleme. Cea a însușirii corpurilor de către știință, în scopuri terapeutice sau experimentale, și cea a dreptului individului asupra propriului său corp, în numele libertății sale. După ce s-a discutat discret în comitete de etică, disputa se desfășoară azi public, de pe două poziții: în numele științei și pentru progres, unii susțin libertatea savanților de a experimenta. Alții însă afirmă, în numele eticii, că nu ne putem permite orice, iar progresul nu poate fi un scop în sine.

Balanțul juriștilor este dur: dreptul este astăzi incapabil să ofere ceea ce se așteaptă de la el, respectiv norme care să definească lăcitul și ilăcitul în materie de manipulare a ființei umane. Tradiția ne-a învățat că dreptul nu definește un adevăr,

ci el pronunță judecăți pe baza adevărilor stabilite și recunoscute. Dar ce devine dreptul, în cazul acesta, în domeniile despre care am vorbit? Juristul se confruntă cu adevăruri contradictorii, somat să între într-o problematică care nu mai este a lui. Nu se poate stabili statutul juridic al persoanei cînd sîntem supuși unor concepții contradictorii: cea a omului de știință, stabilită în termeni biologici, cea a indivizilor, în numele libertății.

În opinia filozofului Bernard Edelman, criza dreptului occidental este pusă în relație cu criza civilizației: este vorba, spune el, despre o răsturnare a raportului dintre om și natură. Omul sfîrșitului de secol XX își propune o stăpînire totală a naturii, fie subjugînd universul fizic, aceasta în numele rentabilității industriale, fie admițînd că preocuparea pentru individ poate da oricui dreptul să-și manipuleze singur corpul. E o adevărată provocare. În numele tehnicii, planeta ar fi, deci, socotită și folosită ca un fond ineputabil de bogății destinate să satisfacă necesitățile economice, iar, în numele libertății, individul își poate da friu liber capriciilor, pînă într-atît încît și-ar putea nega chiar specificul său uman. Aceste idei — subliniază articolul din „Le Nouvel Observateur” — nu ar putea defini decît o caricatură a atitudinii occidentale moderne prin excelență, pe care și-o însușește dreptul american, care, reducînd dreptul la contract, este foarte aproape de a accepta inacceptabilul: omul care se vinde ca un sclav, cu singura condiție ca el să consimtă.

Alain Finkielkraut extrage, la rîndul său, învățămintele filozofice din criza în care se găsește omul astăzi. Este momentul să se știe că nu se poate face totul și că libertatea implică limite de siguranță. Omul nu este liber să devină sclav, omul nu

ÎN LUMEA ȘTIINȚEI

poate deveni o proprietate; nu-și poate vinde corpul, nici măcar pentru știință. Există, deci, o limită de disponibilitate față de corpul uman, dincolo de care nu mai putem acționa. Omul nu poate „consuma” natura după bunul lui plac, ca și cum ar fi proprietatea lui, ci trebuie s-o socotească un patrimoniu comun, încredințat lui, dar care trebuie lăsat moștenire generațiilor viitoare. Iată de ce se impune, într-o expresie foarte sintetică, o chibzuire a normelor apte să limiteze voința de putere a omului față de mediul înconjurător, să stăvilească fantezmele demiurgice ale științei, capriciile individului născute din dorințele sale de libertate.

În „Era individului” (1985), Alain Renaut spune că sîntem îndreptății să alegem o altă perspectivă care, departe de a face economie cu drepturile omului, va încerca, dimpotrivă, să le articuleze în conformitate cu această nouă imagine a vieții. Indiferent dacă se adoptă o atitudine înțelegătoare în fața exceselor individualismului, sau dacă se manifestă îngrijorare pentru derivatele omului către un narcisism îndărătnic față de orice regulă, sau se exprimă o atitudine favorabilă multor manipulări, aceste lucruri trebuie considerate hotărîtoare pentru destinul idealului modern de libertate al ființei umane.

Traducere și adaptare de
Paula Angelescu

Povestea „turnului de fier”

● În limba franceză, substantivul „turn” este de genul feminin. Din acest motiv, turnului Eiffel, simbolul Parisului și al Franței, i se mai spune și „Doamna de Fier”. În 1989, venerabila „doamnă” a împlinit vârsta de 100 de ani, prilej cu care întreaga mitologie creată în jurul impozantului personaj metallic, pe cit de adulat, pe atît de birfit, a fost din nou scoasă la lumină.

PROPUNERI CEL PUȚIN CIUDATE

Povestea începe la 2 mai 1886, cînd **Le Journal officiel** publică regulamentul concursului avînd ca temă înălțarea unui monument destinat aniversării, peste trei ani, a centenarului revoluției franceze, dată ce va coincide și cu deschiderea Expoziției universale. „Arhitecții și inginerii - precizează decretul - trebuie să studieze posibilitatea ridicării, pe Cîmpul lui Marte, a unui turn de fier avînd ca bază un pătrat cu latura de 125 m, dacă îl găsesc potrivit. Ei vor putea prezenta și alt plan, fără sus-zisul turn”. În 15 zile, concurenții trebuie să supună schițele unei comisii de studiu, comisie numită de ministrul comerțului, Edouard Lockroy.

Sînt înaintate peste o sută de propuneri, printre care un turn-stropitoare, care să răcorească orașul în zilele de caniculă; un altul, purtînd în vîrf un foc electric, care să permită „citirea ziarului în toiul nopții, ca în plină zi”, precum și plimbarea nestingherită pe străzi a oamenilor cinstiți, fără să se mai teamă de hoți; s-a propus chiar și o gigantică ghilotină comemorativă, înaltă de 300 m.

La 12 iunie 1886, comisia face cunoscută alegerea.

Lockroy și prefectul Poubelle (care a devenit celebru impunînd folosirea cutiilor de gunoi ce-i poartă numele) vor semna, în ianuarie 1887, cu inginerul Gustave Eiffel, un contract prin care acesta va primi o subvenție de 1 500 000 de franci pentru executarea proiectului avînd o valoare totală estimată la 7 800 000 de franci. Constructorul va avea dreptul să dispună de turnul său, cum va crede de cuviință, timp de 20 de ani (cea ce constructorul și face, înființînd, încă din 1888, Societatea anonimă pe acțiuni a turnului Eiffel). După închiderea Expoziției universale, prevăzută pentru sfîrșitul lunii octombrie 1889, monumentul va deveni proprietatea orașului Paris.

Publicarea hotărîrii stîrnește un val de indignare. Iubitorii de frumos protestează împotriva „coloanei de tablă nituită” (Francois Copée), a „scheletului dizgrațios” (Guy de Maupassant), care amenință să masacreze armonia arhitecturală a Capitalei. Charles Gounod, Lecomte de Lisle, Sully Prudhomme, Maupassant și alții - patruzeci și șapte la număr - trimit, în februarie 1888, un protest scris directorului lucrărilor expoziției: „iubitorii pasionați ai frumuseții, pînă acum intacte, a Parisului” se revoltă „împotriva ridicării, în inima Capitalei noastre, a inutilului și monstruosului turn Eiffel pe care nici măcar comerțala Americă nu l-ar vrea ... acest gigantic coș de fabrică, ce va strivi sub masa lui Louvre, Notre-Dame etc.”.

Sigur de el, Eiffel replică: „pentru că sîntem ingineri, credeți că, în același timp în care construim solid și durabil, nu ne străduim să o facem și elegant? Oare condițiile forței nu sînt, totdeauna, asemănătoare cu condițiile secrete ale armoniei?” În timpul acestui schimb de amabilități, pe Cîmpul lui Marte încep să-păturile pentru fundații. Eiffel încearcă să ajungă la stratul de nisip ce urmează să suporte întreaga greutate a edificiului. Presiunea suportată de picioarele turnului va fi de 4,5 kilograme pe centimetru pătrat, adică echivalentul aceleia pe care o exercită un om așezat pe un scaun. Sub locurile prevăzute pentru picioarele din nord și vest bălțese apele unui fost braț al Senei. Trebuie săpat și mai adînc. În cinci luni sînt dizlocați peste 30 000 metri cubi. Construcția propriu-zisă începe la 1 iulie 1887.

Gustave Eiffel, creatorul
celebrului turn parizian

NICI O EROARE, NICI O PILĂ, NICI O DALȚĂ...

Prima etapă este și cea mai dificilă. Înălțarea celor patru stâlpi, dispuși în cele patru puncte cardinale, până la 45 m deasupra solului, presupune sprijinirea lor cu stâlpi de lemn, deoarece, altfel, fiind înclinați, s-ar prăbuși sub propria lor greutate. Cele 18 038 piese sînt turnate, rînd pe rînd, în atelierul lui Eiffel, din Levallois, transportate pînă la Paris și asamblate la fața locului, pe Cîmpul lui Marte - teren oferit „Doamnei de Fier” de Consiliul municipal al Parisului. Grinzile primei platforme se potrivesc de minune cu picioarele turnului. Nici o eroare de calcul nu a fost făcută; conform legendei, nici o pilă, nici o dalță nu a fost întrebuintată la vreo ajustare. La 57 m înălțime, într-o baracă improvizată (pînă la ea sînt 345 de trepte), Gustave Eiffel organizează o primă petrecere, la care sînt invitați toți muncitorii, tehnicienii și inginerii.

Termenele sînt respectate cu strictețe. Această reușită se datorează nu numai excelenței organizării, ci și relațiilor, cu totul speciale, pe care Eiffel, le întreține cu muncitorii. Aproximativ 60 dintre ei sînt „fidelii”, cei care au mai lucrat cu el la poduri, viaducte, gări, un cazino, o sinagogă. Ceilalți, pînă la 250, au fost aleși după un criteriu eliminativ: talentul la acrobatică. Deși condițiile de muncă sînt foarte grele, durabile, sudorii, montorii, nituitorii, care înalță turnul, sînt învidiați de toți colegii lor de breaslă. Ziua de muncă, de nouă ore iarna, ajunge de douăsprezece ore în timpul verii. În afară de răul de înălțime, cei din vîrf trebuie să înfrunte vîntul și frigul. Ei sînt „hornarii”, cum le spun muncitorii din Levallois, „cei de jos” fiind priviți cu oarecare dispreț de „cei de sus”. La mai puțin de 8°C, minile se lipeșc de fierul folosit de Eiffel, material ce va produce o adevărată revoluție în construcții, înlocuind tradiționala fontă. Cu un salariu de 95 centime pe oră, ei cîștigă astfel de cinci ori mai mult decît un muncitor agricol. Eiffel creează un precedent în domeniul asistenței sociale. El construiește o cantină la primul etaj (mai tîrziu, la al doilea) al turnului și îl obligă pe patronul acestuia să fixeze prețuri moderate, compesind din veniturile proprii 65 de centime pentru fiecare masă servită. După terminarea primului etaj, are loc un accident tragic. În timpul pauzei de masă, un tînar care făcea echilibristică pe o grindă, stîrnind admirația logodnicii sale, se împiedică și cade. La 19 septembrie 1888, izbucnește greva. Muncitorii cer mărirea salariilor cu o primă de risc. Eiffel acceptă să suporte, din banii lui, reținerea de 2 la sută prelevată pentru asigurări, și lucrul este reluat patru zile mai tîrziu. La un nou conflict, nu mai cedează, și chiar și sindicatele îi dau dreptate. Cei ce se împotrivesc în continuare nu sînt concediați; li se interzice doar să lucreze mai sus de primul etaj. Pe șantierul turnului, pedeapsa acționează ca un stigmat.

La 30 martie 1889 este strîns ultimul din cele 2 500 000 de șuruburi ale turnului. „Tinăra doamnă”, invidiată de toți inginerii și arhitecții vremii, este înaltă de 300,65 metri, cîntărește 9 700 tone și va fi gata de a intra pe scena națională la 6 mai, ziua inaugurării Expoziției universale. Epopeea verticală a durat doi ani, două luni și cinci zile, și nu a costat decît o singură viață: aceea a nefericitului logodnic.

MAUPASSANT FACE HAZ DE NECAZ

În 31 martie, Gustave Eiffel invită 200 de persoane la „o petrecere intimă de șantier”. Invitați, în frunte cu membrii Consiliului Municipal al Parisului, trebuie

să urce pe scări. După o mie șapte sute zece trepte (astăzi sînt 1 792), nu au mai rămas decît vreo douăzeci care să înalțe drapelul. Poalele redingotelor filfii, unul sau două jobene zboară luate de vînt. Turnul Eiffel e gata.

În 1889, două milioane de persoane plătesc fie 2 franci, ca să urce pînă la primul etaj, fie 5, pînă în vîrf al turnului. Pentru ca scările să nu-i descurajeze pe vizitatori, Eiffel instalează, către sfîrșitul anului 1889 și, apoi, în 1900, două ascensoare hidraulice în picioarele de vest și est, ascensoare ale căror proiecte au fost, de asemenea, considerate drept revoluționare. Încă din primul an, Societatea turnului încasează șase milioane de franci ca beneficiu. Toate sumele avansate de acționari sînt rambursate. Timp de șase luni, cît durează expoziția, „Doamna de Fier” este adevărata suverană, exercitînd o domnie de necontestat asupra celor 60 000 de expozante. La primul etaj, braseria, restaurantul rusesc, barul anglo-american atrag toate notabilitățile Parisului. Maupassant, contestatatorul, notează resemnat că, dacă vrea să invite un prieten la masă, acesta nu acceptă decît „cu condiția ca ea să aibă loc în turnul Eiffel”. „La urma urmei - scrie Maupassant, făcînd haz de necaz - este singurul loc de unde nu îl vîd”. Într-o seară, Eiffel își invită oaspeții să încheie banchetul în apartamentul său de la etajul trei. Apartamentul constă dintr-o „sală de recepție - consemnează el -, cu baie bucătărie și toaletă, ca și din trei mici laboratoare de electricitate, meteorologie și fizică”. „Pavilionul rezervat”, cum îl numește proprietarul, este înzestrat cu telefon și lumină electrică,

în timp ce străzile sînt încă luminate cu felinare cu gaz. Charles Gounod, și el semnatat al petiției de protest împotriva construirii turnului, pleacă încîntat la patru dimineața, după ce interpretase, la pianul personal al lui Eiffel, o frumoasă melodie improvizată pe versuri de Alfred de Musset.

CARTEA DE AUR A TURNULUI

De-a lungul vremii, „Doamna de Fier” a fost totdeauna în pas cu moda, dovedindu-se capricioasă și costisitoare. La nașterea ei, a fost iluminată cu 10 000 de becuri cu gaz. Acestea au fost înlocuite cu 1 290 proiectoare exterioare, care, la rîndul lor, au cedat locul, din 31 decembrie 1985, la 292 de faruri ascunse în pliurile rochiei sale de oțel. La fiecare șapte ani, cei 155 000 de metri pătrați ai „crinolinei” de grinzi sînt revopsiți cu minuțiozitate. De obicei, șantierul durează doi sau trei ani. În cinstea bicentenarului de anul acesta, lucrul nu a durat decît douăsprezece luni. 10 tone de minium și 50 de tone de vopsea au fost necesare pentru ca 40 de zugravi acrobați să îmbrace „Doamna” într-o rochie care a costat 15 milioane de franci. Timp de un secol, greutatea ei a crescut simțitor. Dacă în 1889 cîntărea 9 700 tone, în 1981 avea 11 000. În timpul lucrărilor din 1980-1983, nivelul primului etaj a fost despovărat de aproximativ 1 340 tone de ciment și beton. A fost necesar, de asemenea, să fie revizuite toate dispozitivele de securitate, să fie verificat fiecare bulon, să fie instalate detectoare de incendiu, și, mai ales, a trebuit ca platforma etajului trei să fie înconjurată cu un grilaj pentru ca sinucigașii să nu se mai poată arunca în gol (într-un secol, între 349 și 370 persoane - statisticile nu sînt de

acord - și-au pus capăt zilelor, aruncîndu-se din înaltul turnului). Restaurarea turnului a costat, în total, 200 000 000 de franci.

Cele două ascensoare de pe vremea lui Gustave Eiffel au fost modernizate și continuă să funcționeze transportînd 650 persoane pe oră pînă la etajul doi. În 1965, piciorul din nord a fost înzestrat cu un lift electric avînd o capacitate de 1 000 persoane pe oră. Cel din piciorul din sud este rezervat clienților care urcă la restaurantul Jules Verne. În 1983, au mai fost instalate două ascensoare pentru asaltul final al etajului trei.

Între ora 1 și 6 dimineața, turnul este pustiu. Cu excepția „pavilionului rezervat”, unde două personaje stau așezate față în față la un birou îmbrăcat în piele verde. Cei doi sînt Gustave Eiffel și Thomas Edison, mai exact statuile lor executate în ceară, iar scena este o reconstituire exactă a evenimentului din 10 septembrie 1899, cînd inventatorul telegrafului a fost primit, oficial, de constructorul turnului. „Curajosului constructor al unui alt de gigantic și original specimen de construcție modernă - a scris Edison în Cartea de aur a turnului - din partea cuiwa care poartă cel mai mare respect tuturor inginerilor...”

Dimineața, primul vizitator este tehnicianul care urcă prin piciorul de est. Apoi, sosește echipa de curățenie. Cel mai tîrziu dintre ei are dreptul să adune monedele pierdute de turiști printre telescoapele panoramice. La 9,30, „în fine, turnul este deschis pentru vizitatori”. Sînt cuvintele scrise de Gustave Eiffel pe prima pagină a Cărții de aur.

Marina Șerbănescu

Construcții ce asaltează înălțimile

Au trecut o sută de ani de cînd s-au turnat fundațiile la faimosul turn Eiffel, care, cu înălțimea sa de 300 de metri, a depășit orice construcție realizată vreodată pe Terra. Contestat încă în faza de proiect, controversat în timpul construcției, dezaprobat după ce trona dominator deasupra Senei, în centrul Parisului, dar, devenit, curînd, emblemă, turnul Eiffel și-a sărbătorit în 1989, triumfal, centenarul. Este anual vizitat de circa 4 milioane de persoane.

Începuse era construcțiilor înalte, dar pînă în 1931 recordul turnului Eiffel nu a fost nici depășit, nici egalat. La începutul anilor '40, la New York și-a făcut apariția un zgîrție-nori cu înălțime neobișnuită pentru construcțiile de acest fel, întrecînd pînă și „monstrul de fier” din centrul Parisului. Era Empire State Building, „a opta minune a lumii” sau „catedrala cerului” - cum au numit-o locuitorii orgolioasei metropole. Această construcție are 102 etaje și 381 m înălțime, iar antena din vîrf (una dintre cele mai puternice din lume) îi sporește înălțimea cu 66 de metri, avînd plat forme pentru admirarea peisajului urban la etajele 86 și 102. Devenit celebru, Empire State Building este vizitat, anual, de 1,5 milioane vizitatori. Dar nici lui nu i-a fost hărăzită o suprațenie prea îndelungată, deși recordul său a stat în picioare aproape 40 de ani. În ultimele decenii, alte construcții au fost înălțate în di-

ferite orașe ale lumii, unele depășind bariera celor 400 de metri pe verticală.

Zgîrție-norii au continuat să asalteze cerul, iar alături de ei, chiar depășindu-i, au început să apară turnurile de televiziune. Așa, bunăoară, la începutul deceniului opt, tot în New York, la marginea insulei, pe malul apei s-au născut doi gemeni, numiți Twin Towers și cunoscuți în lume sub denumirea de World Trade Centre. Cu cele 107 de etaje și 420 de metri înălțime, au cîștigat supremația, dar numai pentru cîțiva ani, fiindcă în 1973, Compania Sear din Chicago - o altă metropolă americană - și-a construit un bloc turn cu 110 etaje și 443 metri înălțime. Cu antena instalată în vîrf, Sears Tower atinge înălțimea de 473 de metri.

Dar, înainte de a fi construiți acești doi giganti, în 1967, la Moscova, se înălța silueta sveltă a turnului de televiziune Ostankino, înalt de 540 de metri, cu punct de belvedere și restaurant la altitudinea de 331 de metri. Era prima dată cînd o construcție depășea înălțimea de 500 de metri.

În mai multe țări au fost construite turnuri de televiziune care au atins înălțimea de 300 și 400 metri: Tokyo-Tower, de 333 m, Berlin-Fernsehturm, 365 m etc.

În anul 1974, și turnul de televiziune din Moscova a fost nevoit să cedeze în favoarea lui C.N. Tower, turnul de televiziune din Toronto, înalt de 663 metri, situat pe malul lacului Ontario, care oferă o panoramă unică a metropolei canadiene, a lacului și împrejurimilor, pînă la distanța de 125 km. Vizitatorii se pot instala confortabil în restaurantul situat la 350 m. înălțime sau pot urca pînă la 447 m, unde se află un punct de belvedere. (C.V.)

"OMUL mafiei"

„Că ne place sau nu, gangsterul a devenit un fapt de viață”, scria revista „Newsweek” pe la începutul anilor 80. Oameni aflați în afara legii s-au îmbogățit prin jaf, fraude și asasinat, s-au organizat în grupuri cu structuri rigide, profită de corupția răspândită în toate mediile și recunoscută ca atare, sfidând o întreagă societate. Nimeni nu neagă tentativele nenumărate de a stăvilii corupția și crima, dar, cu toate eforturile, fărâdelegile devin un fapt cotidian, alimentate și înlesnite de însuși sistemul bazat pe obținerea, cu orice preț, a profitului. Generațiile mai vechi de gangsteri sînt înlocuite de altele, cu metode mult mai brutale, implicate în afaceri și mai ample. Șefii lumii interlope sînt arestați și trimiși la închisoare pentru mulți ani, dar peste noapte sînt înlocuiți de alții și mai duri, înconjurați de adevărate armate de avocați verșoi gata să descopere nenumărate chichife în legi pentru a-i prezenta basma curată.

În fruntea lumii crimei organizate se află mafia – în Italia, Cosa Nostra – în Statele Unite, cu rădăcini comune și activități îngemănate. Prea puțin cunoscut în structura și amploarea lor, în urmă cu câteva decenii, astăzi, aceste organizații au fost dezvăluite ca grupuri de gangsteri gata să-și umfle buzunarele cu bani, prin orice fărâdelege, pe seama celorlalți. Dar, dacă ce se întâmplă cu aceste organizații în Italia și SUA a apărut și apare frecvent în paginile presei, nici aceste țări nu sînt singurele în care acționează gangsterii și nici organizațiile nu dețin pretutindeni controlul. Grupuri de răufăcători înrudiți sau nu cu cei de origine italiană s-au răspândit și în alte zone ale lumii, iar grupări la fel de bine structurate terorizează și alte țări. Despre mafia calabreză s-a aflat că s-a implicat în comerțul cu droguri în Australia. America Latină și bazinul Caraibilor au devenit teritorii atrăgătoare pentru mafioți. Canada, atît de aproape de SUA, n-a fost uitată.

În acest din urmă vast teritoriu, și-a întins tentaculele „Onorata Societate”, mafia calabreză, despre ale cărei existență și implicare în treburile canadienilor s-au aflat detalii abia în ultimul deceniu. În primul rînd, de la cei direct implicați, care – asemenea lui Joe Valachi sau Jimmy Fratianno în SUA –, temîndu-se la un moment dat pentru viața lor, au preferat să devină informatori ai poliției, trecînd sub oblăduirea unor programe speciale de

apărare a martorilor. Pe baza mărturiilor lor, poliția a soluționat multe cazuri de furturi, extorcări și asasinat și a trimis numeroși gangsteri în spatele gratiilor. Desigur, nimeni nu-i absolvă pe foștii criminali ispășiți peste noapte doar pentru a-și salva pielea, dar acțiunea lor se dovedește foarte utilă în eforturile de stăvilire a flăgelului criminalității. Un asemenea individ a fost, în Canada, Cecil Kirby, membru al unei bande de motocicliști răufăcători (asemenea grupuri, extrem de violente, se numără cu sutele în SUA și Canada) și devenit, apoi, „omul forte” al unei „familii” a mafiei calabreze.

THOMAS C. RENNER este un reputat ziarist american, autor al unor cărți despre lumea gangsterilor, incununate chiar cu premii (inclusiv prestigiosul Pulitzer). După nenumărate discuții cu Kirby, Renner l-a convins să povestească, „din interior”, despre lumea crimei organizate. Tehnica nu este nouă, de pildă, la începutul acestui deceniu, Ovid Demaris a publicat „Ultimul mafiot”, pe baza discuțiilor avute cu Jimmy Fratianno, membru al unei „familii” a Cosa Nostra (carte din care revista „Lumea” a publicat ample extrase în 1983-84). Rezultatul colaborării Renner-Kirby a fost cartea **MAFIA ENFORCER** (aproximativ, *Omul-forțe al Mafiei*), publicată de editura „Villard Books” din New York, în urmă cu aproape doi ani. Este prima istorisire „din interior” despre mafia calabreză, un adevărat sindicat al crimei, înrudit cu Cosa Nostra, dar mai violent decît aceasta, răspîndit în Canada și SUA. Detaliile oferite de Cecil Kirby despre perioada apartenenței sale la banda „Satan's Choice” (bandă de răufăcători care operau cu motocicletele) abundă: extorcări de fonduri, furturi, intimidări, droguri, indemn la prostituție și asasinat. Chemat pentru „reputația” sa, să devină „omul forte” al „familiei” mahote Comisso, Kirby îndeplinește cu minuțiozitate cererile șefilor săi: incendieri, intimidări, bătăi, extorcări de fonduri. Cînd i se cere să asasineze, refuză, după cum povestește, și devine informator al poliției, contribuind la închiderea unor gangsteri notorii din Toronto și alte orașe ale Canadei. La apariția cărții, Kirby trăia sub un nume fals, undeva în Canada.

În cele ce urmează, vom publica fragmente din cartea amintită, viguroasă demascăre a lumii crimei organizate (Substituirile aparțin redacției).

O serie de interviuri

● Thomas Renner descrie, înainte de a-l lăsa pe Kirby să povestească, cum l-a înțînit și amploarea lumii interlope canadiene.

Pentru fostul procuror general din Ontario, Roy McMurtry, Cecil Kirby este un Joe Valachi, canadian, „prima breșă importantă în conspirația tăcerii” care învăluie „Onorata Societate” sau mafia din Calabria și alte grupuri de criminali organizați, din Canada, printre care și bandele de motocicliști.

John Schiman, agent veteran al FBI-ului, care a lucrat cu Kirby în Connecticut, pentru a salva viața unei femei, îl des-

cree: „[un criminal] sigur pe sine, care știe cum să se descurce cu cei din lumea interlopă... este cel mai bun agent din blu pe care l-am înțînit în cei zece ani de cînd lucrez la FBI”.

Conducerea „Onoratei Societăți” și bandele de motocicliști din Canada și Statele Unite îl consideră pe Kirby atît de periculos, încît au oferit 100 000 de dolari sau chiar mai mult ucigașilor care îl vor găsi și îl vor asasina.

De cînd a devenit informator al poliției canadiene și martor, Kirby a salvat viața unei femei, amanta unui șef al mafiei calabreze din Connecticut, și a oprit, cel puțin temporar, uciderea unui conducător al Mafiei din Toronto, a împiedicat șaptezeci de explozii, incendii și atentate și a furnizat autorităților informații, probe și mărturii care au dus la condamnarea a cel puțin treizeci și șase de criminali, dintre care trei căpetenii de prim rang ale Mafiei calabreze.

În vîrstă doar de 36 de ani, Cecil Kirby a avut o bogată experiență în lumea crimei, începînd cu straturile cele mai de

"OMUL mafiei"

jos ale societății și terminind cu virfurile. Dosarul său cu prinde șazece de arestări. A fost condamnat pentru spargeri, atacuri, jafuri și alte delict, petrecind, în total, aproape patru ani în închisoare. Un act de amnistiere destul de controversat, necesar pentru a obține mărturia lui și înregistrări ale discuțiilor cu diverși criminali, îl disculpă pentru participarea la șaptezece de delict, la jafuri, explozii, incendii, la tentative de omor și ucidere în urma provocării exploziilor.

În momentele de furie, zîmbetul molipsitor și risul său muzical pot dispărea brusc, înlocuite de o privire dură și amenințătoare de oțel. În aceste clipe, mușchii săi de atlet se încordează iar trăsăturile i se înnăspresc. Acest individ, care cu câteva clipe înainte făcuse impresia unui om de afaceri, fină, cu maniere elegante, trece brusc la limbajul murdar al unui asasin, al unui aparținând tagmei criminalilor, lumii în care Kirby a trăit și a acționat aproape cincisprezece ani.

Prima dată, l-am întâlnit pe Kirby la 13 septembrie 1983, într-un birou pus la dispoziție de ziaristul canadian James Duro care încerca să îl convingă pe Kirby să apară împreună cu el într-un program de televiziune. Kirby dorea să se scrie o carte despre el. Eu eram preocupat, pe atunci, de amenințarea ce o reprezenta proliferarea crimei organizate și amploarea pe care o luase în Canada și Statele Unite.

Kirby și cu mine am hotărât să ne reîntîlnim înainte de a părăsi Toronto. În semn de încredere, Kirby mi-a dat un vraf de documente și fragmente din ziare pe care le adusese într-o valiză de piele. A fost de acord să le folosesc, împreună cu alte informații pe care avea să mi le dea în cursul întîlnirilor noastre ulterioare, la redactarea unor articole despre noile bande de criminali, problema de care tocmai mă ocupam.

Mă interesa, în mod deosebit, aspectul extinderii Mafiei calabreze și aparenta lipsă de măsuri a autorităților americane. Și mai important mi se părea faptul că lumea nu știa nimic despre existența acestei organizații. Prin 1975 scrisesem despre o grupare a Mafiei calabreze care provenea din Siderno, Italia, și care își spunea „Sidernezi”. Membrii acestei grupări erau foarte activi, pe atunci, ocupându-se cu jafuri, crime, se infiltraseră în diverse afaceri, dar nu se știa despre ei decât că erau urmași de autoritățile canadiene, mai ales de Ontario Provincial Police și de Royal Canadian Mounted Police.

Scopul meu principal, atunci cînd am scris cărțile despre Vincent Teresa, Michael Hellerman și, cea mai recentă, despre Antoinette Ganciana, a fost să ofer opiniei publice posibilitatea de a afla situația crimei organizate, de la cei care au luat parte direct la astfel de acțiuni. În această privință, Cecil Kirby oferea o viziune unică asupra acestei lumi.

Cînd ne-am întîlnit a doua oară, n-a fost nevoie de preaviz. Am dat telefon, am auzit vocea lui Kirby la celălalt capăt al firului și, în scurt timp, cineva a bătut la ușa camerei mele din Royal York Hotel. Prin vizor am zărit doi detectivi, dintr-o echipă de trei oameni, de la Special Enforcement Unit.

— Sînteți Tom Renner? — întrebă unul dintre ei.

Am dat afirmativ din cap, observînd radio-emîțătorul pe care îl ținea într-o mînă și pistolul de sub hamă.

— Da, cine sînteți?

Detectivul îmi arătă legitimația de la Toronto Metropolitan Police și îmi ceru să mă legitimez și eu, fără să îmi dea vreo altă explicație.

I-am putut înainta. În timp ce îi arătam detectivului permisul de conducere auto și legitimația de ziarist, colegul său verifică fiecare colțșor al camerei, inclusiv ușa care dădea într-o cameră alăturată, se uită în dulapuri și sub pat.

Cînd termină de cercetat camera, verifică holul și toate ieșirile de la etajul unde locuim. Primul detectiv vorbi apoi spre radio-emîțător, anunțîndu-l pe Kirby că totul era în siguranță și că putea să urce.

Într-un minut, acesta apărui însoțit de doi înși. Asigurîndu-se că ușa era încuiată, îl lăsară pe Kirby la mine, iar doi dintre ei rămaseră de pază la capetele coridorului. Cu radio-emîțătorul pregătît lîngă el, Kirby se așeză să începem lunga noastră serie de discuții pe care aveam s-o continuăm timp de doi ani, întîlnindu-ne în diferite locuri din Canada.

În acest prim interviu, care a durat patru ore, mi-am dat seama de importanța lui Kirby în stabilirea legăturilor dintre bandele de motocicliști și grupările Mafiei. Autoritățile care se ocupau de această problemă bănuiau demult existența unor legături între crimele și afacerile bandelor de motocicliști și Mafia. Nici unul dintre primii nu făcuse, însă, ceea ce a făcut Kirby. Fost vicepreședinte al clubului, Kirby este, de fapt, singurul individ cu rang important, aparținînd unei bande de motocicliști, care a ajuns om de încredere al unui clan al Mafiei.

Bandele de motocicliști și Mafia începuseră să încheie afaceri împreună prin 1983. În Philadelphia, membrii bandei de motocicliști ce își spuneau „Păgini” erau angrenați în trafic de droguri cu clanul lui Angelo Bruno. Unii membri ai clanului lui Bruno angajau motocicliști pentru a-i lovi pe alți membri ai aceluiași clan. Un raport special redactat de procurorul Dan K. Webb din Chicago arăta că există „o asociație criminală macabră” și o „alianță liberă” între gangsterii bandei lui Anthony Accardo din Chicago și „proscriși”, un club de motocicliști care se ocupau de jafuri, răpiri, crime și al căror profit era investit în case de toleranță și saloane de masaj. S-au făcut investigații și în Detroit, Arizona, California. Nici una, însă, nu a dat la iveală documentele pe care le-a furnizat Kirby.

Prin 1985, FBI-ul din Statele Unite și Criminal Intelligence Service din Canada au căzut de acord asupra unui lucru: bandele de motocicliști reprezentau un pericol pentru ambele țări. Concluzia lor era susținută de tot mai multe dovezi venite din partea comitetelor senatului american sau rezultate din procesele intentate pentru jafuri, răpiri, crime, trafic de droguri, sclavie cu albi, violență, din Philadelphia și Chicago, care luau forme din ce în ce mai grave.

Metodele acestor bande de proscriși au devenit tot mai sofisticate. Imaginea „gorilelor”, a motocicliștilor care năvălesc în oraș ca să violeze și să jefuiască, a evoluat și s-a transformat în aceea a criminalului mobil, computerizat, care are la îndemînă electronica și calculatorul și dispune de bani suficienți pentru a întoarce legea de partea sa.

Motocicliștii investesc bani în baruri, restaurante, magazine de motociclete și alte afaceri. Reputația lor de brute delănțuite i-a făcut să obțină contracte, să acționeze ca spărgători de grevă la o companie petrolieră internațională, să-i furnizeze droguri și să-l protejeze pe un mare cîntăreț de muzică folk și country, să exercite presiuni asupra grupurilor de muzică rock, să se antreneze în afaceri de milioane de dolari, cu trafic de droguri.

Un raport al FBI-ului, intitulat „Bandele ilegale de motocicliști”, datînd din iunie 1985, arată că numărul membrilor a patru mari bande din S.U.A. — „Bandiți”, „Ingerii Infernului”, „Proscriși” și „Păgini” — a depășit 3 800; cifra aceasta nu include 800 de bande mai mici, ai căror membri ajung la 2 000. Un raport al C.I.S.C. a făcut cunoscut că, în Canada, în 1985, numărul total al membrilor bandelor de motocicliști era de peste 725 de oameni.

Dar numărul lor nu se rezumă la aceste cifre. Poliția și agențiile federale din ambele țări spun că fiecare membru al acestor bande are zece asociați. Asta înseamnă 65 000 de motocicliști și asociați care au îndeletniciri criminale în Canada și S.U.A.

Acești asociați sînt cei care sprijină grupul respectiv — oameni de afaceri, prostituate, avocați, recruți, bătași și alți colaboratori care participă împreună cu motocicliștii la diferite acțiuni, începînd cu jaful și hoția și terminînd cu crime și mutilări.

Cecil Kirby era unul dintre membrii de prim rang ai bandei „Aleși, Satanei”, una din cele mai puternice bande din Canada în calitate de vicepreședinte al bandei, el ținea legătura și cu membrii altor bande din statul vecin, cum erau „Proscriși”. El deținea documente și informații despre fărâdelegile

motocicliștilor, începând cu crime și jafuri și terminând cu sclavia albă și traficul de droguri.

În Chicago, Philadelphia, în statele Arizona și California, au mai fost și alți martori care au dat declarații despre banda din care făceau parte, dar sfera informațiilor lor era foarte restrânsă. Bandlele lor — „Ingerii Infernului” și „Proscriși” — aveau de acum ramificații în Australia, Austria, Brazilia, Danemarca, Anglia, Franța, Olanda, Elveția și Germania Federală, precum și în Canada și S.U.A.

Experiența lui Kirby mergea dincolo de cunoașterea activității internaționale a bandelor de motocicliști. El a fost singurul străin acceptat de curcile superioare ale „Onoratei Societăți”, devenind omul lor de încredere și asasinul lor plătit, angajat al unuia dintre șefii unei ramuri locale a Mafiei.

„Onorata Societate”

● Astăzi, Kirby se descură singur și se ferește, orientându-se după al șaselea simț...

„Onorata Societate” este o organizație criminală care s-a extins atât în Canada cât și în Statele Unite. Documentele atestă existența ei în Canada din anii '50, când un mare număr de emigranți italieni, provenind mai ales din Siderno Marina, orașel în sudul Italiei, provincia Reggio di Calabria, au venit în Canada și, mai târziu, în nordul Statelor Unite, în New York, New Jersey, Connecticut.

În August 1971, Toronto Metro Police, percheziționând casa unui individ din Toronto, acuzat de falsificare de bani și port ilegal de armă, a descoperit un document de 27 de pagini. Documentul redactat în limba italiană conținea ritualurile, îndatoririle și pedepsele membrilor „Onoratei Societăți”, o organizație secretă care apăruse cu sute de ani în urmă, în sudul Italiei. Documente similare s-au descoperit în același an, în Australia, unde operează o altă ramură a organizației. Societatea era foarte asemănătoare Mafiei sicilienne, cu codul ei omertă (tăcere), cu ritualurile pentru includerea în organizație, cu legăturile de singe foarte strânse dintre membrii ei, fiind condusă de un consiliu cu o structură și responsabilități similare comisiilor ce conduc Mafia și Cosa Nostra.

Deși Mafia era societatea criminală secretă dominantă, „Onorata Societate” era mină în mină cu Mafia siciliană, interesele lor comune având ca rezultat crime odioase. În ultimii ani, poliția italiană a avertizat autoritățile canadiene că ramura canadiană a „Onoratei Societăți” siderneze este cea mai periculoasă organizație criminală emigrată în America de nord, în ultimele decenii.

În 1973, documentele arătau că membrii „Onoratei Societăți” apăreau în Indiana, Ohio, Massachusetts și Pennsylvania. Aveni aproximativ 1000 de membri în S.U.A. și 400 în Ontario, citeva sute în Australia și 2000 în Calabria. Organizația se ocupa de falsificări masive, era infiltrată în industria construcțiilor, pizzerii, trafic și vânzări ilegale de arme și afaceri cu droguri.

Deși autoritățile canadiene aveau dovezi clare despre existența și activitatea organizației calabreze și făcuseră unele arestări, în mai bine de zece ani nu fuseseră în stare să pătrundă în profunzime în structura ei.

Autoritățile americane nu reușiseră nici măcar atât, pentru că erau foarte dependente de informațiile furnizate de canadieni. Faptele acestea au pregătit terenul pentru Kirby, motociclistul proscris care devenise omul de încredere al calabrezilor și care cerea imunitate și absolvire de pedeapsă pentru crimele săvârșite în trecut, oferind, în schimb, mărturia sa și acceptând să poarte la el un microfon. Cu ajutorul acestui microfon, s-au înregistrat discuțiile dintre căpeteniile „Onoratei Societăți” și alții care îi porunceau lui Kirby să jefuiască, să incendieze, să recurgă la violență și să ucidă.

Kirby, cu îndrăzneala lui caracteristică, a înregistrat conversațiile dintre șefii „Onoratei Societăți” și a ajutat poliția să anine ucidera lui Paul Volpe, căpetenia unei bande din To-

ronto. A salvat viața unei femei din Connecticut convingându-i pe șefii bandei că a ucis-o, în timp ce agenții FBI o țineau ascunsă.

Mărturia lui Kirby a fost la fel de importantă. Cel puțin 17 criminali, căpeteniile ale „Onoratei Societăți”, au primit ani grei de închisoare, unul dintre ei, chiar detenție pe viață, pentru omoruri, incendieri, atacuri armate, jafuri și complicitate la alte crime. Ca rezultat al activității lui Kirby, s-au făcut cel puțin o sută de arestări pentru crime, incendieri, trafic de droguri și furt.

Informațiile lui au împiedicat planul de a arunca în aer barurile de noapte și de a pune stăpânire pe insula Dominica.

Viața lui Kirby este acum permanent amenințată, oferindu-se pentru uciderea sa o recompensă între 100 000 — 200 000 de dolari. „Onorata Societate” și bandlele de motocicliști au făcut jurământ de a-l prinde pentru a-l ucide.

Din această cauză și datorită tentativelor repetate de a-l asasina pe el și pe unii dintre membrii familiei sale, Kirby, la început, nu a menționat că fusese căsătorit și divorțat și că avea o fiică. Atât fosta soție cât și fata trăiesc undeva în Canada, sub identități false. Kirby este foarte îngrijorat de soarta lor, precum și de a celorlalte rude apropiate: tatăl, mama, fratele. El știe că nu va putea să îi revadă curând, fără să le pună viața în pericol. În consecință, Kirby dorește să se știe cât mai puțin despre ei și despre relațiile sale cu membrii familiei, pentru ca, astfel, nici un motociclist sau vreun criminal calabrez să nu încerce, în dorința de a-și asigura gloria, să îi găsească pentru a putea, în felul acesta, să lovească în el. Încercări au fost, dar au eșuat datorită măsurilor luate de autoritățile din Canada.

Astăzi, Kirby se descură singur și se ferește orientându-se după un al șaselea simț format în decursul activității sale de criminal. E ca o vulpe care a intrat de multe ori în cotejul cu găini bine păzit, adunând informații despre cei care îi vinău.

Pe mulți dintre cei care l-au protejat i-a umit mobilitatea lui, curajul cu care își asumă riscurile. El și cel care l-ar însoți sint supuși unui risc permanent.

Kirby nu este un erou. A trăit într-o lume brutală și violentă și a făcut rău multor oameni. A ucis, s-a ocupat cu prostituția, a aruncat în aer restaurante, a intimidat oameni de afaceri, a pus la cale crime și și-a pândit victimele cum pîndeste un vânător fiara în junglă. Dîndu-și seama că propria lui viață poate fi curmată de superiorii săi cu care plănuise moartea altora, a ales să devină informator pentru a putea supraviețui.

Înțelegerea dintre el și procurorul general din Ontario a fost foarte controversată. Pentru mărturia sa, lui Kirby i s-a garantat grațierea pentru crimele anterioare. I s-a garantat, de asemenea, subzistența și protecția pe timp de cinci ani, pînă cînd își va fi încheiat mărturiile.

Fără Kirby nu s-ar fi putut pătrunde în rîndurile „Onoratei Societăți” și nici conducătorii ei n-ar fi putut fi condamnați. Calabrezii ar fi pus la cale alte crime, incendieri și jafuri. Unul dintre avocații apărării a recunoscut neoficial, față de unul dintre reprezentanții presei, că și-a sfătuit clientul să își recunoască vina și să nu se opună mărturiei „zdrobitoare” a lui Kirby.

Datorită crimelor săvîrșite, mulți nu au fost de acord că Cecil Kirby să fie grațiat, să i se asigure existența lui și familiei sale și să i se permită să scrie o carte împreună cu mine. În 1984 și 1985 presiunile făcute de opinia publică au fost pe punctul de a impune introducerea unei legi care să-l împiedice pe Kirby sau pe oricare alt criminal să profite de pe urma unei cărți bazate pe istorisirea delictelor comise. Procurorii Coroanei, care au recunoscut meritul lui Kirby ca martor, i-au acordat grațierea și s-au oferit să i asigure existența, dar fiind asaltați de presă au spus că nu șiau nimic despre carte și că, într-adevăr, nu trebuie să i se dea voie să scoată un profit pe această cale.

Kirby s-a ținut de cuvînt. A fost foarte sincer privind trecutul său, fără să încerce să găsească o scuză pentru ceea ce este. A luptat cu armele pe față, cu procurorii, pentru obținerea ajutorului fiind sprijinit de avocatul său. Nu mai trebuia, acum, să își cîștige singur existența, așa cum stabiliseră inițial autoritățile canadiene, mutîndu-se dintr-un loc în altul, în

"OMUL mafiei"

timp ce era urmărit de asasini. Nu i-a fost ușor.

De când îl cunosc pe Kirby, el și-a schimbat reședința de cel puțin șase ori, de două ori fiind convins că motocicliștii asasini i-au dat de urmă și urmau să îl ucidă. A trebuit să lucreze cu salarii foarte mici care, uneori, nu îi ajungeau nici pentru plata drumului, deoarece ajutorul de la stat intriza cu cite două luni. A încercat să lucreze sub noua identitate, dar nu i-a fost posibil, deoarece așa-zii săi protectori au informat patronii că avea cazier, fără să specifice neapărat că se numea Cecil Kirby. Promisiunile guvernului privind o slujbă, o nouă locuință, protecția familiei, bani pentru a se putea deplasa într-un loc sigur, ajutorul pentru a începe o viață nouă, nu au fost îndeplinite.

Gangsterii din Siderno

● Thomas Renner îi dă cuvântul lui Kirby

Era prin mai 1979 când am început să realizez că poziția mea de om de încredere al lui Cosimo Comisso, șeful „Onoratei Societăți”, ar putea fi în pericol. Mi s-a trezit suspiciunea în timp ce luam masa cu el la Casa Comisso, locul unde se organizau petrecerile și centrul de întâlnire al Mafiei calabreze, proprietatea lui Cosimo și a fraților săi Remo și Michele.

Nu au fost amenințări sau vreun incident, nu s-a spus nimic neobișnuit, și totuși am avut un sentiment ciudat și o stringere de inimă, ascultînd povestirile lui Cosimo, despre crime, vendete și alte tradiții din Calabria.

Știam că vorbea despre Mafia calabreză sau „Unorata Societate”, cum i se mai spune, dar niciodată nu menționa nume. De fapt, dacă mă gîndesc bine, nici el, nici frații săi nu au folosit vreun nume. De cite ori discutăm, vorbeau despre „oamenii noștri”, „familia noastră”, niciodată despre Mafia. Poliția însă îi numea banda din Siderno sau Mafia.

Cosimo și frații săi se născuseră în Marina di Gioiosa, un orașel din sudul Italiei. Avea vreo douăzeci și cinci de ani de locuitori și ieșire la mare, situîndu-se foarte aproape de Siderno Marina. Siderno este leagănul Mafiei calabreze și al bandei siderneze din Canada și Statele Unite.

Cosimo avea doar cincisprezece ani cînd a venit în Canada, în 1961, împreună cu mama sa, Emilia. Spre deosebire de mine, el nu fusese un copil al străzii, ci crescut într-o familie cu rădăcini adînci în tradiția calabreză.

Îmi povestise că tatăl său, Girolamo, fusese ucis într-o acțiune a Mafiei la Siderno, în 1949. Familia sa îl cunoștea pe Michele (Mike) Racco, bătrînul *mafioso* din Siderno care era considerat părintele tuturor căpeteniilor calabreze din Ontario și chiar din New York, înainte de a muri de cancer, în 1980.

De cînd veniseră în această țară, deși erau copii, Cosimo și Remo, dar mai ales Remo, aveau un singur gînd, să își răz-bune tatăl. Remo lua mereu legătura cu unele persoane din Italia, mafioți și rude, călătorind, uneori, în vederea încheierii unor așa-zise contracte, pe care Cosimo le numea „afaceri de onoare”. Cred că, datorită tradiției și mai ales lui Racco, Cosimo și frații săi deveniseră persoane importante în Toronto și, în ultimă instanță, își formaseră propriul lor clan.

Cînd l-am cunoscut pe Cosimo, printr-un prieten, camionagiu, în 1976, era ceea ce numesc eu „capo bastone”, conducătorul mai multor clanuri calabreze. Unii polițiști considerau că Remo era creierul în umbra lui Cosimo, că el era poate adevăratul șef, dar nici ei nu erau siguri.

Eu, în schimb, știam că lucrasem pentru amîndoi. Cosimo era șeful, iar Remo îl trata cu respectul cuvenit unui superior

și frate mai mare. Remo era ca un paratrăsnet. El atrăgea atenția, fiind în fruntea multor afaceri, plecînd mereu în Italia și luînd legătura cu alți conducători. Dar Cosimo era acela care organiza acțiunile și conducea o grupare renumită și te mută în Canada: Canada's Murder Inc.

Cosimo avea doar douăzeci și patru de ani atunci, pe vremea cînd stăteam cu el la Casa Comisso, dar era deja o la-petenie a Mafiei, în adevăratul sens al cuvîntului. Cîntărea optzeci și două de kilograme, mai mult decît înainte de a intra la închisoare, cu un an în urmă. Avea un accent italianesc alit de pronunțat, incît de multe ori îl înțelegeam cu greu. Era căsătorit și avea doi copii. Soția lui era evreică, lucru destul de ciudat, fiind vorba de tradiția calabreză, dar el o trata cu respect ori ce cite ori i-am văzut împreună.

Cosimo se ridică de la masa din bucătăria Casei Comisso. Rîgii cu satisfacție, ștergîndu-și sosul de tomate de la gura și de pe mustața deasă ca o perie, ciugulînd ultimele resturi de carne de pe coada homarului din farfurie.

Bău vin roșu și rîgii din nou, frecîndu-se pe burtă. Zîmbi într-un fel ciudat, urmîndu-mă cum îmi făceam de lucru cu spaghetele și homarul din farfurie, așa cum mîncam încet, savurînd aromele pe care bucătăreasa lui, o italiancă de vreo cincizeci de ani, reușise să le îmbine cu atîta pricepere. Era o bucătăreasă minunată, o adevărată doamnă, care pregătea întotdeauna ceva bun, special pentru mine, ori de cite ori veneam la Casa Comisso.

În ciuda talentelor ei culinare și a bunăvoinței pe care o arăta față de mine, nu îmi amintesc numele ei.

— E bun, nu-i așa? — întrebă Cosimo.

Am dat din cap, da, e bun.

După ce i-am răspuns, am continuat să mînc. Cosimo vorbea într-una, dar conversația nu era despre mîncare.

— Știi, nu demult, unul din unchii mei a fost amestecat într-un război între familia noastră și o altă familie din Italia, spuse Cosimo încet, uitîndu-se înapoi, să se asigure că eram singuri și nu trăgea nimeni cu urechea.

— Ne-am dus la blestemății ăia — spuse el. Aveau o di-tamai căsoaie în orașelul asta de lângă Siderno. Ne-a luat ceva timp, dar tot am intrat în casă cînd erau cu toții acolo. I-am împușcat și i-am omorît pînă la ultimul — chiar și pe micul bambino din leagăn.

O fracțiune de secundă am crezut că mă duce de nas, dar cînd am ridicat privirea spre el, i-am văzut fața rotundă ca o lună plină și părul răvășit. În ochii lui căprui, pe jumătate adormiți, lăcărau instincte criminale ascunse, care aveau să mi se dezvăluie mai tîrziu. Știam că asta nu era una din poveștile dure ale Mafiei. Era doar relatarea unui lucru obișnuit, o acțiune pe principiul „ucide-l pe cel care-ți stă împotriva”, o poveste adevărată, spusă fără emoție, dar cu vădită satisfacție.

Îmi ținea o scurtă lecție de istorie în stilul mafiei calabreze din Italia, în mod special din Siderno. Era mai mult decît povestea unei războaie.

— De ce ați ucis copilul din leagăn? am întrebat eu.

Cosimo zîmbi și mi-a răspuns:

— Dacă nu ucizi copilul cit e un bambino, o să crească mare și o să te ucidă el pe tine și pe ai tăi. Asta-i legea vendetteri.

Cosimo pregătea terenul, dorînd de fapt să mă roage să mă ocup de o afacere, dar felul în care făcea asta — povestea familiei ucise, moartea tatălui său — mă neliniștea.

Nu mă impresiona vărsarea de sînge. Văzusem destule crime și violență pe vremea cînd eram bătușul străzii și mai ales, de cînd ajunsesem omul lui Cosimo. Aveam însă antene care simțeau pericolul, și ele vibrau acum avertîndu-mă.

Lucram pentru Cosimo și frații săi de vreo trei ani. Deși nu-l întrebasesm niciodată ce planuri aveau, eram întotdeauna neliniștit ori de cite ori îmi cerea să fac ceva.

Poate că asta se datora și faptului că erau destul de zgîr-ciți la plata serviciilor. Nu-mi dădeau toți banii, să vîntau de sărăcie sau pretindeau că nu li s-au alocat fonduri pentru muncile la care mă angajasera.

Poate pentru că nu eram italian. Știam că n-o să pot fi ni-ciodată considerat unul de-al lor, deoarece, pentru calabrezi,

irlandezii canadieni nu reprezentau decât niște unelte. Vorbeau mai mult italiană cînd eram de față — de parcă ar fi vrut să nu-i înțeleg. Oricum, îmi dădeau permanent senzația că nu aveau încredere totală în mine, tot așa cum nici eu nu aveau încredere în ei. Dar aveau nevoie de mine și știam prea multe despre acțiunile lor și crimele în care erau implicați. Bănuiam că va veni o zi cînd urma să dispar sau să fiu ucis la o intruire, așa cum se întimplase cu predecesorul meu.

Mi-am luat deci mijloacele de precauție. Alegeam eu locurile de întîlnire, întotdeauna pe teren cunoscut, întotdeauna în așa fel încît să pot controla situația. Le trimiteam un bilet cu ora întîlnirii și nu le spuneam nicodată unde puteam fi găsit. Purtam la mine un emițător radio, așa încît puteau lua legătura cu mine fără să știe exact unde mă aflam.

Eram foarte atent în privința însărcinărilor pe care le primeam. Fie că puneam o bombă sau provocam un incendiu, fie că plănuiam o lovitură, acționam singur, fără să le dau nici un fel de detaliu privind timpul sau modul cum voi lucra.

Cosimo, ca și fratele său Remo, avea strînsse legături cu mafioții din țara de baștină. Remo, de exemplu, se dusea înapoi, în Calabria, să organizeze o lovitură la începutul anului 1970. Era o război — și războiul îi avea în vedere pe unii care fuseseră implicați în uciderea tatălui său. Era ceva care ținea de „onoarea familiei” în orașul acela în care frații aveau rădăcini puternice.

Remo nu uită nicodată. Și nici Cosimo. De aceea trebuia să fiu foarte prudent față de ei, cit și față de rudele lor. Doresc să mă ucidă mai mult decât orice pe lume și poate într-o zi o vor face.

„Familile” și lupta dintre ele

● ...și chiar dacă așa fi în stare să termin cu bine treaba, n-aș avea șanse să supraviețuiesc nici cit un bulgăre de zăpadă într-un cuptor.

Cosimo mi-a spus că Remo era într-o mașină, cu alți cîțiva membri ai Mafiei din Siderno, căutînd pe unii dintre cei vinovați de moartea tatălui său. Dușmanii nu aflataseră, probabil, deoarece i-au blocat trecerea și au tras cu mitraliera. Doi dintre cei care-l însoțeau au fost împușcați. Remo a scăpat, dar pardesiul său era plin de găuri. Remo adusesse cu el haina în Canada să arate familiei cum fusese la un pas de moarte. Era ca o medalie, ca o diplomă de onoare. Mi-a arătat-o și mie într-o zi, rîzînd de găurile lăsate de gloanțe și de cicatricele care-i rămăsesse pe obraz.

Pe 7 iunie 1976, s-a găsit cadavrul unui tînar de optsprezece ani, Salvatore Palermi, împușcat la Toronto, într-un loc numit Bayview Ghost, o clădire veche, în ruină, abandonată de vreun constructor care nu avusese bani s-o termine. N-am știut nicodată exact care a fost legătura dintre moartea băiatului, trenciul găurit al lui Remo și voiajul din Italia, dar circula două variante: cea a poliției și cea a prietenilor familiei Commisso. Poliția afirma că acest Palermi trăsese de la vitrina unui magazin din Calabria, proprietatea rudei unui prieten de-al lui Remo, care făcea parte din Mafia. Prietenii lui Remo susțineau, însă, că băiatul era implicat în mîcelul de la Siderno.

Poliția m-a interogat, la cîțiva ani după aceea, în legătură cu această crimă și cu relațiile dintre tînar și Remo, care era una din persoanele în compania căreia fusese văzut în ultima vreme. Ei spuneau că băiatul fusese trimis la Toronto de tatăl său. Dintre cei pe care îl vizitase băiatul, în timp ce tatăl său încerca să aplineze situația cu mafioții din Calabria, făceau parte și frații Commisso. Dar n-a mers. Ei nu iertau și nu uitau. Poliștii aflataseră de undeva dar nu puteau fi siguri de aceasta, că tînarul Palermi tăcuse parte dintre cei care trăsese în mașina lui Remo în Calabria.

Toate istorisirile lui Cosimo de la Casa Commisso aveau un singur scop: o crimă odioasă pe care voiau s-o săvîrșesc eu

— nu în Canada sau în Statele Unite, ci în Calabria. Și ținta nu era un oarecare șef italian sau canadian, ci însuși Girolamo (Momo) Piromalli, cel mai puternic conducător calabrez al Mafiei din sudul Italiei.

— Ce zici? — întrebă el — avem pentru tine misiunea asta importantă, chiar foarte importantă pentru noi.

Cînd Cosimo spunea că ceva este important, așa și era. De obicei, însărcinările pe care le primeam erau treburi de rutină. Jefuisem, puseseam bombe, participasem la încăierări, trîșasem la cărți, organizasem crime — și multe altele. Pentru mine contau banii. Pentru Cosimo contau rezultatele. Pînă acum nu afirmase despre o acțiune că era atît de importantă.

— Deci care-i problema? — am întreat eu — și cit iau la afacerea asta?

— Te plătesc bine — răspunse el. Zece mii de dolari și-ți plătim și cheltuielile. Aranjăm noi totul.

— Ce am de făcut? am insistat eu.

— Vrem să lichidezi pe cineva — spuse el. Te ducem în Italia. Aranjăm totul pentru duse și întors. Pregătim terenul — poc, poc — și gata. Tu îți iei banii și noi scăpăm de porcul ăsta.

Piromalli trăia pe picior mare în Gioia Tauro, un oraș din sudul Italiei. Era o zonă unde creșteau măsline, portocali și mandarine. Cosimo spunea că tot țînutul era păzit de oamenii lui, dar că asta nu era o problemă pentru ei.

— Dacă faci asta pentru noi — spuse el — o să ne ajuti foarte mult; e un lucru important pentru mine și pentru prietenii mei.

— De ce nu tocmești pe cineva de acolo să-l ucidă? — am întreat eu.

Nu, nu, în nici un caz — răspunse el. Trebuie să fie secret. Nu putem folosi pe cineva de acolo. Răsufli. Avem nevoie de tine.

Dar eu nu eram prost. Blond, cu părul ondulat, ochii albaștri, canadian care nu știe o boabă italiană, mă asortam perfect cu peisajul muntos al Calabriei. În regiunea asta banda controla totul, de la magazine și hoteluri la politicieni și poliști.

— Ascultă Cosimo, dar o să fiu ca un șeic arab într-o circumă din Dublin. O să mă reperez imediat și, chiar dacă așa fi în stare să termin cu bine treaba, n-aș avea șanse să supraviețuiesc nici cit un bulgăre de zăpadă într-un cuptor.

Cosimo își agită brațele în aer și dădu energic din cap.

— Nu-ți fie teamă — spuse el. Am planificat totul — te ducem, te aducem, îți iei banii și nu-i nici o problemă.

Cosimo revenea mereu asupra aceluiași lucru: secretul acțiunii — nimeni nu trebuia să știe nimic despre complot, nu trebuia să vorbesc cu nimeni, nici măcar cu frații sai.

Cosimo mi-a spus că Piromalli era șeful unei bande care pusese la cale o serie de răpiri, dintre care, în 1973, aceea a lui Paul Getty III, nepotul în vîrstă de șaisprezece ani al mare lui milionar Paul Getty. Oamenii lui Piromalli ceruseră 2,9 milioane pentru răscumpărare. Băiatului i se dădu drumul după cinci luni, dar, înainte, banda lui Piromalli îi tăie o ureche și i-o trimiseră lui Getty pentru al forța să plătească. Piromalli și alți șase fuseseră arestați și achitați din lipsa de probe.

După spusele lui Cosimo, grupul era format din vreo cinci sprezece — douăzeci de oameni, și adunaseră aproape 200 milioane din răscumpărări, în mai puțin de cinci ani. Afacerile le merseseră din plin, pînă în 1978, cînd poliția italiană arestase încă cincisprezece calabrezi, printre care și pe Giuseppe, fratele lui Piromalli.

Înainte de aceste arestări, Piromalli și „Onorata Societate” răpiseră peste o sută de oameni printre care se aflau industriași și moștenitori ai unor averi uriașe, adunînd sume enorme, din răscumpărări. Cu un an înainte, Cosimo îmi vorbise despre Piromalli și îmi aduc aminte că văzusem atunci, undeva, o relatare despre suma de 600 000 de dolari plătită pentru răscumpărarea unui om de afaceri italian, Giovanni Fagioli.

Știam că planul nu putea fi elaborat doar de Cosimo. Remo și ceilalți din Calabria erau probabil și ei implicați, iar eu eram conștient intruciva că nu trebuia să scap cu viață din afacerea asta. Poate că așa procedau ei pentru a scăpa de un

"OMUL mafiei"

ucigaș care nu era italian și care știa prea multe despre ei.

— Nu știu, Cosimo — am spus eu, plecându-mi bărbia și privindu-l drept în ochi pentru a-mi da seama dacă nu-mi ascunde ceva. Mă mai gîndesc la asta și-și spun.

— Bine Cec — zise el. Gîndește-te. Sînt zece mii de dolari garanți și nu e nici un risc.

Cecil Kirby în Calabria — era un nonsens. Aveam presentimentul că era o înscenare, că mă duceau acolo să-l omor pe acest Piromalli urmînd apoi să mă lichideze ei pe mine într-una din străzile lor dosnice și să-mi lase trupul alături de al lui Piromalli. Un al șaselea simț îmi spunea nu, dar banii îmi trezeau interesul. Îmi plăcea intriga și suspansul. Trebuia totuși să analizez cu multă grijă situația.

Abia mai tirziu am aflat că planul de ucidere al lui Piromalli era o latură a luptei Mafiei pentru putere în Calabria, care se deslășura din 1949, de la moartea tatălui fraților Comisso: Poliția îmi spusese mai tirziu că tatăl lor nu fusese altceva decît un „Sagarrista E. Cammista”, ceea ce echivalează cu un soldat din Cosa Nostra. El trebuia să colecteze banii și putea să dea ordin unor membri ai grupului sau unor asociați numiți „Picciotti”, unii ca mine, care puneau bombe, băteau victimele și prin violență adunau banii pe care îi datorau unii și alții.

Cosimo spunea că puterea Mafiei în Calabria era absolută, chiar și companiile internaționale trebuind să i se supună. Prin anii 1970 a venit o echipă să construiască un mare hotel în Siderno. Cînd construcția era aproape gata, a fost aruncată în aer. Mafia nu dorea străini în oraș. Hotelurile erau monopol lor și numai ei le puteau construi.

Înainte de lui Piromalli, marele șef al „Onoratei Societăți” era Antonio Macri. El controla toate clanurile din Calabria, ca un „șef al șefilor”, dar nu îi plăceau schimbările, ca de altfel majorității calabrezilor, care preferau metodele clasice de a face bani. Noile modalități, cum ar fi traficul de stupefiante, nu erau permise. Dar erau prea mulți bani în joc și Piromalli era prea ambițios. În 1975, Macri a fost împușcat, cînd șoferul a oprit mașina într-una din intersecțiile mari din Siderno. Cosimo povestea că vreo cinci-șase oameni au răsărit brusc, din mai multe direcții, și i-au ucis pe toți cei din mașină, cu excepția lui Frank Comisso, care era unul din verii săi.

Piromalli, în ciuda tuturor strădănilor, nu s-a putut bucura de puterea pe care o avusese Macri. A rămas un șef local, nu un șef al șefilor, iar rivalii îl urau pentru uciderea lui Macri. Frații Comisso trecuseră de partea oponenților lui Piromalli. De aceea plecase Remo în Calabria și luase parte la unele atacuri. De aceea cred că doreau atît de mult să mă ocup eu de uciderea lui Piromalli.

Primul contact cu poliția

● Nu îmi știa numele și îmi spunea „Joe”. Încă nu îmi promitea nimic...

Am scăpat însă de acest plan, deoarece Cosimo îl tot amînase, pînă cînd Piromalli murise de moarte bună.

Nu era deloc ușor să ieși dintr-o organizație calabreză care ucide, cîteodată, din simplul motiv că a fost insultată. Știam că așa urma să se sfîrșească — Cosimo și fratele său mă vor ademini cu bani sau îmi vor da vreo treabă de făcut și voi fi omorît.

În octombrie 1980, am fost judecat pentru spargere, atac și jaf. Acestea erau ultimele învinuiri dintr-o serie de alte șarjări. Pînă la urmă tot aveau să mă condamne pentru una din

tre ele, probabil pentru spargere și, dacă se întimpla asta, laam ani grei.

Aveam de ales între a face închisoare și a fi ucis acolo de unul din oamenii lui Cosimo sau de a fi lichidat în afara zidurilor închisorii. Eram în mare incertitudine și nu știam cu cine să vorbesc. Nu găsisem nici un polițist în care să pot avea încredere.

Îmi pusesem speranța într-unul pe nume Terry Hall, de la Ontario Provincial Police. Hall era un tip dur, care le dădea multă bătaie de cap „Vagabonzilor”, una dintre cele mai temute bande de motocicliști din Toronto. Era umbra lor — dacă întorceau capul în vreo bar, dădeau cu ochii de el, leșeau din casă și îl găseau în stradă, îi urmărea permanent, le strica rostul, le făcea greutăți. Băgase frică în ei. Era un polițist dur și cinstit, iar lor le era frică de el. Nu înțelegeam de ce toți motocicliștii, niște brute mătăhăloase, se temeau de un singur om.

Într-o noapte, în 1978, am auzit de la un motociclist cu care eram prieten, Armand Sanguigni, că „Vagabonzii” încheiaseră un contract să îl ucidă pe Hall. El mi-a spus că Hall îi hătise destul și condamnase pe foarte mulți dintre ei. De atunci se străduiau să adune banii și să plătească un ucigaș care să-l lichideze. Îmi spusese:

— Sînt disperat că nu mai scap odată de el.

M-am gîndit că îmi fac un serviciu și mie, și lui Hall, punîndu-l în gardă în legătură cu ceea ce îl aștepta. L-am chemat, m-am întîlnit cu el și i-am relatat despre complot. Credeam că o să-i cîștig bunăvoința pentru timpul cînd urma să fiu condamnat. Asta s-a întîmplat însă mult mai tirziu și n-am avut nici cel mai mic avantaj — nici măcar nu mi-a mulțumit că îi salvasem viața. Trebuia să îi las să îl omoare. Oricum, știam că nu puteam să apelez la el, pentru cazul meu. Îmi spusese deja să mă duc la dracu.

Pe 11 octombrie 1980, mi-am asumat riscul și am sunat Poliția canadiană din Toronto cerînd să vorbesc cu cineva. Am fost învoit în ziua aceea și m-am dus să discut cu caporalul Mark Murphy.

Nu i-am spus cine eram. I-am spus doar că eram un fost membru al bandei de motocicliști „Aleșii Satanei” și că puteam să-i dau informații prețioase, care să incline balanța în favoarea mea, în privința acuzațiilor ce mi se aduseseră.

La început, nu mi-a promis nimic, dar am stat mult de vorbă și i-am furnizat date care s-au dovedit a fi adevărate.

La început nu a fost foarte convins. Nu îmi știa numele și îmi spunea „Joe”. Încă nu îmi promitea nimic. Apoi, am început să îi dau și mai multe informații despre traficantul de droguri, despre jafuri și alte delictе. I-am dat să înțeleagă că puteam spune mai mult, mult mai mult, începînd cu explozii și crime și terminînd cu familia Comisso și cu organizația lor.

Pe atunci nu doream să devin martor, ci doar să-l cîștig pe Murphy și să obțin o sentință mai ușoară. Murphy s-a arătat dispus să vorbească cu judecătorii, dar i s-au opus polițiștii de la Toronto Metropolitan Police și de la Ontario Provincial Police, inclusiv Hall.

Eram strîns cu ușa. Dacă nu cooperam în continuare, unul dintre polițiști putea să mă dea în vileag că eram informator și, atunci, motocicliștii și alți bandiți, împreună cu frații Comisso, m-ar fi ucis. În cazul în care continuam să vorbesc, aș fi stat mai departe la închisoare pentru că polițiștii nu vorau să-l asculte pe Murphy.

Frații Comisso mi-au dat soluția. Mi-au oferit un contract de 20 000 de dolari pentru a ucide o prostituată din Stamford, Connecticut, Helen Nafpliotis, amanta lui Nick Melia, care făcea afaceri cu marfă furată și era frate cu unul din șefii Mafiei calabreze din Canada și Connecticut.

Eram sigur că acest contract presupunea scoaterea mea din închisoare. Voiau s-o ucidă pe această Nafpliotis fiindcă îi costa bani — bani care se pierdeau, deoarece lui Melia nu-i mai stătea mîntea la afaceri. Știam însă că, dacă acceptam contractul, aveam mari șanse ca, după ce o omorăm, să fiu, la rîndul meu, omorît. Dacă nu-l acceptam, ei ar fi ucis-o oricum, le-ar fi crescut suspiciunea față de mine și, pînă la urmă, aș fi avut aceeași soartă.

Era februarie și frații Comisso mă presau, iar eu nu-i spu-

sesem nimic lui Murphy. Încercînd să găsesc o soluție, m-am trezit gîndindu-mă cum începuse totul. Cum Dumnezeu intra-
sem într-o așa incurcătură în care viața mea să atîrne de ca-
pricile unor polițiști și de niște calabrezi nebuni?

Metodele Mafiei

● **Ăla e — spuse Cosimo. Convinge-l.**

La începutul lui august 1976, m-am întîlnit cu Cosimo și am primit prima însărcinare. Un partener de afaceri îi datora bani, iar Cosimo dorea să-i transmit mesajul să plătească imediat. Mi-a dat numele acestuia, locul unde lucra și mi l-a descris. Pentru început trebuia doar să-i transmit mesajul, de-
ocamdată fără violență.

I-am localizat biroul și am urcat la el. Am intrat în birou, m-am îndreptat spre masa lui de lucru și i-am spus mesajul. Fără amenințări, doar o intimidare subtilă.

— Nu doresc să-ți mai spun o dată, domnule — i-am spus eu. Îi datorezi unui prieten o sumă importantă. Te sfătuiesc să te achiți de datorie, deoarece nu doresc să vin din nou.

M-am uitat urît la el și mi jucau mușchi maxilarului.

— Cred că ești destul de deștept ca să înțelegi.

Și el a înțeles, numai că eu hotărîsem să-i las o mică amintire — pentru orice eventualitate i-am dezumflat cauciucurile de la mașină. Cosimo nu mi-a spus, niciodată, cît îi datora omul acela, dar, în zilele următoare, l-am văzut foarte mulțumit.

— Ești pe lista de plată, Cec — spuse el.

Următorul a fost un bookmaker. Totul s-a petrecut într-o clipă. Eram într-un tripou, într-o seară, cînd a intrat Cosimo.

— Îl vezi pe ăla de colo? — puse el. Vrem să ne dea ba-
ni, dar trebuie convins.

Îmi arătă un bookmaker între două vîrste, pe care îl văzu-

sem de multe ori pe acolo și care încasa un profit de 10 000 de dolari săptămînal fără să dea nimic nimănui.

— Ăla e — spuse Cosimo. Convinge-l.

M-am dus la el și l-am îndesat într-un perete. Stătea așa, tremurînd ca varga, în timp ce eu îi șopteam în ureche mesajul și l-am lovit, apoi, puternic, sub centură. A înțeles și, chiar din noaptea aceea, a început să le dea fraților Commisso un procent din cîștigul său.

N-a fost singurul care a primit un mesaj în noaptea aceea. Ne-am dus apoi la un individ care organiza meciuri de box, se numea Bernie și, pînă atunci, le scăpase — nu le plătise procentajul din banii pe care îi încasa din organizarea luptelor și de pe urma unora dintre boxeri.

Frații Commisso s-au răbunat destul de urît pe Bernie. În timp ce eu îi țineam minile la spate, ei îl loveau în față cu patul armei, trăgînd apoi cocoșul. Deodată, Bernie a început să miroasă ca un closet în miniatură...

Aceste însărcinări erau doar teste. În total au fost patru, înainte de a mi se da o treabă serioasă, și nu toate s-au sfîrșit fără incidente. Ultimul a avut cîteva peripeții care l-au distrat foarte tare pe Cosimo.

Eu trebuia să-l bat bine pe un individ care le datora mulți bani. Cosimo îmi dăduse adresa lui și telefonul, apoi l-am sunat să văd dacă era acasă. Nu puteam să-i spun cine sînt, nici care era motivul pentru care doream să-l văd — mai ales dacă aveam de gînd să-l scot din casă. Îmi trebuia un motiv să-l fac să coboare.

— Dumneavoastră sunteți domnul Smith? — am întrebat eu la telefon.

— Chiar el — îmi răspunse el.

— Mă scuzați, domnule Smith, dar v-am lovit mașina în parcare. Vă rog să veniți să vedeți și să-mi spuneți cît am să vă plătesc.

— Cobor imediat — spuse el nerăbdător.

Știam unde îi ținea mașina, deoarece îmi plănuisem cu grijă toată acțiunea. Cînd a venit la mașină, stăteam acolo, aplecînd, în așa fel încît să nu îmi vadă fața. M-am răsucit brusc și l-am lovit cu un baston, în cap, doborîndu-l. După

$$\begin{array}{c}
 1000+1 \cdot 1000+1 \cdot 1000+1 \\
 + \\
 1000+1 \\
 1000+1 \\
 1000+1 \cdot 1000+1 \cdot 1000+1
 \end{array}$$

Centenarul nașterii celebrului Chaplin, sărbătorit în 1989, a fost prilejul unor insolite festivități la Vevey (Elveția): iată 300 de școlari deghizați în Charlot; sau sosia lui Chaplin — actorul american David Lee Parsons, fotografiat lîngă o placă comemorativă

"OMUL mafiei"

aceea, l-am făcut praf.

După citeva zile, ducându-mă la frații Commisso, Cosimo m-a felicitat. Mi-a dat 500 de dolari, prăpădindu-se de ris.

— Nu l-ai bătut pe ala care trebuia — spuse el rîzînd.

— Nu înțeleg — am spus eu — atunci de ce ești așa bucuros?

— E-n regulă. L-ai bătut pe partenerul lui. Face pe deșteptul. L-a trimis pe celălalt să se întîlnească cu tine. Acum o să stea două luni în spital. Numai că cel pe care trebuia, de fapt, să-l bați, a scos banii. Nu vrea să-ajungă și el în spital.

Omul acela devenise suspicios știind că frații Commisso îl urmăreau și și-a trimis partenerul să verifice stricăciunile mașinii, fiind convins că lui n-o să i se întîmple nimic. Eu aveam descrierea celui pe care trebuia să-l bat, dar era întuneric și nu mi-am dat seama. Bastonul pe care îl folosisem era făcut în Brazilia și avea cam 20—22 cm lungime, era turtit și îngroșat la un capăt. Nu i-a rămas nici un mușchi neînvințit, ca să nu mai vorbim de oase rupte.

În spital nu intrase cine trebuia, dar frații Commisso își luaseră banii. Acum eram pregătiți, și ei erau convinși că puteau să-mi dea însărcinări mai grele. Pe atunci, încă nu știam că aveam să devin omul lor de încredere.

Pe cei ca mine nu-i interesează istoria. Ar trebui poate să ne intereseze. Dacă aș fi știut mai multe despre calabrezii, cit știu acum, de pildă, probabil că nu mi-aș fi făcut de lucru cu ei și nu aș fi ajuns în situația asta.

Cînd am acceptat să lucrez pentru frații Commisso, nu știam nimic despre calabrezii. De fapt, cunoșteam doar niște întîmplări pe care le citisem despre arestarea unui italian, Francisco Caccamo. Poliția din Toronto îi perchiționase casa, în 1972, și găsisse arme și explozive. Mai descoperiseră, însă, și unele acte care conțineau ritualul de înțelegere al membrilor Mafiei calabreze — „Onorata Societate”.

Aceste documente au fost prima dovadă a existenței acestei organizații criminale calabreze. Caccamo nu a fost informator, cum a fost Joe Valachi din S.U.A., dar hîrtiile acelea au fost mult mai importante decît ceea ce declarase Valachi despre Cosa Nostra.

Valachi a descris cum a fost primit în organizație ca soldat în Cosa Nostra, atunci cînd a dat declarație în fața Senatului, în 1963, dar n-a avut nici un document care să susțină cele spuse de el. Caccamo, în schimb, n-a spus nimic, dar documentele găsite de poliție au arătat totul. Era scris negru pe alb.

Asta era istoria lor și eu nu știam nimic mai mult despre ea. Dacă aș fi știut, aș fi înțeles mai bine prima însărcinare ce mi se dăduse.

Era prin octombrie, cînd Cosimo m-a chemat la casa Commisso. Trecuse cităva vreme de la primele acțiuni, și credeam că încă mă pune la încercare. Pe atunci viața mea nu era atît de complicată. Lucrul pentru ei era pe un plan secundar.

Țînta mea următoare era un comis voiajer pe nume Antonio Burgas Pinheiro. Avea 38 de ani și locuia în Brampton, Ontario, împreună cu soția și copiii, atunci cînd nu lucra pentru Appia Beverage Company din Queen Street, Toronto.

— Nu vreau să-i facem rău omului ăsta — îmi explică atunci Cosimo. Îi arunci doar în aer automobilul sau camioneta. De restul avem noi grijă.

Remo stătea acolo și dădea aprobator din cap, lăsîndu-l pe Cosimo să vorbească. Cosimo era cel care vorbea întotdeauna. Mai tîrziu, am aflat că aceste companii de băuturi răcoritoare din Italia fuseseră ținta multor acțiuni ale calabrezilor din Siderno, spre sfîrșitul anilor '60. Printre acestea au fost și citeva crime și explozia uzinei Appia, din 1972. Fuseseră uciși doi conducători ai companiei de băuturi răcoritoare Cynar Dry Ltd., pentru care lucra o rudă a fraților Commisso.

Primul a fost Salvatore Trumbari, președintele companiei Cynar. A fost împușcat cînd ieșea din locuința sa dintr-o suburbie a orașului Toronto, în ianuarie 1967. Următorul a fost Filippo Vendemini, care era din Calabria. El era implicat în contrabandă cu alcool a unor căpetenii ale Mafiei, Paulo Violi din Montreal și Vincenzo Melia. Cu Melia am avut de-a face mai tîrziu, într-un complot din Connecticut. Asupra lui Vendemini s-a tras de trei ori, în fața magazinului său de pantofi, din Toronto.

Motivul real al crimelor nu l-a știut exact nici poliția și nici altcineva. Era problema calabrezilor, lupta unora ca Racco și Commisso pentru controlul pieței băuturilor răcoritoare.

Mi s-a părut interesant că Violi a fost prins și interogată despre moartea lui Vendemini. Cineva zărise o mașină, cu no mîr de Montreal, părăsind locul chiar în momentul crimei. Poliția depistase numărul și mașina, descoperind-o într-o parcare aproape de presupusa locuință a proprietarului ei. L-au găsit jucînd cărți cu Cosimo și Remo. L-au înhățat, dar au trebuit să-i dea drumul, deoarece nu exista nici o dovadă că el condusesese mașina. Nici frații Commisso nu au putut fi acuzați de nimic. Totuși, coincidența era prea mare, să fie toți împreună, avînd, în același timp, legături cu angajații lui Vendemini și Cynar.

Cunoscînd această poveste, nu cred că aș fi rezolvat altfel însărcinarea pe care mi-o dăduseră; aș fi cerut, poate, mai mult de 1000 de dolari, cit îmi oferiseră ei pentru asta.

Pe 23 octombrie 1976, am mers cu mașina la Brampton. Camioneta lui Pinheiro nu era acolo, în schimb, mașina lui, un Chevrolet 1974, era chiar în drum. Mi-am parcat mașina într-un loc dosnic și m-am întors la mașina lui, cu două batoane de dinamită și un fitil de 25 cm, ascunse în hamă.

În citeva minute am pus dinamita lîngă rezervorul de benzină, am legat fitilul, l-am aprins, m-am urcat, repede, în mașina mea și am plecat. Eram destul de departe cînd s-a produs explozia, căci n-am perceput zgomotul ei, deși jumătate din Brampton o auzise. Explodase la ora 23.00 provocînd o pagubă de peste 1000 de dolari. Mai tîrziu, l-am sunat pe Pinheiro și l-am amenințat. Poliția a înregistrat convorbirea, dar n-a putut să-mi identifice vocea. L-au păzit vreo două săptămîni după aceea, deoarece era groaznic de speriat.

Pinheiro le-a spus că nu bănuia cine ar fi putut să provoace explozia. Poate că el nu știa nimic, dar șeful său, Liberto Simone, a declarat presei că cei care făcuseră acest lucru încercau să-l forțeze să iasă din afaceri. N-a pomenit nimic de frații Commisso, nici de altcineva. Problema lui era concurența firmei sale de băuturi răcoritoare — frații Commisso doreau să controleze totul.

Frații Commisso au fost foarte mulțumiți de modul în care lucrasem. Terorizau lumea din oraș, folosindu-se de exploziile pe care le provocam și de bătăile pe care le administram unora spre intimidare. Cîteodată, exemplul altuia era suficient, altă dată trebuia să te adresezi personal celui în cauză. Așa s-a întîmplat cu un antreprenor de construcții care trăia într-un cartier luxos, în King City, și căruia frații Commisso s-au gîndit să-i dea o lecție.

Am primit un telefon să mă întîlnesc cu Cosimo și Remo la Casa Commisso. Ca de obicei, mi-am parcat mașina în vecinătate, lîngă o roșerie, și am intrat pe ușa din spate spre a nu fi reperat de poliție, în caz că supravegheau casa.

Persoana pe care doreau să o conving era Andy Pozzebon. El era proprietarul companiei de construcții Pozzebon. Mi-a spus că el datora o sumă mare unui prieten de-al lor.

— Dacă faci treabă bună și-și plătește datoria — spuse Cosimo — o să capeți 10 000 de dolari.

Am zîmbit auzînd cifra.

— Nu-i rău — am spus eu privind spre Remo ca să văd dacă era de acord.

Cosimo a spus că o să vină cu mine să-mi arate locul și să-mi spună ce aveam de făcut. Ne-am dus în recunoaștere la casa unde locuia Pozzebon. Cosimo mi-a spus că dorea să pună dinamită în cutia de scrisori și, apoi, să-l sun la birou.

Pe data de 11 noiembrie, așa am și făcut. l-am spus secrete